

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

**Nepodmíněný základní příjem – zkušenosti
z vybraných zemí**

**Unconditional basic income – experience from
selected countries**

Bc. Daniela Kyselová

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Nepodmíněný základní příjem – zkušenosti z vybraných zemí“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 16.04.2023

v. r. *Bc. Daniela Kyselová*

Zásady pro vypracování práce

1. Zpracujte teoretická východiska k problematice nepodmíněného základního příjmu.
2. Popište experimenty a pilotní projekty zavedení nepodmíněného základního příjmu ve vybraných zemích.
3. Analyzujte společné znaky a výsledky experimentů a pilotních projektů.
4. Proved'te zhodnocení řešené problematiky a stanovte závěry.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Pavlíně Hejdukové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
Cíl a metodika	7
1 Základní nepodmíněný příjem	8
1.1 Definice a historie	8
1.2 Důvody pro zavedení	12
Trh práce	12
Automatizace a robotizace	14
Sociální aspekty zavedení	15
Ekologický aspekt	16
Výhody oproti současným sociálním dávkám	17
1.3 Možné negativní dopady	19
1.4 Způsoby financování	25
1.5 Alternativní podoby	29
2 Experimenty a pilotní projekty ve vybraných zemích	35
2.1 Alaska Permanent Fund	38
2.2 B-MINCOME ve Španělsku	41
2.3 Bolsa Família v Brazílii	45
2.4 Finský experiment	48
2.5 Cherokee vyplácení zisků z kasina	52
2.6 Indické projekty	55
2.7 Íránské hotovostní dotace	58
2.8 Keňský experiment	61
2.9 Namibijský Basic Income Grant	64

3	Analýza společných znaků a výsledků	69
3.1	Obecné poznatky	71
3.2	Vliv na jednotlivé oblasti	72
3.3	Srovnání teoretických předpokladů s empirickými daty.....	76
	Závěr	78
	Seznam použitých zdrojů	81
	Seznam tabulek	94
	Seznam obrázků.....	95
	Seznam použitých zkratek a značek.....	96
	Seznam příloh.....	97
	Přílohy	
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Co byste se svým životem udělali, kdybyste měli každý měsíc na účtě garantovanou minimální částku? Skončili v práci, která vás činí nešťastnými, začali byste podnikat, vrátili se zpátky do školy, věnovali se více své rodině nebo by se pro vás nic nezměnilo? Těmito otázkami se již desítky let zabývají akademici i odborná veřejnost, zkoumající sociální nástroj známý pod názvem základní nepodmíněný příjem. Jedná se o koncept, dle kterého je v pravidelných intervalech poskytována hotovostní platba všem jednotlivcům nehledě na jejich životní či ekonomickou situaci, kterou je možné utratit za cokoliv. Tato jednoduchá myšlenka, ačkoliv není nikterak nová, v posledních letech přitáhla pozornost nejen sociologů a ekonomů, jak tomu bylo v minulém století, ale také médií, široké veřejnosti i politických stran. Podporovatele koncepce lze hledat v různých zájmových skupinách od technologických magnátů ze Silicon Valley, přes feministická hnutí, až po chudé obyvatele indického venkova. Rozmanitosti proponentů nasvědčuje i fakt, že se jedná o jednu z malá myšlenek, kterou podporuje jak sám papež František (Clifford, 2020), tak i jeden z nejbohatších mužů světa Elon Musk (Sheffey, 2021).

S růstem pozornosti a zájmu, které téma základního nepodmíněného příjmu přitahuje, se zároveň rozrůstá i debata o možných dopadech, ať už kladných či záporných, na životy jednotlivců či celé společnosti, a to nejen z hlediska ekonomického, ale i sociálního či zdravotního. Tomuto zájmu odpovídá i zvyšující se počet experimentů a pilotních programů prováděných po celém světě. Mezi nejvíce sledované patřily programy ve Finsku, Španělsku, Keni, Namibii, Kanadě či v americkém státě Aljaška. Ve Švýcarsku v roce 2016 dokonce proběhlo první veřejné hlasování o zavedení na celostátní úrovni, které nakonec skončilo zamítnutím v poměru 77 % proti a 23 % pro (BBC, 2016). V letech 2020 až 2022 probíhal podpis petice za prosazení základního nepodmíněného příjmu na území celé Evropské unie, který dopadl stejně neúspěšně – z potřebných milionů hlasů jich bylo sesbíráno méně než jedna třetina (European Union, 2022).

Předložená diplomová práce se věnuje právě výše uvedenému fenoménu označovanému jako základní nepodmíněný příjem a nejen že teoreticky vymezuje přístupy k tomuto konceptu, ale zejména demonstruje danou problematiku na praktických příkladech vybraných zemí.

Cíl a metodika

Hlavním cílem diplomové práce je vymezení společných znaků zvolených experimentů věnujících se základnímu nepodmíněnému příjmu a specifikace dopadů zavedení uvedeného konceptu do praxe. Pro naplnění hlavního cíle je využito několika výzkumných metod a dílčích postupů práce – viz dále.

Nejprve je v diplomové práci věnován prostor podrobné literární rešerši, objasňující samotnou definici základního nepodmíněného příjmu. Společně s tím je přiblíženo, jak se myšlenka v průběhu staletí vyvíjela až do současné podoby. Dále jsou vymezeny možné pozitivní dopady implementace na oblast trhu práce, životů jednotlivců, ale i celé společnosti. Nechybí ani komparace uvedeného konceptu se stávajícími sociálními dávkami. Následně jsou uvedeny časté protiargumenty zaznívající ve veřejném i odborném prostoru, přičemž důraz je kladen na problematiku financování. V návaznosti na uvedené, jsou představeny možnosti vybraných potenciálních způsobů financování, a to ať již možné nebo v budoucnu očekávané. Poslední podkapitola teoretické části se věnuje alternativním podobám vyplácených plateb, jež by mohly být veřejností i kritiky oproti základnímu nepodmíněnému příjmu lépe přijímány.

Teoretická východiska slouží jako základ pro tvorbu kapitoly věnující se experimentům a pilotním projektům ve vybraných zemích. Zde je v první řadě přiblížen celosvětový aktuální postoj vůči programům se základním nepodmíněným příjmem. Následně jsou zvoleny experimenty a pilotní projekty, které mají charakteristické rysy shodné se základním příjmem v ryzí podobě, a poté jsou zkoumány dopady plateb na příjemce a jejich okolí. U uvedených experimentů je provedeno následné hodnocení toho, do jaké míry odpovídají definičním kritériím základního nepodmíněného příjmu, jsou analyzovány dopady vyplácených částek a hledány společné rysy jednotlivých zkušeností. Provedená analýza a komparace jsou poté vyhodnoceny a výsledky jsou poté pomocí syntézy shrnuty v závěrečné části diplomové práce.

1 Základní nepodmíněný příjem

V první části práce je provedena teoretická rešerše k tématu diplomové práce. Nejdříve je vymezen pojem základní nepodmíněný příjem a poté je popsán a hodnocen vývoj dané myšlenky v čase. Následně jsou uvedeny argumenty pro zavedení, ale i možné negativní ekonomické a společenské dopady spojené se zavedením nepodmíněného příjmu. Dále jsou definována možná alternativní provedení a přístupy. Poslední podkapitola se bude zabývat možnými způsoby, které by umožnily financovat zavedení základního nepodmíněného příjmu.

1.1 Definice a historie

Koncept základního nepodmíněného příjmu také bývá v české i zahraniční literatuře uváděn pod názvem všeobecný základní příjem. V americkém prostředí se pak používá především pojem Universal Basic Income (zkráceně UBI), který lze přeložit jako univerzální základní příjem. V minulém století byla myšlenka základní nepodmíněného příjmu představována například pod označeními jako jsou státní bonusy, sociální dividendy, občanské mzdy, univerzální grant aj. (Van Parijs et. al., 2007).

Philippe Van Parijs (2007, str. 33) definuje nepodmíněný základní příjem jako „příjem vyplácený vládou ve stejné výši a v pravidelných intervalech každému dospělému členovi společnosti. Grant je vyplácen a jeho výše je stejná bez ohledu na to, zda daná osoba je bohatá či chudá, žije sama či s někým, je ochotna pracovat či nikoli.“

Pod pojmem vláda je možné si představit jakoukoliv veřejnou instituci. Ať už se jedná o národní stát, či politicko-právní organizace přesahující národní hranice (např. Evropská unie) nebo naopak lokální sdružení. Za dospělé členy společnosti lze považovat občany narozené v daném regionu, resp. státě, ale i občany, kteří splnili požadavek na určité období legálního pobytu (Raventós, 2015). K bližšímu vysvětlení dalších částí výše uvedené definice lze využít základní charakteristiky dle Mezinárodního sdružení Basic Income European Network (BIEN). Ta uvádí pět základních charakteristik, jež jsou klíčové pro definování nepodmíněného příjmu. Jedná se o periodičnost, individualitu, univerzálnost, nepodmíněnost a platbu v hotovosti.

Periodičnost – Platba je vyplácena v pravidelných intervalech (například na měsíční bázi), nikoli jako jednorázová částka (BIEN, n.d.a).

Individualita – Platba není vyplácena domácnostem, ani podobně sdruženým skupinám, ale každému jedinci samostatně (BIEN, n.d.a).

Univerzálnost – Platbu obdrží každý občan nezávisle na tom, jaká je jeho životní a finanční situace (BIEN, n.d.a). Znamená to tedy, že každý jedinec má na příjem nárok neohledně na to, jakého je pohlaví, etnické skupiny, věku, sociální vrstvy apod.

Nepodmíněnost – Platba není ničím podmíněna. Jednotlivec ji obdrží v případě, že je zaměstnaný i nezaměstnaný (BIEN, n.d.a). Týká se to jak nezaměstnanosti nedobrovolné, kdy jedinec je ochotný pracovat, tak i nezaměstnanosti dobrovolné.

Platba v hotovosti – Tím se rozumí, že platba je poskytnuta ve vhodném prostředku směny (nejčastěji formou peněz), nikoli například v poukázkách nebo naturáliích. Tento způsob umožňuje jedinci rozhodnout se, za co obdržený příjem utratí. Jeho možnosti tudíž nejsou omezené jen na některé komodity (BIEN, n.d.a). Platba v hotovosti neznamená, že příjemci obdrží bankovky nebo mince. Jedná se i o bezhotovostní peníze, jako jsou peníze na bankovních účtech nebo v mobilních peněženkách¹.

Evropská občanská iniciativa pro nepodmíněný základní příjem (2022) navíc přidává, že suma, kterou jednotlivci obdrží, by měla být dostatečně významná, aby pokryla jeho materiální potřeby a účast ve společnosti. Není již ovšem specifikováno, o jaké konkrétní materiální potřeby, resp. účast ve společnosti, by se mělo jednat. Není ani určena konkrétní suma, která by to měla umožnit. Nicméně bývá uvažována zhruba ve výši 50 až 60 % mediánového příjmu obyvatel daného území² (Špeciánová, 2018). Van Parijs (2007) je přesvědčen, že bohaté země jsou schopny vyplácet příjem nad hranicí životního minima³.

Dle Annie Lowreyové (2020, str. 168) by zavedení nepodmíněného příjmu bylo „potvrzením, že každý člověk má ve společnosti své místo, svou hodnotu, a zajišťoval by každému jejímu členovi jistý minimální kapitál, a tím i minimální možnost svobodné volby.“

¹Nejrozšířenější mobilní peněženkou je M-PESA, především v afrických zemích.

²Mediánový příjem je takový příjem, při kterém polovina populace má příjem vyšší než je tato částka a polovina nižší. V České republice v 3. čtvrtletí 2022 byl 34 993 Kč (ČSÚ, 2022).

³Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Nezahrnuje náklady na bydlení. V ČR je v roce 2023 pro jednotlivce 4 860 Kč (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023).

Počátky myšlenky nepodmíněného základního příjmu je možné dohledat už v roce 461 př. n. l., kdy v Athénách vládli státníci Ephialtes a Pericles. Ti přišli s demokratickými reformami obsahujícími zrušení dluhového otroctví a zavedení všeobecného volebního práva s dostačující odměnou pro osoby ve veřejných funkcích (Domènech & Raventós, 2008). Za druhý možný zárodek myšlenky na nepodmíněný příjem je možné považovat prosazování práv obyčejných lidí na živobytí a na prostředky k obživě v Charta of the Forest z roku 1217 (Jensen, 2020).

Většinou se však jako původce samotné myšlenky, ze které koncept základního příjmu vychází, uvádí anglický filozof Thomas More a jeho dílo *Utopie* z roku 1516. V díle se autor pozastavuje nad existencí trestů smrti za krádeže, ke kterým jsou lidé nuceni vinou nedostatku potravin. Namísto toho navrhuje poskytnutí nějakého prostředku obživy, a tím tak dosáhnutí poklesu kriminality. To by mělo za následek bezpečnější společnost s lepšími mezilidskými vztahy (Hrubec et al., 2021). S prvním uceleným námětem připomínajícím základní nepodmíněný příjem přišel španělský filozof Johannes Ludovicus Vives (1492–1540). Ve svém díle *De Subventione Pauperum* vypracoval konkrétní návrh pro město Bruggy (dnešní Belgie) i s rozsáhlou argumentací pro zavedení existenčního minima pro své obyvatele, především pak pro chudé (BIEN, n.d.b).

V roce 1776 navrhl Thomas Jefferson, v té době delegát virginského zákonodárského sboru a budoucí třetí americký prezident, darovat každému nemajetnému jedinci padesát akrů veřejné půdy za podmínky, že ji bude obhospodařovat. Tento případ lze považovat za první vládní program na podporu chudých občanů, který následně převzaly i další americké státy. Toho, že půda představovala klíčový zdroj příjmu pro řadu občanů, si byl vědom také revolucionář a filozof Thomas Paine. Ten přišel s myšlenkou, že z nájemného z půdy by měl být vytvořen společný národní fond, z jehož výnosu by byly vypláceny dividendy všem občanům, a to se záměrem kompenzace ztrát přírodního dědictví, na které má každý jedinec právo. Paine navrhoval, aby každý jedinec po dovršení jednadvaceti let obdržel patnáct liber a po dosažení padesáti let následně deset liber (Hrubec et al., 2021).

Obdobné myšlenky jako Thomas Paine prezentovali i anglický radikál Thomas Spence (1750–1814), francouzský spisovatel Charles Fourier (1772–1837) nebo belgický spisovatel Joseph Charlier (1816–1896). První zmíněný navrhoval výnosy z nájemného použít k zaplacení části veřejných výdajů a zbylou částku pak rozdělit pro všechny občany. Zdůrazňoval především univerzálnost vyplácené dividendy. Charles Fourier prosazoval, aby bylo životní minimum poskytováno jedincům v naturáliích. Jednalo se

například o nárok na tři jídla denně nebo sadu oblečení (BIEN, n.d.b). Poslední zmíněný Joseph Charlier navrhol právo pro každého jedince na nepodmíněnou pravidelnou platbu v minimální výši, která by v dnešní době byla považována za základní nepodmíněný příjem (Erreygers & Cunliffe, 2006). Avšak toto řešení sociálních problémů bylo zastíněno vydáním Marxova a Engelsova Komunistického manifestu ve stejném roce (BIEN, n.d.b).

Ve dvacátém století řada filozofů a ekonomů napříč politickým spektrem diskutovala a přinášela různé teorie k zajištění minimální úrovně k přežití. Patřil mezi ně například filozof, matematik a nositel Nobelovy ceny za literaturu Bertrand Russell (1872–1970), který kombinoval myšlenky socialismu a anarchismu. Navrhol, aby byl každému jedinci věnován finanční obnos nezávisle na tom, zda pracuje či nikoliv. Ovšem těm, kteří jsou ochotni se zapojit do práce (posuzované za všeobecně užitečnou), by měla být garantována vyšší vyplácená částka. Za další významné teoretiky první poloviny dvacátého století v oblasti nepodmíněného příjmu lze považovat manžele Dennis a Mabel Milnerovy, Clifford Douglas nebo George D. H. Cola (BIEN, n.d.b; Hrubec et al., 2021). Zastáncem a hlasitým podporovatelem nepodmíněného příjmu byl i známý americký bojovník za lidská práva Martin Luther King (Foster, 2023).

V druhé polovině dvacátého století se objevila řada návrhů sociálních programů podobajících se nepodmíněnému příjmu. Mezi nejznámější patří například nakonec neúspěšný návrh Richarda Nixona program „Family Assistance Program“ nebo Milton Friedman a jeho propagace negativní daně z příjmu (více v kapitole *Alternativní návrhy*) (BIEN, n.d.b). V současné době mezi největší propagátory myšlenky UBI patří Philippe Van Parijs (Belgie), Daniel Raventós (Španělsko), Jurgen De Wispelaere (Finsko), Guy Standing (Velká Británie) nebo Karl Widerquist (Spojené státy americké). V České republice se tématem nepodmíněného zabývají například autoři Martin Brabec a Marek Hrubec (Špeciánová, 2018).

1.2 Důvody pro zavedení

Diskuse o zavedení nepodmíněného příjmu nepřicházejí jen od vědců z oblastí sociologie, filozofie nebo ekonomie, nýbrž se stávají i tématem rozebíraným masovými médii, širokou veřejností a pronikajícím i do programů politických stran. Každá ze zájmových skupin preferuje a prosazuje UBI z pohledu jí blízkého. Jako příklady lze uvést implementaci základního příjmu v důsledku automatizace a robotizace řady pracovních míst, o které hovoří někteří technologičtí giganti ze Silicon Valley, nebo možné sociální dopady na životy obyvatel, na které upozorňují sociologičtí odborníci. A v neposlední řadě, feministická hnutí berou nepodmíněný příjem jakožto potencionální nástroj ke zmírnění znevýhodněného postavení žen vůči mužům. V této podkapitole budou představeny hlavní důvody pro zavedení a seskupeny do oblastí, kterých se týkají.

Trh práce

Případné zavedení nepodmíněného příjmu by mělo dopad na celou lidskou společnost, neboť by rozšířil možnosti výběru mezi prací placenou a neplacenou. Případně by poskytl větší prostor pro jejich různorodé kombinace, a to vše za předpokladu neohrožení samotné existence určitých skupin osob. Za neplacenou práci lze považovat domácí práci, tedy činnost spojenou s udržováním chodu domácnosti, či práci dobrovolnickou. Ta spočívá ve výkonu služeb ve prospěch ostatních osob a bez očekávané odměny za její odvedení (Raventós, 2015).

V případě zavedení nepodmíněného příjmu by se u práce placené výrazně zvýšila vyjednávací pozice zaměstnanců vůči zaměstnavatelům. Lidé by disponovali příležitostí odmítnout nevyhovující zaměstnání, ať už z důvodů morálních, ekonomických či z důvodu nepatřičných pracovních podmínek. Bez určité jistoty, již by garantovaný příjem přinášel, by jinak takovou pozici museli přijmout, aby si zajistili základní materiální potřeby (Hrubec et al., 2021). Zároveň by docházelo k tlaku na růst mezd u neatraktivních zaměstnání, aby zaměstnavatelé dokázali tyto pozice pokrýt. Případně by u těchto zaměstnání docházelo více k využívání technologií či automatizace nebo by dané pozice zanikaly úplně. Týkalo by se to především pracovních pozic bez potřeby kvalifikace, či vykonávaných v náročných podmínkách. Na druhé straně u atraktivních zaměstnání, jež samy o sobě přinášejí uspokojení, by mohlo naopak dojít k poklesu mezd a to by bylo výhodné především pro zaměstnavatele (Raventós, 2015).

Firmy by byly nuceny mezi sebou o zaměstnance soutěžit, a to nejen formou zvýšení finančního ohodnocení, ale i nefinančními prostředky, jako je například zlepšení pracovních podmínek nebo výhodnější zaměstnanecké benefity (Lowreyová, 2020). Tímto krokem by tak na trhu práce došlo k vyrovnání pozic zaměstnanců a zaměstnavatelů a celkovému pokroku v humanizaci zaměstnání (Hrubec et al., 2021).

Zaměstnanci by v důsledku nepodmíněného příjmu měli možnost přijmout pracovní pozici za nižší mzdu nebo v kratším rozsahu (například částečný úvazek) a nemuseli by se obávat následků (Van Parijs et al., 2007). Mohli by si užívat volného času nebo vykonávat neplacené práce – péče o děti, seniory, invalidy aj.⁴ V případě těchto druhů prací, které často nejsou veřejností ani za práci považovány, by se dal nepodmíněný příjem považovat za jejich ocenění a projevení uznání.

Základní příjem by také se značnou pravděpodobností zvýšil zájem o podnikání. Lidé by byli ochotni více riskovat se svými finančními zdroji v případě jistoty v záchranné síti v podobě nepodmíněného příjmu, jež by je nenechala padnout na dno. Snížila by se tak averze k rizikům nejen v oblasti podnikání, ale i v kreativní sféře. Lidé by snadněji opustili svá stávající zaměstnání kvůli realizaci podnikatelského plánu a došlo by tak k podnícení inovací (Ford, 2016). Kromě toho by UBI mohl sloužit jakožto nástroj k vytvoření minimálního počátečního kapitálu potřebného do začátku podnikání (Raventós, 2015). Rovněž by mohl napomocť podnikatelům v těžkých časech, například při neúrodě, ekonomických krizích nebo pandemiích. Z výzkumu Nettle et al. (2021) vyplývá, že v kontextu pandemie COVID-19 došlo ke zvýšení podpory nepodmíněného příjmu. U respondentů dokonce dosáhl mírně vyšších preferencí než podmíněné dávky.

Nepodmíněný příjem by mohl představovat vhodný prostředek k eliminaci tzv. pasti nezaměstnanosti (někdy označované jako past chudoby). V současné době má řada zemí relativně vysoce nastavenou úroveň sociální podpory v nezaměstnanosti. To má za následek, že část nízkopříjmových občanů není motivována k aktivnímu hledání zaměstnání a raději využívá svého práva nepracovat a namísto toho pobírat sociální dávky. Je to dáno tím, že při získání pracovní pozice by se jejich čistý příjem domácnosti

⁴ 24. října 1975 chtělo 90 % islandských žen ukázat svou důležitost, a tím i nepřímo demonstrovat významnost neplacené práce prostřednictvím jednodenní stávkou. Rozhodly se ten den nejit do svých zaměstnání, starost o domácnost a děti přenechat mužům a vyjít do ulic. Během tohoto dne došlo ke kolapsu a uzavření nebo omezení v řadě odvětví od škol a mateřských školek až po banky, leteckou dopravu, továrny, vybrané obchody a další. A to nejen v důsledku absence žen vykonávajících tyto pracovní pozice, nýbrž i z toho důvodu, že se jejich muži museli starat o děti namísto práce (Brewer, 2015).

výrazně nezměnil, tudíž je pro ně často jistější a komfortnější pobírat tyto státní podpory. Ty mají již zaručené a nemusí čelit strachu z nejistoty, co by se dělo, kdyby o potenciální zaměstnání přišli (Galušćák & Pavel, 2006). Zmíněnou nejistotu by mohl eliminovat právě nepodmíněný příjem. Lidé by se nemuseli obávat, že o něj přijdou, na rozdíl od současných dávek, a tak by pro ně bylo výhodnější a často i snazší vstoupit na trh práce.

Automatizace a robotizace

V současnosti se nacházíme v době mimořádného technologického pokroku, digitalizace a automatizace výroby, jež je označována jako tzv. čtvrtá průmyslová revoluce. V průběhu předchozích revolucí se objevovala v odborných kruzích, ale i veřejném prostoru, otázka, zda hrozí absence lidského kapitálu v pracovním procesu, na jehož místo budou nasazeny stroje. Nikdy se tato myšlenka nenaplnila a lidé byli stále zapotřebí (Lowreyová, 2020). Tentokrát má být ovšem tato hrozba daleko reálnější. Celou situaci nahrazování pracovních míst stroji umocnila celosvětová pandemie COVID-19, a to především z pragmatických důvodů – stroje neonemocní, nemusí být izolováni při kontaktu s nakaženým a ani nepotřebují volno od práce (Semuels, 2020).

World Economic Forum (2020a) ve své zprávě uvádí, že do roku 2025 může být až 85 milionů pracovních míst nahrazeno stroji. Současný podíl práce, kdy 30 % zaopatrí stroje a 70 % pak zaměstnanci, se má do zmíněného roku vyrovnat. Daná situace může být ilustrována na jedné z největších společností na světě – internetový prodejce Amazon. Společnost přidává do pracovního procesu kolem jednoho tisíce robotů denně. Pokud vedení podniku bude pokračovat stejným tempem i nadále, bude do roku 2030 v Amazonu zaměstnáno více strojů než zaměstnanců (Pound, 2023). Navíc nejen Amazon, ale i další globální technologické firmy (např. Meta nebo Salesforce) oznámily razantní rušení pracovních míst (Liang & Kleinman, 2023). Toto nahrazování lidí stroji povede k technologické nezaměstnanosti⁵.

⁵ Jedná se o nezaměstnanost způsobenou technickým pokrokem. Dotýká se pracovních pozic, které jsou ve výrobním procesu nadbytečné v důsledku nahrazení stroji (Oxford Reference, 2023a).

Technologická nezaměstnanost se netýká pouze technologických společností. Jsou jí ohrožené i další pracovní pozice, například řidiči nákladních aut, skladníci, účetní, lékárníci, právní poradci, pokladní, překladatelé, administrativní pracovníci, burzovní a realitní makléři a řada dalších profesí. Pouze minima pracovních pozic se toto ohrožení nedotýká (Lowreyová, 2020). Jako možné řešení tohoto typu nezaměstnanosti se nabízí právě nepodmíněný základní příjem (Ford, 2016; Jensen, 2020).

Řada odborníků zastává názor, že i současná průmyslová revoluce skončí stejně jako ty předchozí, tedy vznikem nových pracovních pozic a dalšími potencionálními příležitostmi, které si nyní nedokážeme představit. Predikce World Economic Forum (2020a) odhaduje potencionální vznik až 97 milionů pracovních pozic, o 12 milionů více, než má zaniknout. V důsledku toho dojde k strukturální nezaměstnanosti na trhu práce. I v tomto případě by mohl pomoci nepodmíněný příjem, který by poskytl lidem dostatek času (i v dlouhodobém horizontu) k potřebné rekvalifikaci (Johnson & Roberto, 2020).

Sociální aspekty zavedení

Dle Lowreyové (2020) by nepodmíněný příjem mohl sloužit jako účinný nástroj k eliminaci nejnižšího patra Maslowovy pyramidy potřeb, kde se nachází základní tělesné a fyziologické potřeby (například opatření vzduchu, potravy, vody nebo přístřeší). Poskytl by tak lidem výchozí pozici k tomu, aby se svým životem naložili jak uznají za vhodné a nemuseli se starat o to, jak zajistí sobě a svým rodinám základní materiální potřeby. Přinesl by jim tak vyšší míru svobody a skutečné právo na důstojný život, oproti současné době, kdy je toto právo spíše formální (Rovenský, 2020). Formální svoboda umožňuje lidem odmítnout danou pracovní pozici, nebere ale již v potaz vznik možných existenčních problémů spojených s tímto krokem. Jedinec si může dovolit nepřijmout pracovní nabídku, nikdo ho k ní ostatně nenutí. Není však výjimkou, že ji přijmout nepřímou musí kvůli obstarání finančních prostředků. Proces rozhodování o přijetí, resp. nepřijetí pracovní pozice a s ním spojenou nejistotu nebo stres, by tak mohl implementaci nepodmíněného příjmu ulehčit (Van Parijs, 1995).

Zavedení by bylo výhodné pro všechny příjmu občany, jak pro nízkopříjmové skupiny (to především), tak i pro střední třídu a vysokopříjmové skupiny. Za prvé příjem je nepodmíněný, tudíž by jej obdrželi všichni neohledně na svou životní situaci. To by odstranilo projevy stigmatizace příjemců, které v současné době zaznávají směrem k příjemcům sociálních dávek (Raventós, 2007). Za druhé by eliminoval chudobu,

a především tu extrémní.⁶ To by mělo za následek zmírnění nerovností ve společnosti a přispělo by to ke snížení kriminality a zajištění větší bezpečnosti pro všechny. Tento argument by mohl být účinný při obhajobě UBI u vysokopříjmových jedinců (Hrubec et al., 2021). Tento fakt podporuje i výzkum Fajnzylbera et al. (2002), z něhož vyplývá, že s růstem příjmové nerovnosti ve společnosti roste i míra kriminality.

Na základní příjem by mimo jiné šlo pohlížet jako na finanční ocenění za neplacenou práci a uznání její hodnoty a důležitosti pro všechna národní hospodářství. Ve výkonu neplacené práce je možné pozorovat celosvětovou nevyrovnanost mezi muži a ženami. Ženy se v domácnosti a v oblasti dobrovolnictví angažují až dvaapůlkrát častěji než muži (UN Women, 2017). Kvůli vyšší participaci na chodu domácnosti a starání se o ostatní tak již ženám zbývá pouze omezený prostor k nalezení vhodné pracovní pozice. Nepodmíněný příjem by tak přinesl větší užitek ženám než mužům a zmírnil by tak genderovou nevyrovnanost na trhu práce (Van Parijs et al., 2007). Podmínka UBI o poskytování pouze jednotlivci, nikoli domácnosti, by umožnila snáze opustit partnera či partnerku a nezůstávat s ní(m) jen kvůli finanční závislosti. Výzkumy také naznačují, že v některých případech může pravidelný příjem hotovosti zmírňovat násilí ve vztazích (UN Women, 2021).

Mezi další pozitivní účinky zavedení, týkající se osoby jednotlivce, lze zařadit snížení deprivace, tyto účinky již potvrzují i doposud prováděné pilotáže. Jedinci by mohli trávit více času prohlubování mezilidských vztahů, ať už s partnerem, rodinou či přáteli. Bylo by jim umožněno věnovat se delší dobu studiu nebo se do školy opět vrátit, a získat tak vyšší kvalifikaci. To vše bez nutnosti obav o svou existenci.

Ekologický aspekt

Nepodmíněný příjem má potenciál být prospěšný i ve sféře životního prostředí. Lidé by měli možnost trávit méně času v placené práci a zbylo by jim více prostoru na dobrovolnictví – sázení zeleně, ochrana ohrožených zvířat, úklid lesů a veřejných lokalit aj. Kromě toho by implementace mohla vést k myšlenkám na udržitelnou ekonomiku a k iniciativě přejít z konzumního přístupu k životu založeného na kvantitě na udržitelný styl zaměřený především na kvalitu (Hrubec et al., 2021).

⁶ The World bank (2022) považuje za extrémní chudobu živobytí za 2,15 USD/den na osobu. Ke konci roku 2022 žilo 648 milionů osob v extrémní chudobě. Tedy zhruba 8 % globální populace (Schoch et al., 2022).

Jak již bylo řečeno, zaměstnanci a uchazeči by měli možnost přijmout pozici za menší hodinovou mzdu nebo na zkrácený úvazek. Tato skutečnost by se projevila poklesem míry nezaměstnanosti. V praxi se již několikrát pokoušelo dosáhnout nízké nezaměstnanosti pomocí zvýšení míry ekonomického růstu. Ovšem při současném trendu zavádění automatizace by byla nutná opravdu velká míra růstu a s ní spojené vysoké environmentální zatížení planety. Nepodmíněný příjem by tak představoval prostředek ke snížení míry nezaměstnanosti, a to šetrnějším způsobem k životnímu prostředí (Van Parijs et. al, 2007). MacNeill & Vibert (2019) ale upozorňují na fakt, že doposud nebyl proveden žádný dostatečně uspokojivý výzkum, který by představoval konkrétní důsledky zavedení nepodmíněného příjmu na životní prostředí. Výše uvedené jsou tedy jen teoretické spekulace.

Výhody oproti současným sociálním dávkám

Ve zprávě International Labour Organization (2017) zaznívá, že pouze 45 % globální populace je účinně kryto minimálně jednou formou sociální pomoci. Nejhuře na tom jsou obyvatelé Afriky, kde přístup k alespoň jedné dávce má pouhých 17,8 %. Přístup ke komplexnímu systému sociální ochrany je dokonce zpřístupněn pouze 29 % populace. Tato zjištění nejsou nikterak pozitivní. Kromě toho řada autorů upozorňuje na neefektivnost současného systému sociálních dávek. Přestože jsou mnohdy spravovány s dobrými úmysly, nedostávají se vždy k těm nejpotřebnějším, a navíc k daleko menšímu množství osob než v případě nepodmíněného příjmu⁷ (Lowreyová, 2020; Ford, 2016). Větší dosah UBI nevidí někteří odborníci jako výhodu, nýbrž naopak tvrdí, že lidé by měli obdržet příjem pouze, pokud je to doopravdy zapotřebí (Ortiz et al., 2018). Nicméně výše zmíněná zpráva International Labour Organization dokazuje, že se tak neděje ani v opravdu potřebných případech.

V kontextu s neefektivností lze zmínit i četné korupce a moc úředníků v určování, kdo na sociální dávky má, resp. nemá, nárok.⁸ I tento aspekt by mohl být eliminován garantovaným příjmem, jelikož by na něj měl nárok každý. Dále vzhledem

⁷ Lowreyová (2020) tento fakt podkládá sociálním programem na podporu zaměstnanosti indického venkova, ze kterého čerpalo zhruba 50 milionů domácností. Z průzkumu indické vlády vyplývá odhad, že až 40 % výdajů určených na program se dostane k rodinám, které nepatří k nejpotřebnějším.

⁸ Ze zmíněného výzkumu dále vyplývá, že až dalších 20 % skončí mimo systém v kapsách úředníků. Z podrobnějšího průzkumu 1499 domácností autorů Niehause a Sukhtankara (2013) bylo zjištěno, že až polovina domácností čerpajících tuto podporu vůbec neexistovala. A většina z těch, které přece jen existovaly, tak obdržely menší částku než měly přislíbenou.

k jednoduchosti procesu identifikace příjemců by se snížily personální náklady na státní administrativu a byrokracii, jež v současné době mají za úkol dohlížet na poskytnuté informace (např. výše příjmu nebo rodinný stav) a následně je ověřovat. Došlo by k významné finanční úspoře, avšak na úkor úbytku pracovních míst (Národní vzdělávací fond, 2016).

Díky jednoduchosti a univerzálnosti oproti současným sociálním dávkám si nepodmíněný příjem našel zastánce i mezi pravicově orientovanými kruhy. Ti upozorňují mimo jiné na menší míru zainteresovanosti státu v soukromí svých občanů vzhledem k absenci řady citlivých otázek v procesu žádání (Zwolinski, 2012). Dodržováním základní podmínky nepodmíněnosti by nepodněcoval k nevykazování práce vykonávané „na černo“ z důvodu daňových podvodů a dosažení na podmíněné dávky (např. v případě, že nad určitý příjem jedinci o sociální pomoc přijdou). Nepřiznávání nesnižuje jen příjmy států, ale také ovlivňuje výši základu pro výpočet budoucího starobního důchodu dané osoby (Raventós, 2015).

Dalším hlasitým argumentem proti sociálním dávkám je fakt, že řada jednotlivců majících na ně nárok se stydí za jejich pobírání a rozhodnou se raději o ně nepožádat. Těto stigmatizaci by nepodmíněný příjem mohl učinit přítrž, jelikož by jej pobíral každý člen společnosti, a nikdo by se tak nemusel cítit zahanbeně (Van Parijs, 2007). Dle Hrubce et. al. (2021) by neexistovala ani jednoznačná klasifikace mezi pouhými příjemci a čistě přispívajícími, jelikož by se v průběhu svých životů mnoho jedinců pohybovalo napříč těmito skupinami.

Dle The World Bank (2015) až 130 zemí světa poskytuje svým občanům přímou finanční pomoc⁹. Ta ovšem nemá definovanou jednotnou podobu a liší se v řadě klíčových faktorů. Mezi typy této finanční pomoci patří například nepodmíněné i podmíněné peněžní dávky, penzijní systémy nebo jiné programy (Lowreyová, 2020). Velké množství z nich tvoří nepřehledné spektrum a lidé často neví, že na ně mají nárok, případně neví, jakým způsobem si o ně zažádat. Podobnou situaci je možné pozorovat i v České republice. Za rok 2022 statisíce občanů ČR nezažádalo o některou z celkových 22 sociálních dávek, přestože na ni měli nárok (Svoboda, 2023).

⁹ Nejvíce jich lze nalézt v Africe – celkem 41. Dále pak v Evropě a Centrální Asii (29) a v Latinské Americe a Karibiku (28) (The World Bank, 2015).

Zavedení nepodmíněného příjmu by mohlo být účinným nástrojem již v předchozí kapitole zmíněné pasti nezaměstnanosti (chudoby). Ta vzniká především v důsledku vysoce nastavených sociálních podpor v řadě zemí, a to v různých podobách podmíněných příjmů a minimální mzdy. Míra nejistoty na trhu práce (např. ze ztráty pravidelného příjmu ze zaměstnání), oproti jistotě pravidelných plateb sociálních dávek, může demotivovat jedince od aktivního hledání zaměstnání. Na rozdíl od toho UBI by představoval jakousi záchrannou síť, která by jednotlivce nenechala spadnout do dluhové spirály a motivovala by ho k participaci na trhu (Raventós, 2015).

Ve prospěch současných sociálních dávek lze zmínit, že všechny výše uvedené benefity nepodmíněného příjmu nejsou prověřené plošnou praxí, nýbrž pouze lokálními experimenty. Zároveň i přes probíhající diskuse ve veřejném prostoru se stále najde množství osob, jež tento pojem neznají. V těchto jedincích může základní nepodmíněný příjem vzbuzovat skepsi a nevoli.

1.3 Možné negativní dopady

Proč nezavádět nepodmíněný příjem? Od odpůrců nejčastěji zaznívají dva hlavní argumenty proti, a to nákladnost jeho financování a předpokládaná ztráta motivace jedinců vykonávat placenou práci. Co se týče financování, upozorňuje Van Parijs (2007), že tento argument je předčasný v případě, že není dána konkrétní částka, jež by měla být pravidelně vyplácená. Rovněž by UBI umožnil zrušení nebo omezení některých stávajících sociálních dávek, snížil by personální náklady na jejich ověřování a v delším časovém horizontu by mohl snížit investice nutné do věznic a nemocnic. Problematika financování bude blíže představena v kapitole *Způsoby financování*.

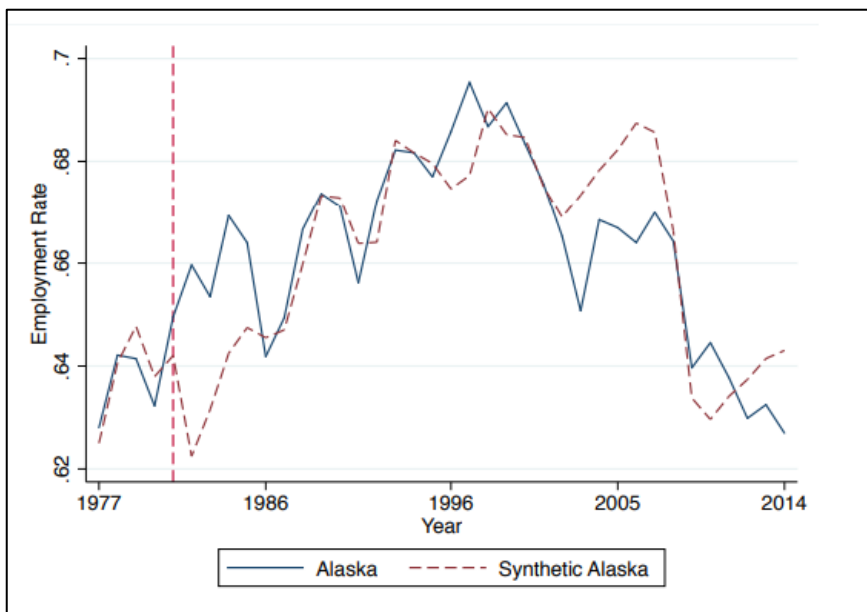
Druhým uvedeným argumentem je snížení motivace občanů k vykonávání placené práce a s tím spojená potencionální lenost a jiné problematické chování. Dle Kovandy (2018) je tato starost opodstatněná a vychází z výsledků výzkumů provedených v řadě států, z nichž vyplývá, že vyšší sociální dávky odrazují od aktivní účasti na trhu práce. Toto zdůvodnění může být však zavádějící, jelikož sociální dávky nejsou to samé, co nepodmíněný příjem. Rozdíl v této problematice byl již několikrát vysvětlen v souvislosti s pastí nezaměstnanosti (chudoby). Marinescu (2017) pokládá strach z toho, že se budou masivně opouštět pracovní pozice, za neopodstatněný. Přesto připouští společně s dalšími odborníky, že UBI by přece jen pravděpodobně přinesl změny na trh práce. Konkrétně předpokládají, že by mělo dojít ke zvýšení množství částečných úvazků.

Doposud nebyly provedeny dostatečně rozsáhlé pilotáže a experimenty simulující zavedení nepodmíněného příjmu na úrovni celostátní nebo i mezinárodní. Takové, které by umožnily potvrdit, resp. vyvrátit, hypotézy týkající se toho, jaký by nepodmíněný příjem měl dopad na míru nezaměstnanosti. Z prozatímních zkušeností ovšem není zřejmé, že by mělo dojít k masovému opouštění pracovního trhu. Možné ilustrativní příklady lze nalézt po celém světě. V roce 2010 se íránská vláda rozhodla nahradit program poskytující subvence zboží a namísto toho poskytnout svým občanům přímou finanční platbu. Z následně provedené analýzy vyplývá, že nedošlo k žádné negativní změně zaměstnanosti, jediné nepatrné zvýšení nezaměstnanosti bylo zaznamenáno u věkové skupiny kolem 20 let. Avšak ta mohla získaný příjem využívat k prodloužení svého studia nebo k užívání volného času před pracovním nasazením (Salehi-Isfahani & Mostafavi-Dehzoeei, 2017).

Podobný trend potvrzují i data získaná z výzkumu, jenž zkoumal provedené experimenty týkající se vyplácení nepodmíněných finančních dávek na území Severní Ameriky. Zkoumáno bylo například vyplácení nepodmíněného příjmu ve státě Aljaška nebo u indiánského kmene Východních Cherokee vlastnicích dvě kasina¹⁰ (Lowreyová, 2020). Dopad vypláceného příjmu mimo pracovní poměr měl nepatrný vliv na hodnotu míry nezaměstnanosti. Blíže lze získané dopady pozorovat na základě analýzy autorů Jones & Marinescu (2018), která znázorňuje komparaci míry zaměstnanosti na Aljašce a tzv. syntetické Aljašky. Ta slouží jako nástroj suplující teoretický vývoj Aljašky bez zavedení nepodmíněného příjmu. Je vytvořena kombinací skupiny států, které se před implementací UBI zhruba shodovaly s Aljaškou v ukazatelích, jako jsou zaměstnanost, práce na částečný úvazek apod. Níže je uveden graf znázorňující vývoj míry nezaměstnanosti na Aljašce (modře) a na syntetické Aljašce (červeně). Červená svislá čára znázorňuje zavedení nepodmíněného příjmu v roce 1982.

¹⁰ V tomto konkrétním případě se jedná i o relativně vysokou částku – přesahující i hranici 10 tisíců ročně.

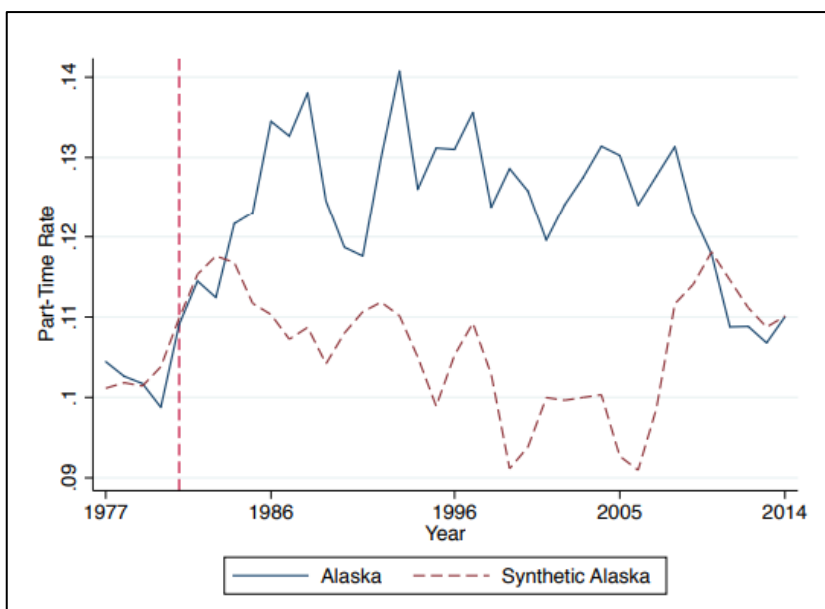
Obr. 1: Vývoj míry zaměstnanosti na Aljašce v letech 1977 až 2014

Zdroj: Jones & Marinescu (2018, str. 33)

Obdobně ve své analýze Jones & Marinescu (2018) zpracovali i vliv zavedení nepodmíněného příjmu na míru částečných úvazků, kde je možné pozorovat relativní nárůst.

Obr. 2: Vývoj částečných úvazků na Aljašce v letech 1977 až 2014

Zdroj: Jones & Marinescu (2018, str. 34)

V rozvojových zemích, dokonce i v těch nejchudších, experimenty s vyplácením finančních dávek dosahují podobných výsledků. V těchto zemích došlo k mírnému poklesu zaměstnanosti, ovšem především v důsledku odlivu starších občanů a těch, kteří se začali starat o své nesoběstačné příbuzné. Za zajímavý fakt lze považovat, že v případě některých výzkumů došlo k opačnému efektu, tedy že namísto poklesu zaměstnanosti došlo u skupiny mužů k mírnému růstu nasazení v práci (Lowreyová, 2020).

Nutné je ale také zmínit, že při garantování vskutku vysokých pravidelných částek by doopravdy docházelo k odrazování od placené práce, jak tvrdí kritici. Exemplárním příkladem může být indiánský kmen z Shakopee Mdewakanton Sioux Community, kterému patří několik kasin v okolí Minnesoty. Kmen má zhruba 480 členů a každý z nich dostává okolo 84 000 dolarů měsíčně nebo 1,08 milionu dolarů ročně. Takto vysoká částka, pravidelně vyplácena, způsobuje, že v kmeni celková nezaměstnanost činí 99,2 % a je zcela dobrovolná (Williams, 2012). Tento konkrétní případ dokazuje, že je nutná diskuse o výši vyplácené částky. Ford (2016, str. 307) uvádí, že „příjem by proto měl být pouze nevelký: dost na to, aby se s ním dalo vyžít, ale ne tolik, aby to bylo nějak zvlášť pohodlné.“

Je zde možnost, že některé skupiny si opravdu vyberou život bez potřeby pracovat a mohou se vytvořit celé komunity takto smýšlející. Opět by ale záleželo na kombinaci velikosti nepodmíněného příjmu a systému okolních pobídek. Pokud by byl tento mix správně nastaven, množství těchto komunit by nebylo nikterak vysoké. Přestože by k poklesu míry zaměstnanosti nakonec opravdu došlo, není nutné považovat odchod některých osob z trhu práce za negativní. Odešli by například ti, kteří by se starali o své blízké nebo se rozhodli opět studovat (Lowreyová, 2020). Kromě nich by ale odešli i ti, kteří nemají vysoké pracovní ambice a ani nedisponují vysokou morálkou. Tímto krokem by tak uvolnili pracovní místo těm, kteří mají zájem pracovat (Ford, 2016). Z důvodu, že je daná pracovní pozice naplňuje, nebo protože by i s garantovaným příjmem od státu nadále chtěli zvyšovat svou životní úroveň prostřednictvím získaných dodatečných financí (Busta, 2017).

Zároveň je vhodné zmínit, že placená práce není garancí toho, že se osoba vyskytuje nad prahem chudoby. Na přelomu 20. a 21. století vznikla nová skupina osob nazývaní se tzv. pracující chudina (anglicky working poor). Tyto osoby, přestože legálně vykonávají placenou práci, se nacházejí pod hranicí chudoby definované pro daný geografický region (Raventós, 2015). Tento fenomén se netýká pouze rozvojových zemí, přestože největší procento pracujících, kteří se potýkají s mírnou chudobou (moderately poor) i extrémní chudobou, je v Africe.¹¹ Celosvětově je to až 13 % pracujících s jejich rodinami, kteří se potýkají s mírnou chudobou, a 8 % pak dokonce s extrémní chudobou (International Labour Organization, 2019).

Kromě dvou hlavních argumentů proti nepodmíněnému příjmu zaznívají i některé další. Jedním z nich je otázka, zda v případě zavedení nedojde k negativnímu ovlivnění cen bydlení a jestli v tom případě v oblastech s hustým osídlením neskončí většina příjmu nakonec v peněženkách pronajímatelů (BIEN, 2020a). Ford (2016) nabízí případná možná řešení daného problému. Nejméně vhodným řešením, které by generovalo další negativní důsledky, je zavedení regulací nájemného. Dále se nabízí možnost uvolnit restriktce spojené s územním plánování daných oblastí. Nicméně ty by nejspíše nebyly podpořeny nejen současnými rezidenty, ale ani ekologickými aktivisty. Možným teoretickým řešením by pak mohl být samotný nepodmíněný příjem. Ten není vázán na konkrétní místo uvnitř hranic státu. Umožnilo by to tak řadě obyvatel opustit zmíněné zahuštěné oblasti a odstěhovat se například na venkov, do menších měst nebo do levnějších oblastí.

Řada odpůrců upozorňuje na možnost, že při zavedení UBI dojde k vyšší míře nákupu nadbytečných komodit nebo dokonce omamných látek jako jsou například drogy, tabák nebo alkohol. K tomuto názoru ovšem nejsou žádné důkazy, ba naopak. Evans & Popova (2014) zkoumali celkem 19 studií z 10 rozvojových zemí v Asii, Africe a Latinské Americe a z jejich výsledků vyplývá, že nedošlo k žádným významným změnám ve spotřebě tabáku a alkoholu, v některých případech dokonce naopak spotřeba těchto látek klesala. Popsané výsledky si autoři vysvětlují dvěma způsoby. Za prvé, ve většině studií byl příjem poskytnut ženám, které dle důkazů častěji nakupují věci potřebné pro své rodiny. Druhý způsob vysvětlení, a pro obhajobu nepodmíněného příjmu významnější, je

¹¹ Za extrémně chudé jsou považovány osoby s příjmem menším než 1,9 \$ na den. Mírně chudé jsou pak osoby s 1,9 až 3,1 \$ na den. Pokud osoba dosahuje příjmu většího než 3,1 \$/den již, není považována za chudou.

z oblasti psychologie. Každé vyplácení bylo doprovázeno poznámkou, že je určený k pomoci (například s výchovou dětí nebo podnikáním). A právě tato poznámka mohla být rozhodující, protože pokud se osobám řekne, na co mají prostředky použít, je pravděpodobnější, že tak učiní (Weller, 2016).

Posledním zde uvedeným protiargumentem je možná stimulace ekonomické migrace¹². Řada ekonomů je přesvědčena, že státy se štědrými sociálními dávkami přitahují imigranty. O těchto zemích lze mluvit jako o tzv. sociálních magnetech. To připouští i výzkum autorů De Giorgi & Pellizzari (2009), zároveň však upozorňují, že se tak děje pouze v relativně nízké hladině oproti tomu, jak imigranty přitahují země s lepšími podmínkami na trhu práce (např. výše mezd nebo míra nezaměstnanosti). Z řady dalších výzkumů vyplývá, že se lidé obávají přítomnosti imigrantů z důvodu poškozování ekonomiky, poklesu mezd a nespravedlivého využívání sociálních služeb. Této skutečnosti ovšem odporuje fakt, že částka, kterou imigranti v Spojených státech zaplatí státu na daních, významně přesahuje částku, kterou obdrží na sociálních dávkách. Zřejmě nehledě na racionální argumenty by ale zavedení nepodmíněného příjmu mohlo vyvolat protipřistěhovalecké nálady u obyvatel řady států (Lowreyová, 2020). V případě implementace UBI by také mělo dojít k přenastavení stávajících přistěhovaleckých politik, aby došlo k zabránění pobírání příjmu nerezidenty. Z možných řešení se nabízí například požadavek trvalého bydliště nebo zavedení čekací doby (v rádech let), než bude dotyčný mít na UBI nárok (Standing, 2017). V delším časovém horizontu by se mohlo uvažovat o zavedení v rámci většího makro-regionálního celku (například v Evropské Unii nebo OSN), které by omezilo migraci uvnitř tohoto území (Hrubec et al., 2021).

¹² Jedná se o druh migrace, kdy člověk odchází ze země za vyšším výdělkem nebo za lepšími sociálními, bytovými nebo ekonomickými podmínkami (Šimůnková, 2020).

1.4 Způsoby financování

Vzhledem ke všem pozitivům uvedeným v této práci a pravděpodobně i řadě dalším, které obhájení vznáší, si lze klást jedinou otázku. Jak to, že není nepodmíněný příjem vyplácen plošně a ve více státech, resp. regionech, než je tomu v dnešní době?¹³ Nejpravděpodobnější odpovědí by bylo právě jeho financování. Andrew Stern, emeritní prezident SEIU, navrhl, aby každý dospělý občan Spojených států amerických obdržel základní nepodmíněný příjem ve výši 1 000 dolarů na měsíc, jež zhruba představují federální hranici chudoby. Očekává, že hrubé náklady na zavedení a poskytování plateb by stát vyšly zhruba na 2,7 bilionu dolarů ročně¹⁴. Tedy částku, která odpovídá přibližně 15 % hrubého domácího produktu USA. Navrhl i možné způsoby, jak tyto finance obstarat, například zrušení většiny stávajících programů proti chudobě (jako jsou potravinové lístky nebo pomoc na bydlení), které by přineslo do státní poklady kolem jednoho bilionu dolarů ročně. Obdobnou sumu by přineslo i zrušení daňových úlev (Standing, 2017). Ovšem i přes teoretické návrhy potencionálního financování, velká část společnosti stále uvidí pouze enormní částku s tím spojenou. A jedinci, kteří jsou navíc příjemci stávajících finančních programů, nemusí kladně přijmout, že jim stát chce vzít zavedený systém, který znají a jsou na něj zvyklí, a nahradit jej něčím neznámým. Po zavedení by navíc postupem času mohlo docházet k opětovnému zavádění zrušených sociálních dávek, a to nad rámec UBI, kterými by si chtěli politici zajistit přízeň voličů (Bohuslav, 2020).

Základní nepodmíněný příjem si kvůli své nákladnosti vysloužil od odpůrců řadu názvosloví. Peterka (2018) jej nazývá „základní neufinancovatelný příjem“, dále se objevují názory, že je drahý a neudržitelný (Hughes, 2023). Kovanda (2020) dokonce navrhuje „základní příjem ponechme tam, kde má místo už od času Robespierrových. V šuplíku s visačkou „Utopie“.“ Mírnější hlasy jej považují „za zajímavý nápad, jehož čas ještě nenastal.“ (The Guardian, 2017) nebo za životaschopnou možnost, ovšem s dodatkem toho, že tento „Plán může být bolestnější, než jsou někteří jeho zastánci ochotni si připustit.“ (Harford, 2016). Naopak obhájení nepodmíněného příjmu tvrdí, že

¹³ Dnes je kromě pilotních experimentů vyplácen dlouhodobě a plošně pouze v americkém státě Aljaška, přestože je sporné zda se o UBI jedná vzhledem k relativně nízké částce.

¹⁴ 2,7 bilionu dolarů odpovídá částce, která v USA v roce 2016 šla na financování různých druhů sociálních podpor, jako jsou například podpora v nezaměstnanosti, Medicaid, Medicare, dávky pro veterány aj. (DeSilver, 2017).

tento koncept je udržitelně financovatelný, avšak je zapotřebí vést diskusi o tom, v jaké výši by měl být vyplácen (Van Parijs, 2007; Standing, 2017), na jakém zeměpisném území by měl být zaveden či jaká forma financování je vhodná (Raventós, 2015). Vyšší vyplácená částka může doopravdy vést k tomu, že UBI bude příliš drahý a dlouhodobě neudržitelný. Na druhou stranu konzervativní verze nebudou mít takové sociální dopady, jestli vůbec nějaké (Minogue, 2018).

Řada autorů již vypracovala konkrétní studie a návrhy, jak by bylo možné základní nepodmíněný příjem zavést do praxe v jednotlivých státech. Například Van Parijs a Vanderborght v roce 2001 navrhli financování UBI na území celé Evropské unie. Na druhé straně Atlantiku pak Howard v roce 2006 nastínil zavedení pro země sdružené v Severoamerické dohodě o volném obchodu (Raventós, 2015). Pro Irsko se rozhodli vypracovat studii Healy et al. v roce 2012, v které navrhli integraci sociálního a daňového systému. Arcarons a Raventós následně v roce 2014 doporučil reformu důchodových daní zároveň s implementací nepodmíněného příjmu (Špeciánová, 2018). Kromě již zmíněných studií existují i odhady fiskálních nákladů pojící se zavedení UBI v zemích jako jsou Belgie, Kanada, Francie, Německo, Nový Zéland nebo země jižní Afriky (Standing, 2017). Je ovšem zapotřebí brát v potaz, že pravděpodobně neexistuje jednotný způsob financování, který by mohl být účinný po celém světě. Také nelze očekávat, že by vyplácení dostatečně vysokých nepodmíněných plateb každému mohlo být financováno pouze jedním zdrojem. Spíše se bude muset jednat o kombinaci různorodých příjmů a úsporných opatření.

Někteří zastánci doporučují zavedení nebo zvýšení progresivní daně. 1-10 % občanů s nejvyššími příjmy by tak odvádělo vyšší sumu než ostatní (Hrubec et al., 2021). Například v USA horní 1 % s nejvyššími příjmy zaplatí celkem 42 % všech daní z příjmu. Jedná se o nemalou částku ve výši zhruba 720 miliard dolarů, která by ovšem ani tak veškeré náklady na implementaci UBI nepokryla (York, 2023). Bylo by nutné zvýšit daňovou sazbu a to by se nedotklo pouze nejbohatších, ale také střední třídy. Pravděpodobně by se nejednalo o veřejností kladně přijímané rozhodnutí a politici by k tomuto kroku nepřistoupili (Lowreyová, 2020). Dalším nabízejícím se způsobem je daň z přidané hodnoty (DPH)¹⁵. Ta by umožnila vybírání finančních prostředků, aniž by

¹⁵ V některých státech není DPH zavedeno vůbec, jedná se například o Egypt, Hong-Kong, Indii, Indonésii, USA, Zambii nebo tzv. evropské daňové oázy. Tedy Andorra, San Marino a Monaco (Gola, 2005).

odrazovala jedince od práce, což hrozí u zdanění pracovních důchodů. Větší dopad by zavedení, resp. zvýšení, sazby DPH mělo na chudší občany, kteří jsou okolnostmi nuceni celý svůj důchod spotřebovávat, a tudíž i celý jejich důchod podléhá zdanění (Špeciánová, 2018). Flassbeck (2017) upozorňuje, že zvýšení sazeb DPH by vedlo také k růstu inflace, jelikož firmy by větší část zvýšených daní přenášely na své zákazníky. Tento krok by byl tedy neefektivní.

Významnou část financí by bylo možné získat redukováním nebo úplným zrušením vybraných stávajících sociálních programů (Van Parijs, 2007; Raventós, 2015). Zároveň by tak došlo k poklesu administrativních nákladů spojených se zpracováváním a ověřováním nároků na současné sociální podpory. To by mohlo přinést do řady státních kas miliardové částky (Schweighöfer, 2016). Podobný obnos by mohl být získán v případě, že by se globální elita částečně nevyhýbala placení daní, jak vyplynulo z odhalených dokumentů Panama Papers. Ty odhalily, že nejbohatší mají 21 až 32 bilionů dolarů nezdaněného majetku (Holtz, 2016), což státy připravilo o příjmy ve výši 190 až 280 miliard dolarů (Standing, 2017). Tomu by mohla napomocť eliminace tzv. daňových rážů. Jedná se ovšem o rozsáhlý a dlouhodobý problém, který je zapotřebí řešit na globální úrovni, aby nedocházelo ke vzniku nových destinací.

Dalším diskutovaným způsobem financování je daň z finančních transakcí, jež vychází z myšlenky nositele Nobelovy ceny Jamese Tobina. Ten v 70. letech přišel s návrhem na zavedení nízkého poplatku z finančních transakcí (pouze na devizové obchody), aby po zrušení bretton-woodského měnového systému omezil kolísání měnových kurzů (Kohout, 2010). Dle Mathesona (2011) existují tři možné varianty, z nichž lze určit základ pro výpočet této daně. První z nich se týká obchodů s cennými papíry, druhá se zaměřuje na finanční deriváty a měnové transakce. Poslední na vklady a výběry z bankovních účtů či pojistné nepodléhající dani z přidané hodnoty.

Evropská komise (2011) navrhovala pro 27 členských států¹⁶ danit veškeré transakce s finančními nástroji prováděné mezi finančními institucemi, pokud alespoň jedna ze stran sídlí na území Evropské unie. Směna akcií a dluhopisů by se danila sazbou 0,1 % a derivátové nástroje 0,01 %. Dle očekávání by tato daň přinesla do rozpočtu Evropské unie částku zhruba 57 miliard eur. Odhad Bivense a Blaira (2016) kalkuluje s hrubými příjmy v rozmezí 110 až 400 miliard dolarů. Z pohledu Schulmeistera (2010)

¹⁶ Určitou formu již mělo v té době zavedeno 10 států.

by v případě sazby 0,1% příjmy činily necelých 1,7 % světového HDP, při sazbě 0,01% pak 0,5 % HDP. Ten zároveň poukázal na fakt, že tato daň může vést k významnému poklesu objemu finančních transakcí¹⁷. Na implementaci základního nepodmíněného příjmu je zapotřebí předpokládat objem výdajů minimálně kolem 30 % HDP. Ve srovnání s tímto objemem tvoří odhad 1,7 % HDP získaného prostřednictvím daně z finančních transakcí pouze marginální zdroj financování (Špeciánová, 2018).

K částečnému financování by bylo možné přispět i zdaněním negativních externalit, nazývané jako tzv. Pigouova daň. Někteří ze zastánců nepodmíněného základního příjmu se přiklání k využití ekologických daní, za které lze považovat daně z produkce zatěžující životní prostředí nebo z neobnovitelných zdrojů energie. Konkrétně se nejčastěji diskutuje o uhlíkové dani. Ta by mohla kromě výběru peněžních prostředků vést i k omezení používání fosilních paliv, snížení emisí skleníkových plynů a zmírnění změn klimatu (Standing, 2017). Více než 40 vlád po celém světě již přijalo v nějaké podobě zpoplatnění využívání uhlíku, a to už formou přímých daní nebo programů na omezení emisí (Plumer & Popovich, 2019). Ummel (2016) odhaduje, že v případě zavedení uhlíkové daně v USA ve výši 15 dolarů za tunu CO₂, by mohl stát získat až 117 miliard dolarů ročně. Zavedení pouze v některých státech by tyto země postavilo do globálně méně konkurenceschopné pozice, proto Van Parijs (1997) navrhnul zavedení na evropské úrovni. James Hansen tvrdí, že 100 % z uhlíkové daně by mělo být poskytnuto zpátky občanům formou pravidelných dividend (Komanoff, 2008). Tento krok by mohl sloužit jakožto výchozí bod pro budoucí zavedení základního nepodmíněného příjmu (Ford, 2016).

Za inovativní způsob financování lze považovat přístup, který načrtl v roce 2017 Bill Gates pro Quartz „jednoho dne budou určitě existovat daně související s automatizací. V současné době lidští pracovníci odvedou práci za, dejme tomu, 50 tisíc dolarů. Z toho příjmu se následně platí daně z příjmu, odvody na sociální zabezpečení a tak podobně. Pokud danou práci převezme robot, tak dá přece rozum, že bychom ho měli zdanit nějak podobně.“ Dále pokračoval „pojďme se věnovat lepší práci, jako je péče o seniory, pojďme zmenšit třídy ve školách a pomoci dětem se speciálními potřebami. To vše jsou

¹⁷ Při daňové sazbě 0,1 % by se transakce snížily zhruba o 75 %, při 0,05 % o 65 % a při 0,01 % zhruba o 25 % (Schulmeister, 2010).

přece oblasti, kde hraje lidská schopnost empatie a porozumění stále velmi jedinečnou roli. A přitom se v nich dnes potýkáme s nedostatkem personálu. Takže když vezmeme pracující, které v současnosti nahrazují roboti, a nabídneme jim dobrý plat, rekvalifikaci a pocit naplnění, budou mít motivaci změnit pole působnosti, a my všichni na tom vyděláme.“

Podobný názor sdílí i odborník na umělou inteligenci Jan Romportl „nějaká forma zdanění robotů, či obecněji systémů umělé inteligence, přijde. Podobně jako se daní auta, nemovitosti, cigarety či alkohol.“ Samotné definování dané daně a její následná implementace bude ovšem velice složitá (Pravec, 2021). Tento krok však všichni neschvalují. Například bývalý evropský komisař pro jednotný digitální trh Andrus Ansip se ohradil proti výroku Billa Gatese. Jeho argumentací bylo „plně souhlasím se zdaněním špatných návyků, například jako je znečištění, kouření, pití alkoholu. Ovšem nejsem zastáncem zdanění pokroku.“ (Kharpal, 2017).

1.5 Alternativní podoby

Je možné se setkat i s dalšími alternativními metodami, jak se potýkat s ekonomickými krizemi, sociální nerovností, chudobou a zvyšující se mírou automatizace a robotizace. Některé z nich jsou již v řadě států zavedené, o některých se pouze diskutuje v odborných kruzích a v médiích. Jedná se například o potravinové lístky, minimální mzdy, sociální zabezpečení, garantované zaměstnání, daňové kredity nebo účastnický příjem. Všechny tyto uvedené možnosti mohou být užitečné nástroje, ovšem dle zastánců základního nepodmíněného příjmu nikoli v takové míře. V rámci této kapitoly budou popsány vybrané formy, jichž může UBI nabývat, a alternativa, jež s ním bývá často v literatuře srovnávána, a to záporná daň z příjmu.

Varianty základního nepodmíněného příjmu

Kromě základního nepodmíněného příjmu splňujícího všechny charakteristické podmínky uvedené v první části práce někteří autoři navrhují jeho úpravu, aby nebyl pro určité jedince diskriminační (návrh základního příjmu pro domácnost) nebo aby byl snáze přijat kritiky a širokou veřejností (částečný základní příjem). Základní příjem pro domácnost by tak reagoval na trend, kdy stále více osob žije v domácnostech samo, především v bohatých zemích. Ve Spojených státech se za posledních 50 let téměř zdvojnásobil počet jednočlenných domácností (Ortiz-Ospina, 2019). V Evropské Unii

v roce 2016 až dvě třetiny všech domácností byly obývány pouze jedním nebo dvěma členy. Tento trend je dopadem stěhování mladých osob z venkova do měst za práci či studiem a zvýšení věku dožití, přičemž muži umírají dříve než jejich partnerky (Jack et al., 2021). Samostatně žijící jedinci jsou tak nuceni vynakládat vyšší náklady „na hlavu“ (například nájemné, energie, voda) než domácnosti s více členy.

Základní příjem domácnosti by byl rozdělený na dvě části – na individuální a na jednotku domácnosti. Individuální příjem by měl podobu klasického nepodmíněného příjmu, byla by však vyplácena podstatně nižší částka než v případě, kdyby druhá část neexistovala (tedy v případě zavedení klasického UBI). Příjem na jednotku by se odlišoval domácnost od domácnosti dle počtu členů. Čím více by jich v domově bydlelo, tím menší by byla tato část výplaty pro jedince. Tudiž osobě žijící samostatně by náležel vyšší garantovaný příjem (Raventós, 2015).

Částečný základní příjem by ve všem splňoval podmínky plnohodnotné verze kromě jeho výše. Nebyl by totiž dostatečně vysoký, aby pokryl příjemcovi základní materiální potřeby a jeho účast ve společnosti. Řadu z výhod UBI, které byly v předchozích kapitolách popsány, by kvůli jeho výši nebylo možné pozorovat a pokud ano, tak v daleko menší míře. Proč o něm tedy vůbec uvažovat? Návrhu na plnohodnotnou verzi je nejčastěji vytýkaná jeho nákladovost. V případě částečného příjmu by ovšem náklady nebyly tak vysoké a jeho implementace by mohla být lépe přijata kritiky i veřejností. Ačkoliv by nedosáhl takových výsledků, jaké jsou očekávány od základního příjmu, nejpotřebnějším skupinám by i tak pomohl. Zároveň by se na něj molo pohlížet jakožto na první krok k plné verzi (Raventós, 2015).

Základní univerzální kapitál

Jedná se o vyšší jednorázovou platbu vyplácenou státem každému jedinci při dovršení 18 let (ve Spojených státech ve věku 21 let), a to neohledně na to, jaké je etniky, pohlaví nebo vyznání. Tento koncept vychází z myšlenky revolucionáře Thomase Paine, který navrhoval, aby každý jednadvacetiletý občan obdržel částku 15 liber a později ve svých 50 letech 10 liber. Tento návrh z 18. století přizpůsobili současným podmínkám přední zastánci UBC (anglicky Universal Basic Capital) Bruce Ackerman a Anne Alstott. Ti navrhují, aby každý člen společnosti po dovršení jednadvaceti let obdržel paušální částku 80 000 dolarů (Van Parijs, 2007). Ta by byla příjemci vyplácena po dobu následujících čtyř letech (počínaje ode dne jednadvacátých narozenin)

po 20 000 dolarových splátkách. Podmínkami obdržení tohoto obnosu by byla jedincova bezúhonnost a dokončení školní docházky. V případě jejich nesplnění by následovala určitá omezení (Raventós, 2015).

Jaký je vztah mezi základním nepodmíněným příjmem a základním kapitálem? Lze je považovat spíše za různé formy stejného typu politiky než za navzájem si odporující nástroje. Je možné jedno zaměňovat za druhé, nicméně zastánci nepodmíněného příjmu upozorňují na některé potencionální stinné stránky UBC. Hlavním protiargumentem je fakt, že obdržení takto vysoké částky, zejména věku 18, resp. 21 let, může vést příjemce k neuváženým rozhodnutím, jako je riskování nebo bezhlavé utrácení. To by nakonec vedlo k tomu, že jim nezbude nic. Ať už by o tyto peníze jedinci přišli jakkoliv, bylo by pro stát nebo ostatní občany obtížné jejich příběhy opomíjet a neposkytnout jim žádnou další podporu. Tato skutečnost by však mohla vést k morálnímu hazardu, pokud by se příjemci chovali o to víc neuvážlivě, protože by věděli, že je nikdo nenechá spadnout na dno (Standing, 2017).

Na druhou stranu by ovšem základní kapitál mohl sloužit jako podpora při dosažení plnoletosti. V tomto věku většina jedinců nedisponuje příliš velkými finančními prostředky, dokonce někteří vstupují do dospělého života s dluhy, ať už zaviněním své rodiny nebo vlastních studijních půjček (Le Grand, 2020). UBC by tak do určité míry představoval rovnocenný start pro všechny (Standing, 2017). Mladí lidé by tak dostali možnost osamostatnit se, začít podnikat, zaplatit za své vysokoškolské vzdělání, finančně pokrýt významnou část bydlení nebo snáze dosáhnout na hypotéku. Všechny tyto benefity by mohly mít dlouhodobý pozitivní dopad na život nejen samotných příjemců, ale i celé společnosti. To ze základního kapitálu činí odrazový můstek do dospělého života namísto záchranné sítě, za kterou lze považovat základní nepodmíněný příjem (Le Grand, 2020).

Smith (2013) nabízí jinou formu základního kapitálu, kdy by osobám v den jejich osmnáctých narození stát daroval diverzifikované portfolio cenných papírů. Pojistkou, že daná osoba to neutratí ihned, by bylo dočasné omezení dispozičních práv. Ani tato pojistka by ovšem neznamenala záruku, že řada osob ani tak nepřijde o všechny tyto prostředky, například v důsledku špatných investičních rozhodnutí. Opět se nabízí otázka, zda stát pak tyto jedince „nechá padnout“, nebo jim pomůže. Na druhou tuto situace může vést i k druhému extrému, kdy by část občanů investovala pouze do téměř jistých investic i při vidině nízké návratnosti. Takto velká poptávka po bezrizikových investicích by vedla k významnému poklesu jejich výnosnosti (Ford, 2016). Problémem by mohlo být

i načasování vyplácení, jedna skupina osob portfolio mohla obdržet v době, v níž investiční hodnoty rostou, a jiná, když se trhům naopak nedaří (Standing, 2017).

Příklad dokazující proveditelnost této myšlenky je možné nalézt ve Velké Británii. Zde byla v roce 2003 Labouristickou stranou představena iniciativa The Child Trust Fund (lidově používaným názve je baby bond), která umožňovala rodinám dětí narozených v období od 1. září 2002 založit dlouhodobý spořicí účet (Government Digital Service, n.d.). Každému dítěti byla při narození poskytnuta částka 250 liber, v případě dětí z nízkopříjmových rodin nebo se zdravotním omezením pak 500 liber. Další taková částka byla na účet připsána k sedmým narozeninám. Kromě státních příspěvků mohli příbuzní dítěte přidávat až 100 liber měsíčně.¹⁸

Všechny tyto příspěvky byly osvobozeny od daní z příjmu a z kapitálových výnosů a z účtů nebylo možné nic vybírat až do dospělosti dítěte. To od 16 let přebralo kontrolu nad účtem a v 18 letech by už záleželo jen na něm, jak s financemi naloží (Le Grand, 2020). Ovšem program byl v roce 2010 s nástupem koalice konzervativců a liberálních demokratů nejdříve omezen a následně v roce 2011 i zrušen. Důvodem měla být počáteční úsporná opatření po velké recesi (White, 2015). Dětem narozeným do 2. ledna 2011 jejich spořicí účty i nadále zůstaly a jejich okolí na ně stále mohlo přispívat. První zpřístupnění účtů proběhlo v roce 2020. Není tedy ještě možné řádně zhodnotit účinky, především ty dlouhodobé, na životy dětí a jejich rodin (Le Grand, 2020).

Záporná daň z příjmu

S návrhem záporné daně z příjmu¹⁹ (anglicky Negative Income Tax, zkráceně NIT) přišel v roce 1962 ve svém díle *Capitalism and Freedom* uznávaný americký ekonom Milton Friedman, (BIEN, n.d.b) a dále jej rozvedl v roce 1980 v díle *Free to Choose*. K vytvoření tohoto konceptu ho přivedl tehdejší stav amerických sociálních programů, jež by se daly popsat jako složité, nepřehledné a často neefektivní. Byl toho názoru, že je zapotřebí provést reformu sociálního systému, a nastínil tak řešení, které by propojilo sociální a daňový systémy (Pánek, 2022). Přestože Friedmanův návrh ve své původní formě nikdy nebyl v Kongresu Spojených států amerických projednáván, došlo později

¹⁸ Průměrně bylo ke každému účtu přidáno 289 £ ročně (Ben-Galim, 2011).

¹⁹ Jako další označení záporné daně se používají pojmy negativní daň z příjmu nebo negativní důchodová daň.

alespoň ke změně výše daňových sazeb na úroveň více motivující k výkonu práce (Moffitt, 2003).

Jak vlastně princip NIT funguje? Friedman navrhoval, aby stát určil hranici standardního příjmu, jež by se odvíjela od velikosti domácnosti. Pokud by příjmy nepřesáhly danou hranici, stát by vyplatil poplatníkovi daňový bonus.²⁰ S rostoucím důchodem jedince by tyto platby od státu klesaly až do momentu, v němž překročí určitou hranici. Poté již důchod podléhá obvyklému zdanění (Moffitt, 2003). Pro názornou ukázkou lze použít konkrétní čísla. Friedman ilustroval situaci, ve které by čtyřčlenná rodina měla záruku standardního příjmu domácnosti ve výši 7 200 dolarů/ročně. Rovněž navrhl rovnou důchodovou daň ve výši 50 %. Základ pro výpočet daně by se vypočítal jako rozdíl příjmu domácnosti (např. z placené práce) a zmíněného standardního důchodu. Výsledný základ daně by pak byl podroben 50procentní dani. Částka 7 200 dolarů by tak představovala bod zvratu, při níž by se daň rovnala nule. Pokud by tedy příjem domácnosti byl menší než 7 200 dolarů (daň by vyšla záporně), stát by poplatníkovi vyplácel bonus. V případě, že by byl vyšší, poplatník by platil státu (Friedman & Friedman, 1980).

Při zkoumání nepodmíněného příjmu a záporné daně lze najít některé shodné rysy, převažuje však jejich rozdílnost. Hlavní rozpor lze nalézt v předpokladu nepodmíněnosti, jelikož záporná daň je dostupná pouze ekonomicky aktivním jedincům. Avšak toto omezení z NIT dělá vhodnější a účinnější nástroj k zvyšování míry zaměstnanosti než lze říct v případě UBI (Kawagoe, 2009). Záporná daň není ani stejně vysoká pro všechny pracující občany, ale odvíjí se od výše dosahovaného příjmu a velikosti domácnosti. Tudíž osoby žijící v domácnostech samostatně a vydělávající více peněz by bonus ovlivnil podstatě méně než nízkopříjmové rodiny.

Van Parijs (2007) spatřuje nevýhodu oproti základnímu příjmu také v horší výchozí pozici v boji s pastí nezaměstnanosti. Lidé by se v době od přijetí pracovní pozice až do doby prvního daňového přiznání nacházeli mimo záchrannou síť, kterou by poskytoval nepodmíněný příjem nebo současné podpory v nezaměstnanosti příjemci. Zároveň je stále lze považovat za nepřehledné a nejasné jako standardní sociální dávky. V poslední řadě jsou daně, resp. daňové bonusy, vypláceny pouze jedenkrát ročně. Lowreyová (2020) navrhuje přejít na měsíční vyplácení. To by ovšem na druhou stranu zvýšilo množství

²⁰ Záporná daň z příjmu může připomínat v České republice daňové zvýhodnění na děti, ovšem to je podmíněné pracovním důchodem.

administrativy spojené s vypracováním daňového přiznání poplatníkem a následným zpracováním příslušným finančním úřadem, nemluvě o tím vyvolaných nákladech. Došlo by tedy ještě k větší míře nepřehlednosti.

Negativní daň z příjmu a základní nepodmíněný mají základní myšlenku totožnou. Chtějí mírnit chudobu a přitom primárně cílit na ty nejpotřebnější. Společnou mají i finanční náročnost, která by se pojila s jejich implementací. Tato náročnost z nich činí dva neslučitelné prostředky, jež by žádná ze světových vlád nebyla ochotna zavést najednou a ani by o tom neuvažovala. Avšak nejen příznivci negativní daně, ale i podporovatelé základního nepodmíněného příjmu uznávají, že implementace a následný provoz NIT by představoval levnější variantu. A to především z důvodu, že není vyplácena těm, kteří jej nepotřebují (mají dostatečný příjem) a nezaměstnaným. Tato skutečnost z něj dělá přijatelnější možnost pro veřejné přijetí (Leff et al., 2019).

Diskuse o záporné dani vedla americkou vládu v 60. a 70. letech k provedení několika časově omezených experimentů s vyplácením daňových bonusů nízkopříjmovým domácnostem. Z výsledků vyplývá, že došlo k poklesu pracovního nasazení oproti kontrolním skupinám, především u vdанých žen europoidní rasy a hispánských mužů (Raventós, 2015). Na druhou stranu došlo ke zvýšení školní docházky, zmenšila se míra hospitalizace a návštěv lékařů (zlepšil se zdravotní stav jednotlivců) a pozitivním směrem se změnilo složení spotřebního koše domácnosti (Pánek, 2022). Nutné je zmínit, že lidé měli silnější tendence neuvádět své veškeré příjmy, případně je podhodnocovali, aby obdrželi vyšší daňový bonus (Standing, 2017).

2 Experimenty a pilotní projekty ve vybraných zemích

Samotná myšlenka základního nepodmíněného příjmu se v různých podobách objevuje ve veřejném prostoru již stovky let. Přesto se však o sociální politice tohoto typu až do 60. letech minulého století pouze debatovalo, aniž by byla provedena jakákoliv empirická zkoumání. To se rozhodli změnit ve Spojených státech a Kanadě, kde v 60. – 70. letech proběhlo celkem pět experimentů²¹, zkoumajících dopad záporné daně z příjmu na příjemce. I přes relativně pozitivní výsledky debata o garantovaném nepodmíněném příjmu a nástrojích jemu podobných opět poté na několik desetiletí utichla. Vše se změnilo po roce 2000, kdy se nezávisle na sobě začaly objevovat první pilotní projekty na regionální úrovni (například v Namibii) nebo celostátně implementované sociální programy (například v Íránu), jež částečně splňovaly charakteristiky UBI. Od té doby se začaly experimenty a pilotní projekty provádět ve výrazně vyšší míře, ať už pod záštitou soukromých organizací, nebo státních orgánů.

Velký vliv v současných debatách o základním nepodmíněném příjmu sehrála pandemie nemoci COVID-19, která odhalila výraznou společenskou nerovnost a zranitelnost značné části světové populace. Tedy přesně ty nedostatky, na které by dle teorií mohl být UBI účinným nástrojem (World Economic Forum, 2020b). Celosvětově panující finanční nejistota vedla k růstu zájmu²² a sympatií veřejnosti o zavedení nepodmíněného příjmu do praxe.

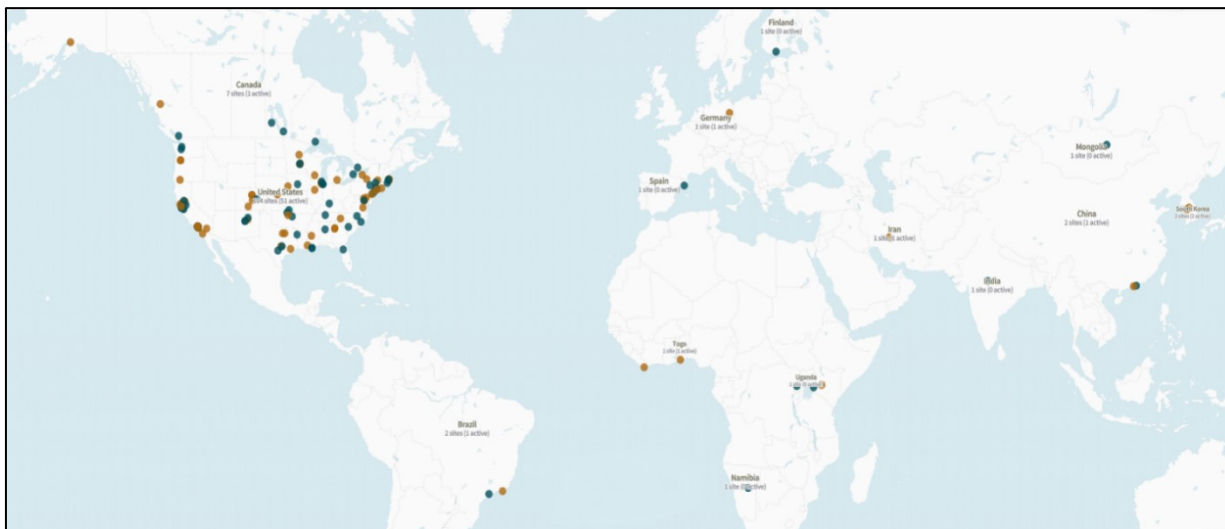
V posledních třech letech byl zaznamenán enormní nárůst pilotních projektů a experimentů, a to především na území Spojených států amerických. Ty byly navrhovány na relativně krátké časové období – v průměru na 23 měsíců a pouze čtyři projekty byly od roku 2020 vedeny na dobu neurčitou. Na níže uvedeném mapě jsou znázorněny veškeré programy a experimenty provedené nebo stále probíhající na principu vyplácení nepodmíněných plateb v hotovosti. Tedy projekty nejen skýtající základní nepodmíněný příjem, ale i zápornou daň z příjmu. Modře jsou na mapě zobrazeny projekty, které již byly ukončené, a hnědě vyznačeny ty, které stále probíhají.

²¹ Proběhly v amerických oblastech New Jersey – Pensylvánie, Severní Karolína – Iowa, Seattle – Denver a Gary v Indianě a v kanadské Manitobě.

²² Od začátku pandemie COVID-19 v lednu 2020 vzrostl globální zájem o vyhledávání pojmu „basic income“ na internetu (Google Trends, 2023).

V současné době bylo dle Stanford Basic Income Lab (2023) celosvětově zaznamenáno celkem 72 aktivních programů.

Obr. 3: Přehled experimentů a pilotních projektů ve světě

Zdroj: Stanford Basic Income Lab (2023)

V této kapitole je následně blíže popsáno devět experimentů z celého světa, které lze považovat za programy testující základní příjem v praxi. Tato diplomová práce se soustřeďuje pouze na základní nepodmíněný příjem, tudíž nebyly blíže zkoumány programy týkající se záporné daně z příjmu. Vybrané pilotní projekty a experimenty byly zvoleny na základě dostupnosti výzkumů a studií (ať už průběžných nebo závěrečných), analyzujících vliv plateb na životy jednotlivců, ale i celé společnosti v některé z oblastí: trhu práce, zdraví, kriminality, vzdělávání, chudoby aj. Konkrétně se jedná o programy probíhající, resp. již uskutečněné, na Aljašce, v Brazílii, Finsku, Španělsku, Indii, Íránu, Keni, Namibii a u kmene Cherokee v Severní Karolíně (USA).

U velkého množství zbylých programů nejsou dostupná výše zmíněná data, jelikož stále probíhají nebo byly teprve nedávno ukončeny, případně nebyly výsledky zveřejněny z neznámých důvodů. Přesto jsou v Tab. 1 uvedeny některé z programů, jež byly či stále jsou vysoce medializované a celosvětově sledované. Projekty jsou v přehledu abecedně seřazeny a doplněny o informace týkající se doby trvání, počtu příjemců a vyplácené částky, která je převedena na jednotnou měnu – americký dolar.

Tab. 1: Přehled některých dalších experimentů a pilotních projektů UBI ve světě

Název	Území	Začátek	Konec	Rozsah	Vyplácená částka
Big Leap	LA, Kalifornie	2022	2023	3 200 osob	\$1 000/měsíčně
Compton Pledge	Compton, Kalifornie	2020	2022	800 osob	zhruba \$450/měsíčně
Maezawa BI Social Experiment 2020	Globální	2020	2021	1 000 osob	zhruba \$ 9 000
Mein Grundeinkommen – Studie 1	Spolková republika Německo	2021	2024	122 osob	\$1 400/měsíčně
Oakland Resilient Families	Oakland, Kalifornie	2021	2024	600 osob	\$500/měsíčně
Ontario Basic Income Pilot Project	Ontario, Kanada	2017	2018	4 000 osob	\$16 989 na osobu/rok \$24 027 pro pár/rok
Renda Básica de Cidadania	Maricá, Brazílie	2019	stále běží	> 42 000 osob	zhruba \$39
Scheme \$6,000	Hong Kong, Čína	2011	2012	6 000 000 osob	zhruba \$772
Stockton Economic Empowerment Demonstration (SEED)	Stockton, Kalifornie	2019	2021	125 osob	\$500/měsíčně
The Bridge Project	New York	2021	2024	600 osob	\$500 - \$1000
Village U01 Busibi	Busibi, Uganda	2017	2019	50 domácností	\$18,25 pro dospělého \$9,13 pro dítě/měsíčně
Wealth Partaking Scheme	Macao, Čína	2008	stále běží	715 323 osob	pro rezidenty \$1200 pro nerezidenti \$740

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

2.1 Alaska Permanent Fund

Ve veřejných rozpravách bývá základní nepodmíněný příjem často stále považován za utopický nápad, jenž je v praxi brán za neproveditelný. V takovém případě zastánci nejčastěji opírají své argumenty právě o případ Aljašky, kde na podobných principech jako UBI probíhá vyplácení dividend ze státního fondu (tzv. Alaska Permanent Fund) již od roku 1982. Jedná se instrument, který se v současnosti nejvíce podobá základnímu nepodmíněnému příjmu v reálném světě (Gupta, 2019). Co samotnému založení Permanentního fondu předcházelo?

V šedesátých letech minulého století byla na území Aljašky objevena naleziště ropy, která díky následnému prodeji přinesla do státní kasy příjmy ve výši 900 milionů dolarů. Ty byly v celé výši vynaloženy na podporu infrastruktury a na sociální programy, aniž by byla sebemenší část ušetřena. Tento krok vyvolal veřejnou i politickou diskusi, zda by v budoucnosti nemělo dojít ke změně a alespoň část příjmů uchována pro budoucí generace. Jako jedno z řešení bylo navrženo založení trvalého fondu, který by nebylo možné využívat k úhradě běžných vládních výdajů. V roce 1976 proběhlo veřejné hlasování, ve kterém se občané vyjádřili poměrem 75 588 ku 38 518 hlasů ve prospěch založení fondu. Následně v roce 1980 byla správou fondu pověřena státní organizace Alaska Permanent Fund Corporation (APFC) a zároveň bylo rozhodnuto o vyplácení dividend občanům v rámci programu Permanent Fund Dividend. První dividendové platby pak byly odeslány v roce 1982 (APFC, n.d.a).

Z Aljašské ústavy vyplývá, že nejméně 25 % všech příjmů získaných v důsledku činností spojených s ropou a nerostnými surovinami musí být uloženo do Permanentního fondu (APFC, n.d.a). Vložené peníze jsou následně diverzifikované do veřejných i soukromých aktiv po celém světě, a to v nejrůznějších měnách, aby dosáhly co nejlepších výsledků a minimalizovali možné riziko. Největší zastoupení mají veřejné akcie, pevný příjem a soukromé akcie, jež dohromady tvoří 73 % celkových investic (APFC, n.d.b). Od výkonnosti fondu se odvíjí i výše vyplácených dividend rezidentům Aljašky. Ty jsou konkrétně vypláceny na základě počtu právoplatných žadatelů v daném roce a poloviny zákonného čistého příjmu zprůměrovaného za pět předešlých fiskálních let, jenž je ještě snížen o některé další položky, například dividendové závazky z minulých let nebo provozní náklady (State of Alaska, n.d.a).

Vyplácení každoročních dividend je pro zájemce podmíněno řadou okolností. V první řadě si jednotlivci (může se jednat o ženu, muže nebo i dítě²³) musí o dividendu za přechodný rok zažádat. Nárok jim vzniká v případě, že po celý kalendářní rok, tedy od 1. ledna až do 31. prosince, měli status rezidenta. Pokud by se stali rezidentem Aljašky až 2. ledna, tak na výplatu dividendy již nárok nemají. Zároveň musí být zřejmý úmysl zůstat na území Aljašky na dobu neurčitou a neopustit hranice v daném roce na období delší než 180 dnů. Avšak existují i výjimky, jedná se o tzv. přípustnou nepřítomnost, kdy mohou žadatelé pobývat mimo Aljašku delší časový úsek, například v důsledku služby v armádě, léčby nebo péče o člena rodiny. V poslední řadě na platbu nemají nárok osoby odsouzené za určité trestné činy (State of Alaska, n.d.b). Od roku 2007 je platba vyplácena více než 600 000 žadatelů ročně (State of Alaska, n.d.c).

Jak již bylo výše zmíněno, vyplácená dividenda se odvíjí od výkonnosti Permanentního fondu. Obecně se mezi roky 1982 a 1995 platby pohybovaly pod hranicí 1 000 dolarů, následně pak od roku 1996 v rozmezí 1 až 2 tisíců dolarů. Za rok 2022 byla vyplacena částka 3 284 dolarů.²⁴ Tento nárůst nastal především v důsledku snahy dodržet sliby z předvolebních kampaní a růstu ceny ropy po ruské invazi na Ukrajinu (LaPonsie, 2022). Výše plateb je důvod, proč řada autorů Alaska Permanent Fund nepovažuje za základní univerzální příjem v čisté podobě. Dividendy totiž považují za příliš malé na to, aby se z nich dalo vyžít (Gupta, 2019). Avšak například čtyřčlenná rodina obdrží za rok 2022 dohromady 13 136 dolarů, které už lze považovat za významnou částku rodinného rozpočtu. Je nutné zmínit, že platby podléhají zdanění.²⁵ V níže uvedené Tab. 2 jsou uvedeny vyplácená dividenda v jednotlivých letech.

²³ Děti mají nárok na stejně vysokou částku jako dospělí.

²⁴ Tato částka zahrnuje ovšem i úlevu na energie ve výši 662 dolarů.

²⁵ V roce 2022 podléhá zdanění pouze částka 2 622 dolarů, tudíž dividenda snižena o úlevu na energii.

Tab. 2: Přehled vyplácených dividend v jednotlivých letech

Rok	Dividenda	Rok	Dividenda	Rok	Dividenda
1982	\$ 1 000,00	1996	\$ 1 130,68	2010	\$ 1 281,00
1983	\$ 386,15	1997	\$ 1 296,54	2011	\$ 1 174,00
1984	\$ 331,29	1998	\$ 1 540,88	2012	\$ 878,00
1985	\$ 404,00	1999	\$ 1 769,84	2013	\$ 900,00
1986	\$ 556,26	2000	\$ 1 963,86	2014	\$ 1 884,00
1987	\$ 708,19	2001	\$ 1 850,28	2015	\$ 2 072,00
1988	\$ 826,93	2002	\$ 1 540,76	2016	\$ 1 022,00
1989	\$ 873,16	2003	\$ 1 107,56	2017	\$ 1 100,00
1990	\$ 952,63	2004	\$ 919,84	2018	\$ 1 600,00
1991	\$ 931,34	2005	\$ 845,76	2019	\$ 1 606,00
1992	\$ 915,84	2006	\$ 1 106,96	2020	\$ 992,00
1993	\$ 949,46	2007	\$ 1 654,00	2021	\$ 1 114,00
1994	\$ 983,90	2008	\$ 2 069,00	2022	\$ 3 284,00
1995	\$ 990,30	2009	\$ 1 305,00		

Zdroj: State of Alaska (2023, n.d.c), zpracováno autorkou

Přestože někteří výzkumníci nepovažují aljašská dividendy jako plnohodnotný základní nepodmíněný příjem, tak uznávají, že díky jejich relativně dlouhodobému vyplácení je možné získat důležitá výzkumná data. Ty mohou posloužit pro budoucí diskuse a případnou argumentaci pro UBI. Jones & Marinescu (2018) zkoumali, jak se dividendy projeví na vývoji míry zaměstnanosti a podílu pracujících na částečný úvazek. Jelikož jsou dividendy vypláceny většině obyvatel²⁶, nebyla zde možnost vytvoření kontrolní skupiny. Ta byla nahrazena již v přechozích kapitolách zmíněnou tzv. syntetickou Aljaškou. Ze získaných dat vychází, že podíl zaměstnání na plný úvazek zůstal bez významných výkyvů téměř stabilní. Rozdíl bylo možné pozorovat u podílu osob zaměstnaných na částečný úvazek. Před zavedením se podíl takto pracujících pohyboval zhruba okolo 10 %, po zavedení došlo k nárůstu na 11,8 % (podobně jako u syntetické Aljašky). Následné roky však podíl částečných úvazků na Aljašce v řádech jednotek procent převyšoval skupinu podobně charakteristických států. Tento trend se změnil až kolem roku 2008, kdy podíl začal klesat, ovšem stále dosahuje větší hodnoty než před zavedením (Gupta, 2019). Autoři Feinberg & Kuehn (2018) ve své studii zjistili, že v letech, kdy se obdržena dividendy zvýšila, zaměstnanci omezili počet hodin strávených v práci. Více se to projevilo u vdaných žen ve srovnání s muži a svobodnými ženami.

²⁶ Za rok 2022 byla dividendy vyplacena 625 912 žadatelům z celkové populace 733 583 osob (State of Alaska, n.d.c).

Vliv dividend je možné pozorovat i mimo trh práce. Dle studie autorů Kozminski & Baek (2017) vyplácení dividend prohlubuje na Aljašce příjmové nerovnosti v krátkém i dlouhém období. Tento fakt může být dán tím, že nízkopříjmoví jedinci dividenda vynaloží především na jednorázové nákupy. Naopak vysokopříjmové skupiny nejsou na platbách závislé a mohou je dále investovat, tudíž kulminují další příjmy. Dále byly zkoumány dopady na kriminalitu a požívání návykových látek. V prvních dvou týdne po vyplacení dochází k nárůstu zneužívání návykových látek, ovšem nikterak závažný nárůst. Lze jej přirovnat k oslavám Dne nezávislosti (4. července)²⁷, ovšem oproti oslavám příchodu Nového roku jsou zhruba poloviční. V první týdně po vyplacení lze pozorovat pokles majetkových trestných činů o zhruba 12 %. Na množství násilných trestných činů nemají dividenda dle dat žádný vliv (Watson et al., 2020).

Vliv pocítují i sami občané, v jednom výzkumu uvedli čtyři z pěti respondentů, že se jim díky platbám zvýšila životní úroveň. Dále kolem 75 % dotázaných použilo získané peníze k nákupu základních potřeb, vyřešení nenadálých situací anebo splacení dluhů (Lowreyová, 2020). To, že většina osob platby bezmyšlenkovitě neutrácí, potvrzují i data z další studie. Z té vyplývá, že v období po vyplacení dochází k zvýšení výdajů na předměty dlouhodobé spotřeby, jako je oblečení nebo elektronika. Dále například obyvatelé Aljašky utratí o 166% více za lekce pro děti než obyvatelé jiných států USA v letech, kdy dividenda přesáhne hranici 2 000 dolarů. Výrazný rozdíl je možné pozorovat i v případě výdajů na rekreaci v letech, kdy dividenda přesahuje 1 200 dolarů. V takových případech utrácejí téměř dvakrát tolik (Amorim, 2022).

2.2 B-MINCOME ve Španělsku

Relativně nedávno přišla s vlastním pilotním projektem, zaměřeným především proti chudobě a společenské nerovnosti, katalánská metropole Barcelona. V té době mělo vedení Městské rady ve svých řadách skupinu příznivců myšlenky základního nepodmíněného příjmu. Avšak ani to nestačilo k prosazení experimentu UBI v čisté podobě z důvodu ekonomické a politické nereálnosti implementace na lokální úrovni. Namísto toho přistoupili k alternativnímu řešení v boji proti největším výzvám města – chudobě a příjmové nerovnosti (García, 2022). V roce 2017 se rada rozhodla spustit dvouletý projekt (září 2017 až říjen 2019), pojmenovaný B-MINCOME, jehož cílem bylo

²⁷ Po výplatě dividend je o konzumaci návykových látek o něco vyšší.

pomocí různých kombinací garantovaného minimálního příjmu a aktivní sociální politiky zjistit, jaká forma ekonomické podpory je pro město do budoucna nejefektivnější. A to nejen co se týče nejlepších výsledků, ale i výše nákladů s podporou spojených (Riutort et al, 2021). Samotná myšlenka projektu našla své podporovatele i v Evropské unii a ta se rozhodla prostřednictvím programu EU Urban Innovative Actions přispět na financování částkou 5 milionů eur. Zbýlá část pak byla pokryta rozpočtem Městské rady. Celkem projekt vyšel zhruba na 17 milionů eur (Ajuntament de Barcelona, n.d.a).

Před spuštěním pilotního projektu byli na informativní schůzky pozváni členové z celkem 5 000 potencialních domácností z deseti čtvrtí Eix Besòs, jedné z nejchudších oblastí v Barceloně. Během těch byl projekt lidem blíže představen a také bylo objasněno, jaké konkrétní podmínky musí domácnosti pro přijetí splňovat²⁸. Z celkových 2 525 žádostí splňovalo kritéria pouze 1 527. Následně bylo náhodným stratifikovaným výběrem do pozorovací skupiny vybráno 1 000 domácností (nakonec se projektu zúčastnilo pouze 950) a dalších 383 bylo identifikováno jakožto kontrolní vzorek. Všechny tyto domácnosti byly v dané době chudobou velice ohrožené. Jejich průměrný příjem činil 635,7 euro/měsíčně, 6,4 % respondentů dokonce uvedlo, že negenerují žádný příjem, a pouze 23,8 % dosáhlo příjmů přes hranici 1 000 euro za měsíc (Riutort et al, 2021).

Poté byly domácnosti rozděleny celkem do 10 různých skupin, resp. 11 i s kontrolním vzorkem, které kombinovaly čtyři různé peněžní modalities a čtyři různé druhy aktivní politiky. První peněžní modalita byla omezená. V takovém případě se finanční podpora, nazývaná jako SMI (anglicky Municipal Inclusion Support), úměrně snižovala s růstem příjmu domácností získaných ze zaměstnání nebo jiných sociálních podpor. Ve skupině „neomezených příjmů“ tomu tak nebylo a transfer se snižoval pouze částečně (o 25 % při nárůstu čistého příjmu do hranice 250 euro a o 35 % nad tuto částku). Velikost vyplácené SMI se tedy v průběhu projektu mohla operativně měnit. Dalšími potencialními možnostmi byly platby nepodmíněné nebo podmíněné vykonáváním jedné ze čtyř předem vybraných aktivních politik. Konkrétně se jednalo o aktivity v oblasti: odborné přípravy a plánů zaměstnanosti, programu sociální ekonomiky, programu renovace bytového fondu nebo programu účasti v komunitě (García, 2022). Pro přehlednost je na

²⁸ Mezi podmínkami bylo například mít trvalé bydliště v jedné z čtvrtí Eix Besòs od června 2015, alespoň jeden člen domácnosti musí být ve věku mezi 25 a 60 let (k 31.07.2017). Zároveň se musí jednat o uživatele služeb s otevřeným spisem sociální služby nebo úspěšného žadatele o příspěvek pro děti nebo mladistvé ve věku od 0 do 16 let aj. (Ajuntament de Barcelona, n.d.b).

níže uvedeném obrázku zobrazeno grafické rozdělení skupin i s konkrétními počty zařazených domácností. Na základě toho, do které ze skupin byla domácnost zařazena, jaká byla výše jejich příjmu, výše základních potřeb nebo výdajů na bydlení, mohly měsíčně obdržet částku v rozmezí 100 až 1 676 euro (Ajuntament de Barcelona, n.d.c). Celý tento obnos byl formálně vyplácen pouze jednomu členovi domácnosti (Riutort et al., 2023) a určen na základní potřeby, vzdělávání, oblečení, dopravu, úklid, zdraví nebo udržení životních podmínek domácnosti (Ajuntament de Barcelona, n.d.c).

Obr. 4: Rozdělení skupin dle peněžních modalit a aktivní politiky

Total participants (1.333)	Treatment groups or beneficiaries (950)	SMI (419)		Limited (233)	Limited vs. Unlimited (All Unconditional)
				Unlimited (186)	
		SMI + Active policy (531)	Training and employment (152)	Conditional (76)	Conditional vs. Unconditional (All Unlimited)
				Unconditional (76)	
			Entrepreneurship in the social economy (99)	Conditional (49)	
				Unconditional (50)	
			Refurbishing flats to rent out rooms (10)	Conditional (4)	
				Unconditional (6)	
		Communitarian participation (270)	Limited (137)	Limited vs. Unlimited (All Unconditional)	
			Unlimited (133)		
Control Group (383)					

Zdroj: Riutort et al. (2023, str. 11)

Vzhledem k tomu, že jedna z uvedených skupin byla charakteristická svou nepodmíněností a neomezeností, je možné projekt považovat za experiment se základním nepodmíněným příjmem. Do této skupiny bylo zařazeno celkem 186 pozorovaných domácností. Riutort et al. (2023) kromě toho uvádí, že celkově lze B-MINCOME řadit mezi experimenty se základním příjmem už díky faktu, že byly testovány různé systémy peněžní převodů lišící se od stávajícího tradičního systému. Zároveň se oproti ostatním experimentům tohoto typu odlišoval i různorodostí metod použitých při samotném vyhodnocování výsledků. Zde se výzkumníci rozhodli kombinovat kvantitativní data s údaji a analýzami kvalitativními. Během projektu byly provedeny celkově tři šetření, a to úvodní (v listopadu 2017), průběžný (v říjnu 2018) a finální (v červenci 2019). Ve všech byla míra návratnosti odpovědí vyšší než 75 %.

V této práci jsou uvedeny především výsledky týkající se pozorované skupiny, nejbližší odpovídající UBI. Ta zaznamenala pozitivní výsledky hned v několika oblastech zkoumání. Nejvyšší pokles nastal u pravděpodobnosti, že respondentova domácnost nebude mít zaplacené účty – zde došlo k poklesu zhruba o 20 %. Zároveň byla nižší pravděpodobnost (o 8 %), že budou nuceni si půjčovat finanční prostředky od rodiny nebo přátel. Zkoumané domácnosti se staly i méně závislými na využívání sociálních služeb poskytovaných státem. Všechny tyto faktory značí zlepšení finanční situace. Ta spolu s dalšími zaznamenanými pozitivními účinky vedla ve všech skupinách pilotního projektu ke zvýšení subjektivní spokojenosti s vlastním životem až u 27 % respondentů. Tento dopad byl nejvíce znatelný po prvním roce projektu, následující rok došlo k meziročnímu snížení, přesto i nadále byla úroveň oproti roku 2017 vysoká (Riutort et al., 2023).

Oproti očekáváním, utvořeným na základě předešlých zahraničních studií, nedošlo ke statisticky významným změnám na konci druhého roku v oblasti fyzického, ani duševního zdraví. A to i přestože po prvním roce byl u všech skupin zaznamenán průměrný pokles pravděpodobnosti vzniku duševní nemoci o 9,6 % (Lain, 2019). Během druhého roku se však tento ukazatel u všech snížil v průměru na relativně nízké 2 %. Co se týče skupiny pobírající platby nepodmíněně a neomezeně, došlo ke snížení pravděpodobnosti o 4 %. V oblastech hodnocení svého fyzického zdraví jakožto „dobrého nebo velmi dobrého“ nedošlo k žádné významné změně. Výraznější pozitivní vliv měly garantované platby pouze na kvalitu spánku. U jeho dosažení vzrostla pravděpodobnost o 8 % (Riutort et al., 2023).

Ve sféře práce byl u všech zkoumaných skupin B-MINCOME zaznamenán obdobný negativní trend. Nedošlo k žádné stimulaci v oblasti podnikání a participace domácností na trhu práce se dokonce snížila. U skupina nejbližší připomínající UBI dosáhl pokles zhruba 11 %. Tento pokles však nebyl doprovázen žádnými významnými změnami v zapojení do společenského života, zájmu o dobrovolnictví, více času věnovaného domácím pracím nebo zájmu o absolvování školení (Riutort et al., 2023).

2.3 Bolsa Família v Brazílii

K zajímavému prvnímu kroku, směřujícímu k plošnému a univerzálnímu zavedení základního nepodmíněného příjmu v celé zemi, přistoupila na počátku tisíciletí Brazílie. Zde si nemohli dovolit zavést UBI splňující veškerá definiční kritéria a ani se nechtěli vydat cestou podmíněných sociálních dávek, jež jsou v některých případech za základní příjem vydávány, aby si politici získali přízeň voličů, a namísto toho se rozhodli zvolit určitý mezistupeň mezi výše uvedenými. Jedná se o podmíněnou sociální dávku, jež se má v čase strukturálně měnit a postupně zpřístupňovat většímu počtu příjemců, dokud nebudou zahrnuti všichni občané. Tento sociální program je znám pod názvem Bolsa Família, neboli rodinná kapsa (Hrubec et al., 2021).

V 90. letech minulého století začaly v Brazílii vznikat lokální iniciativy zaměřené na boj s chudobou, odstranění dětské práce nebo zvýšení školní docházky, což nakonec vedlo federální vládu k tomu, že v roce 2001 zahájila různé druhy programů ve formě peněžité pomoci. Ovšem tyto iniciativy byly spravovány různými ministerstvy a získávaly data o uchazečích z různých databází. Docházelo tedy k tomu, že některé domácnosti byly příjemci až tří programů a na jiné se vůbec nedostalo. Tato neefektivnost přiměla vládu ke sjednocení čtyř programů zaměřujících se na školní granty, potravinové karty, potravinové granty a poskytnutí poukázek na plyn na vaření do jednoho programu – Bolsa Família. Tento krok umožnil efektivnější alokaci finančních zdrojů k těm nejpotřebnějším rodinám, kterých bylo v červnu 2017 v programu vedeno více než 13,2 milionů z celé Brazílie (World Without Poverty, 2017a).

Program ovlivňuje životy více než 50 milionů osob z chudých a extrémně chudých rodin²⁹ po celé Brazílii, které jsou zapsány v Jednotném registru sociálních programů federální vlády a následně náhodným automatizovaným výběrem vybrány. Systém upřednostňuje rodiny z chudších poměrů a s vyšším počtem dětí a mladistvých nebo rodiny, jejichž člen byl v nedávné době propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody. Vstupem do programu se ovšem rodiny zavazují plnit předem dané podmínky, týkající se oblasti vzdělávání a zdravotní péče. Dospělí členové rodiny mají povinnost zajistit u dětí ve věku 6 až 15 let školní docházku minimálně 85 % a u mladistvých 16 až 17 let

²⁹ Za extrémní chudobu jsou považovány rodiny pod hranicí 85 brazilských reálů na jednoho člena na měsíc. Za chudé pak ty, u kterých na jednoho člena připadá v rozmezí od 85 až do 170 brazilských reálů (zhruba 16 až 32 amerických dolarů při současném kurzu) (World Without Poverty, 2017a).

minimálně 75 %. V oblasti zdravotní péče je zapotřebí dodržovat očkovací plán, sledovat vývoj dětí do 7 let, věnovat se perinatální péči u těhotných a dohlížet na kojící ženy (World Without Poverty, 2017a).

Dané podmínky mají podpořit rodiny žijící v chudobě k využívání zdravotní péče a vzdělávacího systému. Zároveň to vládě napomáhá monitorovat využívání veřejných služeb a identifikovat, zda je jejich nabídka dostatečná, případně zda je nutné přijmout napravující opatření (World Without Poverty, 2017a). Dalším důvodem, proč nejsou platby nepodmíněné, může být i fakt, že podmíněné platby dosahují u voličů vyšší míry obliby a je tedy snazší jejich prosazení ve veřejném prostoru (Coy, 2023). Z pozorování v roce 2014 vyplývá, že téměř naprostá většina rodin neporušuje dané podmínky. Dohlížející orgány mají možnost v případě podezření na porušení pravidel udělit rodině varování, částečně platby blokovat po dobu jednoho měsíce, pozastavit platby na dva měsíce nebo členství zrušit. Ve sledovaném období, kdy bylo zkoumáno přes 8,9 milionů rodin, dosáhla výraznějších hodnot pouze varování v oblasti vzdělávání (2,53 %). Jinak se veškerá kárná opatření pohybovala pod hranicí 1 %. K úplnému zrušení došlo pouze v 220 případech kvůli vzdělávání a v 6 kvůli zdravotní péči (World Without Poverty, n.d.a).

Výše plateb není pro všechny rodiny jednotná, závisí totiž na jejich měsíčním příjmu na osobu a složení rodiny. To znamená, že pokud jsou v rodině například přítomné děti/mladiství, těhotné či kojící ženy, obdrží domácnost vyšší obnos. Celková finanční podpora, již rodina obdrží, se skládá z dílčích částí: základní benefit, variabilní benefit, benefit na překonání extrémní chudoby a variabilní benefit závislý na mládeži, na těhotenství nebo na ošetřovatelství. Výsledný obnos je měsíčně připsán na magnetickou kartu, již spravuje téměř výhradně matka v rodině (World Without Poverty, 2017a). Dle The World Bank (n.d.a) dosahují příjmy rodin z programu průměrně 70 brazilských reálů.

Vzhledem k dlouhodobému vyplácení programu Bolsa Família je možné pozorovat společenské dopady v řadě oblastí. Ve sféře vzdělávání mají děti z rodin dodržující podmínku hranice minimální docházky až o 40 % nižší pravděpodobnost opakovat ročník. Zároveň klesla u příjemců míra předčasného ukončení školní docházky o 0,4 % na základních školách a o 3,9 % na středních školách po celé Brazílii. Rozdíl mezi rodinami z Bolsa Família a ostatními lze nejzřetelněji pozorovat ve velice chudém Severovýchodním regionu. Zde děti mimo program končí studium předčasně

o 3,5 % častěji na základní škole a až o 9,8 % na střední. V tomto regionu se Bolsa Família nejvíce projevuje i na úspěšném dokončení základního vzdělání, kdy jsou příjemci schopni dokončit studium do svých 15 let v 71,3 % ve srovnání se zbývajícími, kteří tak učiní v 64%. Na středních školách je možné zaznamenat rozdíl v úspěšnosti mezi ročníky o necelých 13 %, kdy 52,2 % studentů z programu bylo schopno úspěšně ukončit tři ročníky jdoucí po sobě, oproti 39,4 % ostatních (World Without Poverty, n.d.b).

V důsledku podmínek, spojených s pobíráním plateb, absolvovaly těhotné ženy o 1,6 prenatalních lékařských kontrol více než ženy, které nejsou součástí Bolsa Família (Magalhães et al. ve World Without Poverty, 2017b). Zároveň klesla pravděpodobnost nízké porodní váhy u dětí z extrémně chudých rodin o 14,5 %. Pozitivní vývoj je možné pozorovat i u snížení úmrtnosti dětí do 5 let, kdy obce s dlouhodobě vysokým pokrytím programu hlásí o 65 % nižší úmrtnost v důsledku podvýživy v porovnání s ostatními obcemi (World Without Poverty, n.d.c).

Program se také podílel na snížení chudoby, hladu a nerovnosti na území Brazílie. V roce 2003 žilo pod hranicí chudoby necelých 13 % populace a v roce 2020 tomu tak bylo u pouhých 1,95 % (The World Bank, n.d.b). Odhaduje se, že úroveň extrémní chudoby by bez Bolsa Família byla až o 45-50 % vyšší. Zároveň má program podíl (zhruba z 16 až 21 %) na zmírnění společenských nerovností, kdy Giniho koeficient³⁰ klesl z průměrné hodnoty 0,59 v letech 1992-2002 na 0,518 v roce 2014 (World Without Poverty, 2017b).

Další pozitivní zjištění byla zaznamenána hned v několika sférách. Celostátní pokrytí má za následek statisticky významné snížení vnitřní migrace z chudých regionů (převážně severovýchod země) do bohatších (Neto, 2008). Dále pak došlo k posílení postavení žen v domácnostech, které díky platbám získaly větší možnost rozhodovat, jelikož jsou to právě ony, kdo jsou příjemci. Kromě toho vzrostl počet žen, přibližně o 10 %, které se rozhodly užívat antikoncepční metody, vlivem ať už častějších návštěv lékařských služeb, nebo většího množství financí (SAGI/MDS v World Without Poverty, 2017b). V neposlední řadě nebyl v důsledku plateb z programu zaznamenán pokles odpracovaných hodin (Batista de Oliveira & Soares v World Without Poverty, 2017b).

³⁰ Ukazatel nerovnosti ve společnosti.

Samotný program byl jedním z veřejně nejoblíbenějších sociálních programů v celé zemi, přestože k němu byla média i veřejnost z počátku značně skeptická. To se však časem změnilo a jeho popularita rostla, a to ještě předtím, než byly dokázány první společenské dopady. V průzkumu z roku 2007 byl program dokonce oceněn jako největší úspěch brazilského prezidenta Lula da Silva, který je označován za „otce programu“. Ten si díky zavedeným sociálním programům (především však Bolsa Família) udržoval sympatie a vysokou popularitu u voličů po celou dobu své vlády v letech 2003-2010 (Centre for Public Impact, 2019). V roce 2021 se však prezident Jair Bolsonaro rozhodl Bolsa Família zrušit a nahradit jí vlastním socioekonomickým programem Auxílio Brasil. Vzhledem k tomu, že veškeré aspekty obou zmíněných podpor byly téměř totožné, vyvolal tento krok podezření, že Bolsonaro se snaží pouze získat přízeň voličů před blížícími se volbami v roce 2022. Ty ovšem opět vyhrál Lula da Silva, který se v březnu letošního roku zavázal k zahájení nové Bolsa Família, poskytující vyšší finanční podporu v porovnání s původní verzí (Roberts, 2023).

2.4 Finský experiment

Za světově nejsledovanější a velice významný experiment prováděný na evropském území lze považovat dvouletý experiment ve Finsku, jenž byl unikátní v řadě aspektů. Finsko se totiž stalo jedinou zemí, které se podařilo dokončit celostátní randomizovanou studii programu tohoto typu (Allas et al., 2020). Zároveň byla otestována myšlenka garantovaného příjmu v zemi s komplexním sociálním systémem a vynikajícími registračními údaji, jakou je právě Finsko, oproti četným pokusům v zemích s nulovou nebo slabou sociální ochranou. Za překvapivé lze také považovat, že tento experiment provedla středo-pravicová buržoazní vláda, nikoli levice a strana Zelených, tedy tradiční obhájci UBI (Hiilamo, 2019). V důsledku těchto okolností se experiment stal světově vysoce sledovaným.

Finský experiment proběhl v období od 1. ledna 2017 do 31. prosince 2018. Na začátku bylo náhodně vybráno 2 000 nezaměstnaných osob ve věku od 25 do 58 let³¹, které již dříve pobíraly některou z forem podpory v nezaměstnanosti, byly nezaměstnané déle než

³¹ Testovací skupina byla tvořena z 47,4 % ženami a 52,6 % muži. Velice podobně byla rozdělena i kontrolní skupina (48,2 % ženy, 51,8 % muži). Věkové rozložení bylo v obou skupinách taktéž téměř shodné. Největší zastoupení měly věkové skupiny 35-44 a 45-54 let (obě kolem 27 % jak u testované i kontrolní skupiny). U testovací skupiny rozmezí 25-34 let tvořilo 25,4 % a 55-58 let 19,5 %. U kontrolní pak 22,4 % a 23,4 % (Kangas et al., 2019).

jeden rok nebo měly méně než šest měsíců praxe (Jauhiainen & Mäkinen, 2017). Vybraným byla po celou dobu vyplácena částka 560 eur měsíčně namísto základní podpory v nezaměstnanosti v podobné výši. Částku měli uchazeči garantovanou nehledě na to, s kým žijí, zda si aktivně hledali práci, začali pracovat a nebo následně opět přestali (Allas et al., 2020). Kontrolní skupinu tvořil zbytek finských nezaměstnaných, tedy 173 222 osob, jež se charakteristicky shodovaly s testovací skupinou (Kangas et al., 2019).

Důvodem, proč finská vláda přistoupila k pokusu s částečným nepodmíněným příjmem³², je již dlouhodobě vedená diskuse o problémech finského systému sociálního zabezpečení. V důsledku těchto diskusí se rozhodla vyzkoušet inovativní modely poskytování sociálních dávek v malém měřítku a získat důležité informace o tom, zda je možná celostátní implementace. Konkrétně prostřednictvím tohoto experimentu vláda chtěla objasnit, zda by model založený na vyplácení garantovaných plateb mohl obyvatele podporovat k vyšší participaci na trhu práce, než tomu je se současným systémem (Kangas et al., 2019).

Samotný experiment čelil kritice již samotným provedením. Kritici upozorňovali na malé množství osob, kterým by příjem měl být vyplácen. Zároveň se jim období dvou let zdálo příliš krátké a s kladným ohlasem se neseťkalo ani vymezení pouze na nezaměstnané. Někteří dokonce považovali celý experiment za zbytečný, protože nezahrnoval daňovou strukturu plateb. Zmíněné výtky ovšem mají svá opodstatnění, kterými jsou především krátký časový prostor na samotný návrh experimentu (o implementaci bylo rozhodnuto v květnu 2016) a omezený rozpočet 20 milionů euro. Původní vize týmu, který za návrhem stojí, bylo poskytnutí příjmu kolem deseti tisícům lidí a v podstatně významnější výši. Avšak krok tímto směrem úřad premiéra neschválil (O'Donnell, 2019).

V roce 2019 nechalo finské Ministerstvo sociálních věcí a zdravotnictví vypracovat statistickou analýzu s předběžnými výsledky za první rok experimentu. V průzkumu formou telefonických hovorů bylo osloveno všech 2 000 členů testovací skupiny a 5 000 z kontrolní, avšak celková míra návratnosti byla u obou skupin poměrně nízká, celkově 23,23 % (31,25 % u testovací skupiny a 20,29 % u kontrolní). Otázky se zaměřovaly na oblast zaměstnání, subjektivního pocitu draví, finančního blahobytu nebo postoje

³² Nejedná se o základní nepodmíněný příjem v ryzí formě, a to kvůli porušení definice v otázkách univerzálnosti (pouze 2 000 osob) a nepodmíněnosti (obdrželi pouze nezaměstnaní).

k základnímu nepodmíněnému příjmu. Ze zprávy vyplývá, že v oblasti zaměstnání se od sebe porovnávané skupiny nikterak statisticky významně nelišily a dosahovaly téměř totožných výsledků. Nebyl zaregistrován ani zvýšený zájem o práci na částečný úvazek. Rozdíl bylo možné zaznamenat ve výši dosahovaných příjmů. Respondenti z kontrolní skupiny dosahovali v 41,2 % ročních příjmů menších než 10 000 euro. V případě testovací skupiny se jednalo o 34,2 %. Naopak příjmy nad 30 000 euro mělo 7,5 % z testovací skupiny a 5,1 % z kontrolní (Kangas et al., 2019).

Zajímavější zjištění přinesly poznatky v dalších oblastech zkoumání. Při hodnocení subjektivního pocitu štěstí a spokojenosti se ukázalo, že členové testovací skupiny jsou v průměru se svým životem spokojenější a více důvěřují jak ostatním osobám, tak i právnímu systému nebo politikům než respondenti kontrolní skupiny. Lépe také hodnotili své duševní a fyzické zdraví, celkem 55,4 % hodnotí své zdraví jako dobré nebo velmi dobré, oproti 46,2 % z druhé skupiny. U té dokonce každý pátý pohlíží na své zdraví jako na špatné nebo velmi špatné. Rozdíly lze nalézt i u schopnosti koncentrace, tu 66,7 % testovací skupiny považuje za dobrou až velmi dobrou, oproti 55,7 % kontrolní skupiny (Kangas et al., 2019).

Další otázka se týkala finanční situace jejich domácnosti. Z výzkumu vychází, že testovací skupina si v 11,9 % případech žije pohodlně, a 48,1 % uvedlo, že se jim daří dobře. U kontrolní skupiny tyto odpovědi zvolilo 7,4 % (žijí pohodlně) a 43,5 % (daří se jim dobře). Tato skupina má v 16,8 % případech dokonce problém s peněžními prostředky vyjít (oproti 12,5 %). Všechny uvedené skutečnosti mohou být jedním z důvodů, proč se testovací skupina cítí podstatně méně ve stresu (buď vůbec nebo pouze v malé míře). A to 54,8 % oproti 45,6 %. Z otázek týkajících se postoje vůči nepodmíněnému příjmu vychází, že ti, kteří ho pobírají, jsou mu kladněji nakloněni a věří, že by s ním bylo snazší začít podnikat nebo akceptovat pracovní nabídku (Kangas et al., 2019).

Výsledky získané v druhém roce experimentu ovšem výrazně narušila reforma sociální politiky, která vstoupila v platnost k 1. lednu 2018. Jednalo se o tzv. akční model, jenž zpřísnil kritéria pro vyplácení podmíněných dávek. Příjemci tak museli odpracovat určitý počet hodin za čtvrt roku nebo absolvovat rekvalifikační kurz. Pokud tak neučinili, byl jim příspěvek snížen o 4,65 % (Kangas & Kallioma-Puha, 2019). Tato podmínka se vztahovalo zhruba na dvě třetiny členů kontrolní a necelou polovinu testovací skupiny.

Ti totiž mohli kromě základního příjmu pobírat ještě přídatky na děti nebo dávky na bydlení. V současné době je tato reforma již zrušena (Hrubec et al., 2021).

Analýza druhého roku experimentu přinesla i některé nové poznatky. Skupina pobírající základní příjem odpracovala ve sledovaném období průměrně větší množství dní než ta kontrolní. Průměrně byli totiž členové testovací skupiny zaměstnání 78 dnů v roce, tedy o pět dní déle než jedinci druhé skupiny (Zeballos-Roig, 2020). Tento výsledek vzbudil vlnu diskusí, a to především v důsledku implementace již zmíněného aktivačního modelu, díky kterému nebylo možné určit, do jaké míry, resp. zda vůbec, ovlivnil růst zaměstnanosti základní příjem a do jaké míry model (Basic Income Today, 2020). Někteří dokonce kvůli nepatrnému vlivu na zaměstnanost považovali experiment za propadák. Vedoucí pracovnice studie Minne Ylikanno uvedla, že toto označení není na místě. Přiznává, že experiment nevyvolal příliš velký efekt na zaměstnanost, přesto ale přinesl řadu pozitivních poznatků, a to především na životy účastníků (Matthews, 2020). Ty potvrdily předběžné výsledky analýzy z prvního roku. Navíc například respondenti uvedli, že trpěli méně psychickými problémy, jako jsou deprese, úzkosti, osamělost nebo apatie (Basic Income Today, 2020).

Výzkumníci navíc provedli 81 hloubkových rozhovorů s jedinci z testované skupiny a snažili se najít bližší informace, skrývající se za získanými statistikami. Ty potvrdili, že ačkoliv byly jednotlivé zkušenosti různorodé, obecně základní příjem pomohl respondentům cítit se spokojeněji, svobodněji, finančně jistěji, důvěřivě vůči ostatním. Někteří uváděli, že díky garantovanému příjmu byli ochotní přijmout placené místo a překonat tak nejistotu, kterou mohou pociťovat při vstupu na trh práce. Někteří si naopak mohli dovolit odmítnout hůře placenou pozici a nebo začít s podnikáním. Našli se ovšem i tací, kteří tvrdili, že pobírání základního příjmu mělo nulový vliv na jejich produktivitu, jelikož nemohli najít místo ve svém oboru (Henley, 2020).

2.5 Cherokee vyplácení zisků z kasina

Neobvyklý příklad vyplácení základního nepodmíněného příjmu je možné najít na území Spojených států amerických. Nejedná se o žádný centrálně řízený experiment nebo pilotní projekt, ani nedochází k poskytování příjmů na základě pobývání na určitém území (jako například u Aljašky), nýbrž platby jsou poskytovány všem členům specifického kmene původních Američanů – Eastern Band of Cherokee Indians (zkráceně EBCI). Ti jsou federálně uznaným kmenem, který obývá především území Qualla Boundary v Severní Karolíně. V roce 2016 mělo EBCI celkem 15 414 zapsaných členů, z nichž zhruba 54 % žilo na daném území (Eastern Band of Cherokee Indians, 2018).

Přestože je území Qualla Boundary svěřeno Cherokee, žije zde i mnoho obyvatel europoidní rasy pocházejících zejména z chudých poměrů. To se projevuje i na ukazateli míry chudoby a mediánovém příjmu domácnosti. Míra chudoby dosahuje v oblasti úrovně 27 %, oproti 16,4 % v celé Severní Karolíně. Ještě zřetelnější rozdíl je možné pozorovat u mediánového příjmu, kde domácnosti v Qualla Boundary dosahují příjmů 27 813 dolarů v porovnání se státním příjmem 50 584 dolarů (Eastern Band of Cherokee Indians, 2018). Vzájemná koexistence členů kmene a ostatních obyvatel umožňuje výzkumníkům pozorovat vliv nepodmíněného příjmu na životy lidí.

Nápad vyplácet svým členům určitý finanční obnos vznikl již v roce 1996. O rok dříve totiž kmen otevřel své první kasino, jež v komunitě budilo spíše odpor a nevoli, než aby se setkalo s kladným přijetím. Na základně toho přišla náčelnice kmenu Joyce Duganová s nápadem, že by každý z členů měl obdržet část zisků jako satisfakci, což kmenová rada podpořila, a tímto způsobem to funguje až dodnes. Z celkových zisků, které kasina (dnes jsou již dvě) vygenerují, je půl obnosu vynaloženo na tzv. platby na hlavu (anglicky „per capita payments“). Druhá část zisků se také z velké části vrací zpět do komunity například formou investic do infrastruktury, do zdravotní péče nebo do fondu vysokoškolského vzdělávání (Lapowsky, 2017). Zvolený způsob financování UBI lze považovat za velice specifický a založený na sounáležitosti v dané komunitě, kdy kmenové vedení EBCI chce, aby se členové podíleli na bohatství získané hazardem (Sutter, 2015). Podobný přístup zvolili i další kmeny původních Američanů, ovšem ty nejsou do takové míry prozkoumané a medializované (Lapowsky, 2017).

Platby jsou každému členovi kmene vypláceny pravidelně jedenkrát za půl roku – v červnu a v prosinci. Jelikož se výše příjmu odvíjí od zisků kasina, nedochází k situaci, že by částka byla v průběhu času stejná. Ze začátku tyto částky byly relativně skromné, zhruba 500 dolarů pro jednotlivce na rok, avšak časem rostly a v posledních letech přesáhly hranici 10 000 dolarů na rok. V roce 2021 byla překonána další hranice, když částka vyšplhala na 15 423 dolarů, rozdělených do dvou plateb – 6 583 a 8 840 dolarů. Při vyplácení je splněna i definice nepodmíněnosti, kdy všichni členové obdrží totožnou sumu nehledě na to, jestli jsou zaměstnaní, v jaké žijí domácnosti nebo jaké jsou jejich příjmy.

Rozdíl ve vyplácení je možné pozorovat u dospělých a osob mladších 18 let. Dospělí platbu obdrží přímo, kdežto mladistvým od jejich narození kmen platby investuje a předá až po dovršení 18 let, nazývají to tzv. fondem pro nezletilé. Ti tak dříve obdrželi jednorázové částky přesahující i 100 000 dolarů. Jelikož ovšem docházelo k situacím, kdy mladiství byli schopni takto vysoké částky bezmyšlenkovitě utratit během krátkého časového úseku, rozhodla se kmenová rada zavést legislativní omezení. Nyní po dovršení 18 let dostane člen 25 000 dolarů, tu samou sumu obdrží i v 21 letech a zbytek je mu vyplacen až v 25 letech (Lapowsky, 2017).

Z prováděných výzkumů kmene vyplývá, že největší vliv má „platba na hlavu“ na děti a dospívající. Ještě před samotným otevřením kasina v této oblasti začal v roce 1993 výzkum pozorující 1 420 dětí ve věku 9 až 13 let, z nichž 350 bylo Cherokee. Všichni zúčastnění v pravidelných intervalech vyplňovali obsáhlé formuláře zvané Child and Adolescent Psychiatric Assessment a podrobnosti týkající se jejich rodičů a domácností. V prvních letech studie až 67 % dětí Cherokee žilo pod hranicí chudoby. Po otevření kasina se situace mírně zlepšila, až nakonec v roce 2000 počet klesl na 53 % domácností pod hranicí chudoby (Costello et al., 2003).

V další studii Costello et al. (2010) porovnávali ty, kteří se z chudoby dostali, a ty, kteří nikdy pod hranicí chudoby nebyli. Mladiství byli bodováni na základě toho, zda se u nich objevily příznaky emočních poruch (deprese, úzkost, ADHD) či problémy s chováním. Před otevřením kasina měly děti pod hranicí chudoby dvakrát vyšší skóre než ty nacházející se nad ní. Následně však s vyplácením plateb došlo k 40 % poklesu problémů v oblasti chování. Po čtyřech letech došlo ke srovnání rozdílů mezi skupinami. Navíc v dospělosti trpělo psychickými problémy podstatně méně členů kmene než ostatních testovaných. Tento fakt podporují i výsledky získané z jiného výzkumu, během

kterého bylo zjištěno, že díky platbám došlo ke snížení příznaků poruch chování o 26,7 % a výskytu příznaků emočních poruch o 35,6 % (Akee et al., 2018).

Děti vyrůstající v rodinách kmene byly při dosažení dospělosti méně náchylné k užívání alkoholu nebo jiných druhů návykových látek (Costello et al., 2010). Negativní vliv v oblasti zdraví byl zaznamenán v letech 1996 až 2006 v měsících, kdy dochází k vyplácení (tedy červenu a prosinci). Výsledky naznačují, že pozitivní příjmové šoky zvyšují ve zkoumaných oblastech počet náhodných smrtí, jako jsou dopravní nehody, otravy, pády aj. V těchto měsících stoupá riziko zahynutí některým z uvedených způsobů více než dvojnásobně (Bruckner et al., 2011).

Další z výzkumů autorů Akee et al. (2010) ukázal, že příjmy podporují vzdělávání a setrvání dětí delší dobu ve školních lavicích. Studenti z domácností Cherokee dosahovali lepších studijních výsledků, což může být způsobeno i zlepšením vztahů v domácnosti. Od počátku vyplácení se rodiče chovají méně výbušně a vztah dětí z těchto domácností s matkami se zlepšil o 4 % (u otců nedošlo ke statisticky významné změně). Celkový vliv „plateb na hlavu“ na vzdělání lze hodnotit jako pozitivní. Zároveň bylo možné sledovat i snížení kriminální činnosti mladistvých, kdy zvýšení příjmu domácnosti o 4 000 dolarů vedlo ke snížení pravděpodobnosti spáchání méně závažného trestního činu až o 22 %.

Výzkumem došlo i k vyvrácení argumentu, že pokud lidé obdrží nepodmíněné peníze, sníží se jejich motivace pracovat. Kasino zaměstnávalo v roce 2017 zhruba 2 500 osob, z nichž většina byla zároveň i členy kmene. Po začátku vyplácení plateb nedošlo k žádnému efektu v oblasti zaměstnanosti, ať už pozitivnímu nebo negativnímu. To lze připsat skutečnosti, že platby jsou pro rodinné rozpočty významnou položkou, avšak nestačí na živobytí a lidé i nadále potřebují další finanční příjmy. Žádný efekt nebyl zaznamenán ani u množství práce na částečný úvazek (Akee et al., 2010).

2.6 Indické projekty

Indie, druhá nejlidnatější země planety, kde 60 % z téměř 1,3 miliardové populace žije denně za méně než 3,1 amerických dolarů a více než 250 milionům z nich přežívá dokonce s méně než 2 dolary na den (Basu, 2017). Situace bývala dříve ještě daleko horší, v roce 1990 se 50 % populace pohybovalo pod hranicí extrémní chudoby a v roce 2019 tomu tak bylo přibližně v 10 % případů (Mahler et al., 2023). Přestože se situace v zemi výrazně zlepšila, stále je Indie považována za zemi s největším počtem chudých na světě (TNN, 2022). Kromě chudoby se vážným problémem stala příjmová nerovnost, kdy 1 % nejbohatších vlastní až 58 % indického bohatství a bohatství 16 osob se rovná bohatství 600 milionů jedinců (Basu, 2017). Když se navíc připočte více než tisíc sociálních programů slibujících snížení chudoby, jež jsou ve velkém množství případů nepřehledné a zkorumpované (Jhabvala, 2019), stává se z Indie optimální místo na pilotní výzkumy základního nepodmíněného příjmu. Toho se v roce 2011 zhostilo Sdružení samostatně výdělečně činných žen (SEWA) ve spolupráci s UNICEF, který celý projekt financoval. Cílem pilotních studií bylo získání dostatečných důkazů a argumentů pro veřejnou debatu o základním nepodmíněném příjmu v Indii (Standing, 2013a). Celkem byly provedeny tři pilotní studie na území Dillí a Madhjadpradéš (Madhya Pradesh).

První zmíněný projekt probíhal od ledna do prosince 2011 formou randomizované kontrolované studie, během které bylo náhodně vybráno 100 domácností z celkových 450. Těm následně bylo vypláceno 1 000 rupií (zhruba 22 amerických dolarů) s měsíční pravidelností na bankovní účet hlavní ženy v domácnosti. Obdržené platby byly náhradou za, do té doby, poskytované dotace na potraviny (Khosla, 2018). Výsledky daného experimentu odhalily, že ženy hospodařily s obnosa zodpovědně a pořizovaly výhradně potřebné komodity. Navíc si mohly dovolit kvalitnější potraviny, jako jsou například luštěniny, mléko nebo vejce (Jhabvala, 2019). Nebyly zaznamenány zvýšené výdaje za alkohol ani zboží nepotravinového charakteru (Khosla, 2018).

Zbylé dvě pilotní studie byly situovány do oblasti Madhya Pradesh v období od června 2011 do listopadu 2012. První z nich zahrnovala 8 vesnic, v nichž každý dospělý obdržel z počátku 200 rupií a každé dítě 100 rupií (zhruba 4,4, resp. 2,2, amerických dolarů). V průběhu bylo v důsledku inflace rozhodnuto, že se vyplácená částka zvýší na 300 a 150 rupií (přibližně 5,8 a 2,9 amerických dolarů). Další 12 podobných vesnic bylo určeno jakožto kontrolní skupina. Druhá studie zahrnovala pouze jednu vesnici, ve které byl

garantovaný příjem vyplacen po dobu jednoho roku. Zde byla částka po celou dobu neměnná, konkrétně 300 rupií pro dospělého a 150 rupií pro dítě na měsíc. Naproti byla zvolena jiná vesnice jako ta kontrolní. Celkem byl základní nepodmíněný příjem poskytován více než 6 000 jednotlivcům (Khosla, 2018). První tři měsíce byly platby vypláceny v hotovosti, posléze na bankovní nebo družstevní účty (Standing, 2013a).

Mezi pilotními studii v Madhya Pradesh a Dillí bylo možné zaznamenat dva zásadní rozdíly. V první řadě v Madhya Pradesh byl příjem poskytován univerzálně, tedy každý jednotlivec z pozorované vesnice obdržel stejnou částku neohledně na pohlaví, finanční či rodinnou situaci. Za druhé zde bylo možné obdržet příspěvky nad rámec stávajících sociálních programů, nikoliv jako jejich náhradu (jak tomu bylo v případě Dillí) (Khosla, 2018). Před samotným vyplácením plateb byly všechny vesnice v Madhya Pradesh podrobeny otázkám týkajících se jejich zdraví, výživy, vzdělávání, práce, příjmů a dalších aspektů v domácnosti. To samé se opakovalo i v rámci průběžného průzkumu a následně i při závěrečném hodnocení, které bylo navíc doplněno postfinálním průzkumem pouze v pozorovaných vesnicích (Standing, 2013b).

K rozsáhlým změnám došlo v oblasti výživy. Před projektem 45 % respondentů tvrdilo, že nemají dostatečné příjmy k zajištění dostatku potravin, po skončení tak uvedlo pouze 19 %. Celkově program umožnil příjemcům pestřejší stravování, jež zahrnovalo například ovoce a zeleninu, namísto toho, aby spoléhali na potraviny přidělené veřejnými dotacemi (Standing, 2013b). Došlo také ke zvýšení spotřeby luštěnin, masa a vajec. Nejvíce očividný vliv měly platby na dětskou podvýživu. Dle hodnocení indexu Z-score Světové zdravotnické organizace vzrostl podíl dětí s odpovídající váhou vzhledem k věku z 39 % na 59 %, což byl dvojnásobný účinek oproti kontrolní skupině. Největší nárůst byl zaznamenán u mladých dívek (Schjoedt, 2016).

U domácností pobírajících granty byl zaznamenán nižší výskyt běžných onemocnění, což mohlo být v důsledku pravidelnějších lékařských návštěv a užíváním léků, které si mohli jedinci spíše dovolit. Avšak vliv byl částečně přičítán i kvalitnějšímu stravování a snížení úzkostí ohledně financí. Celkově došlo k vysoké úrovni proočkování a k mírnému nárůstu počtu sjednaných zdravotních pojištění (Standing, 2013b). Co se týče konzumace alkoholu, došlo k rozporuplným výsledkům, přičemž 3 % respondentů zvýšilo svou konzumaci, naproti tomu další 4 % uvedla, že se jejich spotřeba naopak snížila (Schjoedt, 2016).

Zodpovědnému hospodaření s penězi napovídá i skutečnost, že příjemci zvýšili výdaje na školní potřeby, obuv, školní uniformy nebo základní vybavení. Pozitivně byla ovlivněna i školní docházka, kdy u pozorovaných vesnic vzrostla o 29 % v porovnání s 13 % u kontrolních vesnic. U vesnic, které platby obdržely, byl zaznamenán trend nárůstu výdajů vynaložených na dopravu do školy a na soukromou výuku, než to mu bylo u ostatních vesnic (Standing, 2013b).

Oproti očekávání došlo k nárůstu odpracovaných hodin a zaměstnanosti. Domácnosti, jež nepodmíněný příjem obdržely, měly dvojnásobnou tendenci zvýšit produkční činnost, než tomu bylo u zbylých domácností. Zároveň se zvýšil zájem o vlastní podnikání, především u pracujících žen a domácností z kast. Společně s tím rostly i příjmy z pracovní činnosti. Mnoho rodin se rozhodlo využít garantované platby k nákupu pracovních předmětů, jako jsou stroje, osiva, hnojiva nebo šití. Došlo i k nárůstu počtu hospodářských zvířat, a to o 70 % (Standing, 2013b). Za velice pozitivní zjištění lze považovat pokles otrocké práce (Standing, 2013a).

Vyšší příjmy domácnosti, ať už díky UBI či vyšším příjmům ze zaměstnání, vedly k výraznému zvýšení majetku domácností. Lidé si vylepšovali svá obydlí pořízením nebo opravami stěn, střech, studen nebo toalet (Standing, 2013b). Také se zvýšil počet domácností s alespoň jednou postelí z 35,5 % na 83 %. Vzrostl počet osob s vlastním mobilním telefonem o 52 % (z 9 % na 61 %) a u skútru nebo motocyklu byl zaznamenán nárůst z 3 % na 30 %. Obě tyto investice mohly mít pozitivní vliv například na získání potencionálního zaměstnání. Velký význam měl projekt pro zmírnění genderových rozdílů v domácnostech, jelikož byl vyplácen jednotlivcům. Ženy tak v mnohých případech poprvé spravovaly vlastní finance a vlastnily bankovní účty. Přibližně 60 % žen uvedlo, že díky platbám se mohou podílet na rozhodování o výdajích domácností. V 55 % podpořených vesnic byl příjem rozdělován rovným dílem, oproti vesnicím kontrolním, kdy se tak dělo pouze u 36 % respondentů (Schjoedt, 2016).

Výzkumníky zajímal i dlouhodobý dopad plateb na komunitu, a proto provedli studii pět let po ukončení experimentu. Některé z rodin nedokázaly využít získané příjmy a ocitly se ve stejné životní situaci jako před rokem 2011. Jiné však využily své investice, ať už do hospodářských zvířat či jiného majetku, a generovaly z nich další příjmy. Základní nepodmíněný příjem tak sloužil jakožto prostředek k pokrytí počátečních nákladů, který již nadále nebylo potřeba. I nadále přetrvával kladný postoj ke vzdělání a zdravotní péči (Jhabvala, 2019).

2.7 Íránské hotovostní dotace

V době, kdy pojem základní nepodmíněný příjem nebyl ještě do takové míry medializován a hojně ve světě zkoušen, došlo v Íránu v roce 2010 k jeho neplánovanému zavedení, a to sice pod názvem hotovostní dotace. V mnoha rozvojových zemích, a ani Írán není výjimkou, vláda pomocí určitých programů přerozděluje příjmy, zboží nebo služby svým občanům prostřednictvím dotování jejich spotřeby. Nejčastěji lze hovořit o dotování základních potravin a energetických komodit. Ty jsou běžně považovány za neefektivní, vytváří totiž klín mezi spotřebitelskými a tržními cenami. Jejich přínosy nemusí být správně zacíleny na ty nejpotřebnější a naopak z nich mohou profitovat domácnosti s vyššími příjmy. V neposlední řadě významně zatěžují státní kasu (Gharibnavaz & Waschik, 2015).

Tak tomu bylo i v případě Íránu v roce 2010, kde se rozhodli částečně reformovat stávající dotace na potraviny (pšenice, mléko, cukr) a energetické i ropné produkty (benzín, nafta, elektřina aj.). Ty v té době stát stály přibližně 100 až 120 miliard amerických dolarů ročně (Citizen 's Income Trust, 2012). Namísto toho se je rozhodli nahradit celostátními peněžními platbami. Írán se tak stal první velkou zemí těžící a vyvážející ropu, která tak razantně omezila dotace. Plán na změnu byl vládou předem avizován a předcházela mu rozsáhlá veřejná kampaň na podporu kladného přijetí hotovostní dotace. Vládní činitelé se totiž obávali, že dojde k masivním demonstracím, způsobeným vlivem skokového nárůstu cen určitých komodit. Z tohoto důvodu kampaň doprovázela sdělení, že případné protesty budou potlačeny (Guillaume et al., 2011). K masovým sociálním nepokojům nedošlo, přestože ceny některých druhů zboží a služeb vzrostly dvakrát až devětkrát (Salehi-Isfahani, 2014) a jiných až dvacetkrát (Guillaume et al., 2011).

Zvýšení cen a s tím spojený začátek vyplácení hotovostních dotací se spustilo z 18. na 19. prosince 2010. Nárok na platbu měl každý íránský občan, ať už se jednalo o dítě, ženu či muže. Ovšem částka nebyla vyplácena občanům jednotlivě, nýbrž ji obdržela „hlava domácnosti“ za všechny členy rodiny. Tato podmínka zvýhodnila především muže, jelikož v drtivé většině jsou to právě oni, kdo disponují v íránských rodinách financemi. Mohli tedy rozhodovat o tom, zda ženy, děti nebo jiné závislé osoby vůbec dostanou možnost z dotací těžit (Tabatabai, 2011). Jedinou podmínkou pro získání pravidelných plateb bylo podání žádosti. To učinilo v prosinci 2010 více než 61 milionů osob, tedy

zhruba 80 % celkové populace Íránu. Do května 2011 se přihlásilo přibližně dalších 9 milionů osob a počet celkových plateb tak přesáhl hranici 70 milionů (Guillaume et al., 2011). V roce 2020 nepodmíněný příjem obdrželo 24,9 milionů domácností, tedy zhruba 93 % ze všech (Hosseini & Bilo, 2022).

Na financování programu bylo vyčleněno 50 % příjmů očekávaných z dotační reformy (Tabatabai, 2011) a původně se předpokládalo, že platby budou určeny pouze chudým skupinám obyvatel. Při snaze tyto osoby identifikovat se ukázalo, že by bylo byrokraticky velmi náročné dokončení identifikace všech a následné prověřování příjemců. Z tohoto důvodu se tak hotovostní dotace stala univerzální (Guillaume et al., 2011). Během prvního roku však vyšlo najevo, že se financování programu potýká s problémy, a vládní činitelé požádali dobře situované občany, aby se odhlásili. Tak učinilo zhruba 2,5 milionů občanů, ale přesto to nebylo dostatečné (McFarland, 2016). V důsledku toho v roce 2016 íránský parlament schválil návrh zákona, který zrušil hotovostní dotace 24 milionů občanům³³ (Erdbrink, 2016).

Původní výše převodu činila 455 000 IRR, přibližně 45 amerických dolarů pro jednu osobu na měsíc, a vyplácení probíhalo v pravidelných dvouměsíčních intervalech. „Hlava“ čtyřčlenné domácnosti tak obdržela najednou 360 amerických dolarů. Od dubna 2011 byla vládou schválena změna a garantovaný příjem se začal vyplácet v měsíčních intervalech, aby lidem usnadnil plánování rodinného rozpočtu (Tabatabai, 2011). Nominální částka po celé ty roky zůstala neměnná a vzhledem k devalvaci měny došlo k poklesu na obnos odpovídající 1,5 amerického dolaru (Hosseini & Bilo, 2022).

Íránci považují hotovostní platby za kompenzaci za zrušené dotace, nikoli za příjem, na který mají nárok například kvůli ropnému bohatství země³⁴. V prvních letech se nový program setkal s kladnými ohlasy od občanů, ovšem vzhledem ke špatnému hospodaření vlády a ekonomickému vývoji země při neměnné částce platby tyto ohlasy postupně opadly (Sinaee, 2022). Většina městského obyvatelstva tvrdí, že platby nepotřebuje, jelikož se jedná pouze o skromné částky ve srovnání s životními náklady. Větší dopad na lidské životy je možné pozorovat mimo města, kde jsou životní náklady nižší (Erdbrink, 2016).

³³ Týkalo se to řady státních úředníků, členů ozbrojených sil, polovojenských dobrovolníků nebo osob, které pobírají dávky sociální podpory (Erdbrink, 2016).

³⁴ Írán patří největší světové producenty ropy.

Po implementaci programu se v médiích začaly objevovat zprávy o tom, jak se lidé z chudších vrstev společnosti vzdávají zaměstnání v důsledku nových příjmů. Tyto informace se výzkumníci Salehi-Isfahani & Mostafavi-Dehzoeei (2017) rozhodli prověřit. Jejich výsledky neobjevily pokles odpracovaných hodin ani pravděpodobnosti participace na trhu práce. A to ani u pracovníků ze spodních 40 % příjmové distribuce. Jediný pokles byl zaznamenán u mladých osob kolem 20 let. Předpokládají však, že to je dáno tím, že si spíše než práci vyberou delší vzdělávání nebo využití volného času. Naopak u skupiny osob pracujících v oblasti služeb došlo k prodloužení času v zaměstnání zhruba o 36 minut za týden.

Další výzkum se zaměřil na to, jak se mezi lety 2010 a 2012 změnila struktura výdajů iránských domácností. Například se zvedla úroveň jejich vybavenosti. Lidé se rozhodli více nakupovat rádia, televize, automobily nebo mobilní telefony. Jednalo se sice o relativně nízký nárůst, ale přesto statisticky významný. Opačný efekt měly platby na výdaje vynaložené na zdravotnictví. Zde ročně klesly výdaje domácnosti o více než 2 miliony IRR. Podobný pokles byl zaznamenán i u skupiny zahrnující výdaje na vzdělávání nebo investice. Celkový pokles roční spotřeby se pohyboval mezi 6,5 % až 9 %, tedy zhruba mezi 7 a 9 miliony IRR (Zarepour & Wagner, 2022).

Vzhledem k nízkým cenám komodit před reformou rostla v Íránu spotřeba paliv a elektřiny meziročně řádově o 10 %. Při porovnání roků 2010 a 2011 došlo k poklesu spotřeby v řadě sfér. Průměrná denní spotřeba benzínu klesla o 5,6 %, nafty o 10 %. Spotřeba elektřiny se snížila o 8 %, kapalného plynu o 10,6 % a topného oleje dokonce o 36,5 %. Co se týče inflace, ta ke konci roku 2010 dosahovala v městských oblastech 9–10 %. Po implementaci programu rostla přibližně o 1 % měsíčně, až v prosinci překonala 20 % hranici (konkrétně 20,6 %) (Citizen's Income Trust, 2012).

Přes slibný vývoj v prvních letech programu došlo později k jeho stagnaci. Příjmy státu v té době nebyly dostatečné, aby stačily na pokrytí plateb pro více než 70 milionů obyvatel. To vedlo vládu k tisku peněz, jenž vyvolal následný řetězec událostí. Zapříčiněná inflace vedla k poklesu podpory programu veřejností a zároveň vedla vládu k rozhodnutí zamrazit nominální hodnotu plateb. Další ránou pro iránskou ekonomiku bylo rozhodnutí Spojených států uvalit na Írán mezinárodní sankce zaměřené na vývoz ropy a přístup k mezinárodnímu obchodu (Salehi-Isfahani, 2014). To znemožnilo další zkoumání vlivu UBI, jelikož nebylo možné od sebe oddělit vliv jednotlivých zásahů. V současné době jsou platby stále vypláceny, avšak již nemají dostatečnou reálnou

hodnotu na to, aby ovlivnily rozpočet domácností. Navíc v blízké době nelze očekávat změnu k lepšímu, vzhledem k současné sociální a ekonomické situaci v Íránu. Probíhají zde totiž rozsáhlé celostátní protesty proti rapidně se zvyšujícím cenám, vysoké nezaměstnanosti, korupci ve státní sféře, politickým represím a přísným zákonům vůči ženám (Yee & Fassih, 2022).

2.8 Keňský experiment

Experimenty zkoumající důsledky základního nepodmíněného příjmu se nevyhnuly ani Africkému kontinentu, kde doposud v naprosté většině převažovalo poskytování nefinanční pomoci obyvatelům, a to až v 94 % případů. Ovšem finanční příjem v těchto oblastech může být daleko účinnější než materiální podpora. Konkrétní příklady je možné pozorovat přímo v samotné Keni, kde mají vesničané k dispozici přebytečné množství kanystrů na vodu nebo značkových bot TOMS, jež na nic nevyužijí, namísto toho, aby se peníze vynaložené na tyto komodity přímo rozdaly a lidé si tak mohli pořídit základní potraviny nebo jiné nezbytnosti (Lowrey, 2017).

Potenciál finančních příspěvků v boji s chudobou a možné zkoumání dopadu na lidské životy si již řada organizací i jednotlivců uvědomila. Výhodou experimentů v takovém prostředí, jakým je například Keňa, je jejich relativně nízká finanční náročnost a možnost získat daleko větší výzkumný vzorek. Kupříkladu již zmíněný finský experiment stál finskou vládu 20 milionů euro a garantovaný příjem obdrželo 2 000 jedinců. Oproti tomu keňský experiment má předpokládané náklady zhruba 30 milionů dolarů a ovlivní životy 20 000 jedincům.

Tým výzkumníků ve spolupráci s organizacemi Innovations for Poverty Action a GiveDirectly se v roce 2017 rozhodl provést nejdelší a nejrozsáhlejší studii, pozorující účinky univerzálního základního příjmu, a ukázat, že se jedná o účinný prostředek pomoci těm nejpotřebnějším. Pro implementaci si vybrali dva nízkopříjmové keňské okresy – Siaya a Bomet, jež mají dohromady 1,8 milionu obyvatel, z nichž přibližně 630 000 (35 % populace) žije pod hranicí chudoby. Ta je keňskou vládou nastavená pod hranicí 15 amerických dolarů na jednoho člena domácnosti ve venkovské oblasti a 28 amerických dolarů pro městské části na měsíc (Parekh, 2022). Zde identifikovali 325 vesnic, které měly mezi 30 až 50 domácnostmi. Náhodným výběrem poté vybrali výzkumníci 295 vesnic. Dohromady se tedy experiment týká 14 674 domácností s 34 000 jedinci (Banerjee et al., 2020).

Vybrané vesnice často projevovaly znepokojení a nedůvěru vůči experimentu. Proč by jim někdo něco dával nepodmíněně a navíc ve finanční podobě? Do té doby byli zvyklí pouze na materiální podporu a často ani ne určenou pro všechny, jelikož se jednalo například o náboženské humanitní organizace, jež v některých případech odmítaly pomoci matkám, kterým se narodilo nemanželské dítě. Proto přítomnost osob z organizace GiveDirectly vyvolala skepsi a byla doprovázena různými výmysly a fámami, že jim budou uneseny děti nebo že za celým projektem stojí Ilumináti a chtějí zde provádět černou magii. Tyto obavy se ovšem rozplynuly, když jim byla celá situace objasněna za pomoci rodilých mluvčích (Lowrey, 2017).

Jednotlivé vesnice byly rozděleny celkem do čtyř skupin, jež se od sebe odlišovaly vyplácením (buď pravidelná, nebo paušální částka) a délkou pobírané dávky (2 roky nebo 12 let). Pro přehlednost jsou specifika jednotlivých skupin popsána v níže uvedené tabulce. Částka 0,75 amerického dolaru připadá na jeden den na jednoho dospělého. Paušální částka odpovídá součtu příjmů získaných z krátkodobého UBI a byla vyplacena ve dvou stejných částkách s odstupem dvou měsíců. Platby jsou uváděny v přibližných hodnotách a skupinám byly vypláceny v keňských šilincích prostřednictvím služby M-PESA. Každý příjemce tedy obdržel mobilní zařízení s možností ověření heslem. Zároveň ve zkoumaných skupinách měli jedinci snadný přístup minimálně k jednomu výběrovému místu služby M-PESA (Banerjee et al., 2020).

Tab. 3: Přehled skupin příjemců keňského experimentu

Skupina	Počet vesnic	Počet osob	Platba	Vypláceno po dobu
Kontrolní skupina	100	zhruba 11 000	žádná	
Dlouhodobý UBI	44	4 966	0,75 USD/dospělí ³⁵	12 let
Krátkodobý UBI	80	7 333	0,75 USD/dospělí	2 roky
Paušální částka UBI	71	8 548	547,5 USD/dospělí	

Zdroj: Vlastní zpracování s využitím GiveDirectly (n.d) a J-PAL (n.d.)

³⁵ Za dospělého je považovaná osoba starší 18 let. Děti garantovaný příjem nedostávaly.

Na počátku bylo v plánu provádět průzkumy a dílčí vyhodnocení výzkumu každých 3 až 5 let. Výzkumníci ovšem reagovali na skutečnosti spojené s celosvětovou pandemií COVID-19 a rozhodli se využít situace a prozkoumat tezi, že nepodmíněný příjem by mohl být vhodným nástrojem k ochraně před nepojistitelnými a nepředvídatelnými riziky. V roce 2020, kdy už skončilo vyplácení krátkodobého a paušálního grantu, tedy provedli telefonický výzkum s otázkami zaměřujícími se na oblasti zdraví, dostupnosti potravin, příjmy, transfery a sociální interakce. Osloveno bylo celkem 8 605 „hlav“ domácností z nichž 8 427 rozhovorů bylo úspěšně dokončeno (tj. 97,9 %). Jednalo se tedy o vysoce reprezentativní vzorek respondentů (Banerjee et al., 2020).

Samotné výsledky jsou zajímavé. V kontrolní skupině uvedlo celkem 68 % respondentů, že v posledních 30 dnech zažilo hlad. Oproti tomu u příjemců UBI, v jakékoliv ze tří skupin, pravděpodobnost na tento stav klesla. Menší pravděpodobnost byla zaznamenána u skupin, u kterých již vyplácení základního příjmu skončilo. Zde se snížila o 5 % (krátkodobé UBI) a o 6 % (jednorázová platba). Nejlépe na tom byli příjemci dlouhodobých plateb, u nich klesla pravděpodobnost až o 11 %, zhruba dvojnásobně oproti zbylým skupinám. Zároveň měli vyšší pravděpodobnost o 2 %, že se nají masa nebo ryb, oproti kontrolní skupině (pravděpodobnost 6 %). Data ukazují, že UBI eliminoval v dané oblasti hlad, ale úplně ho nevymýtil. Stále 63 %, resp. 57 %, příjemců zažije hlad (Banerjee et al., 2020).

Byl zaznamenán i pozitivní vliv na fyzické a duševní zdraví příjemců. U nich klesla pravděpodobnost, že alespoň jeden člen domácnosti byl v posledních 30 dnech nemocný (měl příznaky jako jsou horečky, nevolnost atd.) o 4 až 6 %. Na rozdíl od kontrolní skupiny, kde byla pravděpodobnost 44 %. V té až 29 % respondentů v nedávné době vyhledalo lékařskou pomoc ve srovnání s příjemci UBI, kteří tak učinili v 3 až 5 % méně. Rozdíly je možné pozorovat i v oblasti duševního zdraví. Výzkumníci využili CES-D test k identifikaci příznaků deprese, kde na celkové stupnici 0-60 výsledek 16 a více svědčí o klinické depresi. 43,7 % členů kontrolní skupiny dosáhlo skóre nad hranicí 16 bodů a celkový průměr skupiny činí 16,05. Nejlépe je na tom skupina pobírající dlouhodobé UBI (průměr 14,36), poté krátkodobé UBI (průměr 14,98) a nakonec respondenti, kteří obdrželi paušální platbu (průměr 15,64) (Banerjee et al., 2020).

Výzkumníci také porovnávali, jak se vyplácení UBI projevovало na změnách v zastoupení pracovních činností a příjmech z nich získaných před začátkem pandemie (v období podzimu 2019) a v průběhu (léto 2020). V roce 2019 byla u kontrolní skupiny 53 % pravděpodobnost, že některý člen domácnosti pobíral příjmy ze zaměstnání za posledních 30 dní. Tato pravděpodobnost u příjemců dlouhodobého příjmu klesla o 4 %. Ti namísto toho začali více podnikat v nezemědělských činnostech. Zde vzrostla pravděpodobnost oproti kontrolní skupině o 4 %. U jiných skupin příjemců nenastaly žádné významné změny a to samé platí o celé zemědělské činnosti. Se změnou struktury činností, z nichž byly příjmy generovány, došlo zároveň k výraznému poklesu příjmů získaných ze zaměstnání u dlouhodobé skupiny. Opačný efekt byl zaznamenán u příjmů z nezemědělských činností, které se naopak významně zvýšily (Banerjee et al., 2020).

V roce 2020 došlo pouze k malým změnám ve struktuře činností (u zaměstnání a zemědělské činnosti), avšak k zřetelným poklesům v oblasti příjmů. U zemědělské činnosti pak došlo k nejvýraznějším poklesům jak ve struktuře, tak v příjmech. Výzkumníci si tuto situaci vysvětlují sezónností, jejíž vliv předem předpokládali. Co se týče růstu příjmů z roku 2019 u dlouhodobé skupiny, tak ten byl smazán, a úroveň příjmů se téměř shodovala s příjmy kontrolní skupiny. Avšak do určité míry pozitivní zprávou může být pro dané jedince fakt, že své podniky nebyli nuceni ve velké míře zavřít. (Banerjee et al., 2020).

2.9 Namibijský Basic Income Grant

Prvním uskutečněným experimentem, zaměřeným na poskytování nepodmíněného základního příjmu obyvatelům v rozvojové zemi, byl Basic Income Grant (BIG) vyplácený v africké Namibii v letech 2008 až 2009. Přestože je Namibie bohatá na přírodní zdroje, jako jsou diamanty, uran, zlato, zinek nebo měď, tak výnosy z tohoto národního bohatství nejsou občanům rovnoměrně rozděleny a lidé žijí ve značné chudobě. V roce 2015 zde míra chudoby činila 57,3 %³⁶ (Macrotrends, n.d.). Jsou zde i další závažné problémy, jako je hlad, kritická situace onemocnění HIV/AIDS (nejčastější příčina úmrtí), násilí na ženách a dětech a nebo obchodování s dětmi a jejich nucené práce (BIEN, 2020b).

³⁶ Jedná se o procento obyvatel, kteří žijí za méně než 5,50 USD na den.

V kontextu výše zmíněných problémů se rozhodlo několik občanských organizací spojit do jedné společné koalice (BIG koalice), aby dokázaly, že základní příjem má potenciál být významným celostátním nástrojem v boji proti chudobě a může napomoci splnění Rozvojových cílů tisíciletí, k nimž se namibijská vláda zavázala. Koalice získala finanční prostředky prostřednictvím příspěvků od církve, různých organizací nebo jednotlivců po celém světě. Tyto finance se rozhodla využít k uskutečnění pilotního projektu a pozorování dopadu garantovaného příjmu na danou komunitu. Následně vypracovaná zpráva měla sloužit jako argument pro posunutí diskusí o celostátním zavedení v Namibii kupředu (Big Coalition, n.d.).

Po prozkoumání několika namibijských vesnic byla pro pilotní projekt vybrána oblast Otjivero – Omitara, kde žilo v té době zhruba 1 200 obyvatel. Oblast je i v dnešní době považována za velice chudou s častým výskytem nemocí jako jsou tuberkulóza nebo HIV/AIDS. Neobvyklou není ani konzumace alkoholu a provozování tzv. shebeen. Před rokem 2008 zde bylo navíc specifické, že se místní obyvatelé často dostávali do konfliktu s okolními vesnicemi kvůli nelegálnímu lovu a majetkovým zločinům.

Vyplácení základního nepodmíněného příjmu probíhalo v období od ledna 2008 do prosince 2009, kdy každý občan mladší 60 let dostal 100 namibijských dolarů měsíčně, a to včetně dětí³⁷. V červenci 2007 zaměstnanci BIG koalice navštívili všechny domácnosti v oblasti, aby zaregistrovali potencionální příjemce, jichž bylo nakonec 930. Návštěvy proběhly během jednoho dne, aby se zabránilo migraci za účelem pobírání plateb. Tudíž ti, kteří by se přistěhovali po tomto dni, již na platby neměli nárok. Vyplácení v raných měsících experimentu fungovalo na jednoduchém principu, že jedenkrát za měsíc přijelo do vesnice pověřené vozidlo s bankomatem, ze kterého si příjemci své platby mohli pomocí čipové karty vybrat. Po půl roce se systém však změnil a grant si bylo možné 15. den měsíce vybrat na poštovním úřadě (Haarmann et al., 2009).

Po prvním roce byly analyzovány průběžné výsledky a prezentovány průběžné dopady na domácnosti. Kritici studie vyčítali výzkumníkům neexistenci kontrolní skupiny, jež by vedla k vyšší vypovídací hodnotě získaných informací. Autoři studie se ovšem obhajují skutečností, že by to vzhledem ke specifické charakteristice oblasti Otjivero-Omitara bylo statisticky velmi obtížné, a navíc eticky problematické. Namísto toho autoři zvolili porovnání v průběhu času. Prvotní výzkum byl proveden v roce 2007 (dva měsíce před

³⁷ Starší 60 let měli nárok na státní starobní důchod v té době ve výši 500 namibijských dolarů.

prvním vyplácení příjmu), následně pak v červenci a v listopadu 2008. Získaná kvantitativní data byla doplněna informacemi od klíčových osob ve společnosti, jakými jsou například zdravotní sestra, policejní náčelník, místní představitelé nebo majitelé obchodu. K dotvoření uceleného obrazu tamní situace sloužily příběhy vybraných osob, na nichž bylo možné pozorovat vliv UBI na jednotlivce.

Kromě dopadů na jednotlivé občany se studie se zaměřila i na řadu dalších oblastí společenského života v dané oblasti. Mezi nejvýraznější dopad lze bezpochyby zařadit vliv plateb na migraci obyvatelstva. V období mezi listopadem 2007 a listopadem 2008 došlo k celkové migraci 43 %³⁸, kdy 16 % se odstěhovalo (za prací nebo za studiem) a 27 % se do vesnic přistěhovalo. Takto vysoké procento ukazuje na fakt, že oblast se stala v důsledku BIG přistěhovatelsky přitažlivou, a to i přestože noví obyvatelé na něj neměli nárok. Je to dáno skutečností, že nově příchozí měli prospěch z plateb, jež obdrželi jejich rodinní příslušníci. Tento jev není v Namibii nikterak výjimečný a je možné ho pozorovat i v rámci vyplácení starobního důchodu (Haarmann et al., 2009). Situace ohledně migrace do Otjivero-Omitara se stala tak vážnou, že se výzkumníci rozhodli po prvním roce studii ukončit kvůli statisticky významnému ovlivňování dat nově příchozími (Haarmann et al., 2019). Z tohoto důvodu existují výsledky pouze z roku 2008 a nikoli i za rok 2009, přestože byly platby i nadále vypláceny.

V období od ledna do října 2008 klesl počet trestných činů o 36,5 % (z 85 na 54) oproti předchozímu roku. A to navzdory většímu počtu přistěhovalců, kvůli kterému se dal očekávat naopak i růst. Nejvíce poklesla kriminalita ekonomické povahy, ke které se lidé uchýlovali vzhledem k chudobě a nedostatku potravy. Jedná se například o nelegální lov, krádeže a podvody. Za rok 2007 byl dvacetkrát nahlášen prohřešek týkající se nelegálního lovu nebo vniknutí na cizí pozemek. O rok později tomu tak bylo pouze v jednom případě, tento druh kriminality tedy poklesl o 95 %. Krádeže poklesly o 29,7 %. Co se týče trestných činů obecnější povahy (ubližování na zdraví nebo poškození majetku), nedošlo k žádnému významnému poklesu. Pokles kriminality okolo sebe zaznamenalo až 75 % respondentů (Haarmann et al., 2009).

³⁸ Jedná se o procenta ze základní populace přítomné na začátku.

Od zavedení BIG došlo k výraznému snížení chudoby domácností. V roce 2007 se až 76 % obyvatel nacházelo pod hranicí potravinové chudoby (definované jako 152 namibijských dolarů pro osobu na měsíc) a 86 % pod spodní hranicí chudoby, tzv. vážné chudoby (220 namibijských dolarů pro osobu na měsíc). O rok později se situace významně zlepšila a pod hranicí potravinové chudoby se nacházelo 37 % (u domácností, jež nebyly do značné míry ovlivněny migrací, klesla dokonce na 16 %) a pod druhou zmíněnou hranicí 68 %. Tyto progresivní výsledky jsou připisovány právě BIG. Ke zlepšení došlo i v oblasti snížení dětské podvýživy. Před experimentem zde až 42 % dětí v oblasti bylo možné klasifikovat jako podvyživené, pouhých šest měsíců po zavedení projektu se jednalo o 17 % příjemců a v listopadu 2008 o 10 % (Haarmann et al., 2009).

Před začátkem experimentu byla situace v oblasti zdraví u obyvatel zoufalá. Lidé navštěvovali oblastní kliniku pouze pokud situace byla velmi vážná, jinak si ji totiž nemohli dovolit.³⁹ A pokud přišli, tak i přesto byli často léčeni na dluh. Po zavedení ovšem začali příjemci více navštěvovat kliniku, a to i s méně závažnějšími nemocemi (chřipka nebo kašel). V průměrných měsících roku 2007 měla klinika příjmy kolem 250 namibijských dolarů, o rok později to bylo 1 300. Situace se zlepšila i v oblasti léčby HIV/AIDS, kdy až 78 % domácností uvedlo, že se v posledních dvou letech setkaly se smrtí právě v důsledku této nemoci. Nemocní si totiž ve většině případech nemohli dovolit pravidelně cestovat do vzdáleného města za léčbou. To se změnilo s BIG platbami a zároveň si mohli dovolit lepší stravování, které k léčbě též přispívá. V roce 2008 se 36 obyvatel léčilo antiretrovirovou terapií, oproti tomu předchozí rok byli pouze 3. Avšak není to zásluhou pouze garantovaných příjmů, ale v průběhu roku 2008 zprostředkovala vláda i možnost léčby přímo v Otjivero (Haarmann et al., 2009).

Zlepšila se i situace v místní základní škole (1. až 7. třída), kdy v roce 2007 49 % dětí nechodilo pravidelně do školy například kvůli tomu, že rodiče měli problémy zaplatit školné (50 namibijských dolarů/rok) nebo děti měly zdravotní problémy. I v případě, kdy žáci do školy chodili, se míra úspěšného dokončení pohybovalo kolem 40 % a 30 až 40% raději skončilo již předčasně. To se po zavedení BIG změnilo a v listopadu 2008 se míra předčasného skončení rovnala 0. Rovněž se meziročně zvýšil počet dětí navštěvující jesle z 13 na 52, jelikož si to rodiče najednou mohli dovolit. Změny byly zaznamenány i ve

³⁹ Návštěva byla zpoplatněna 4 namibijskými dolary. Při aktuálním směnném kurzu se jedná zhruba o 6 korun.

sféře zaměstnanosti. Ta u osob starších 15 let vzrostla během jednoho roku z 44 % na 55 %. Kromě toho během roku vzrostly také příjmy vyprodukované jednotlivci o 29 % (ty, do kterých nebyl započítán BIG příjem). Naopak na straně dluhů domácností došlo k meziročnímu poklesu a průměrný dluh se snížil o 443 namibijských dolarů (z 1215 na 772) (Haarmann et al., 2009).

V roce 2019 se výzkumníci rozhodli zpracovat zprávu o tom, jak si vedou obyvatelé oblasti 10 let po ukončení experimentu. Nutno zdůraznit, že příjemcům byl od ukončení projektu až do března 2012 vyplácen překlenovací příspěvek 80 namibijských dolarů. Přesto v současné době řada obchodů, která díky garantovanému příjmu vznikla, již neexistuje a pokud ano, potýkají se s finančními problémy. Zároveň se lidé potýkají s dluhy za pitnou vodu, kterou jim vláda do vesnice zavedla. Opětovně se zvýšil i počet úmrtí v důsledku HIV (Haarmann et al., 2019). Všechny tyto informace vycházejí z rozhovorů s jednotlivci a nejsou nijak podloženy empirickými daty.

3 Analýza společných znaků a výsledků

V žádném státě není v současné době plošně zaveden základní nepodmíněný příjem splňující veškerá definiční kritéria. Tento fakt činí z pilotních projektů a experimentů popsanych v předchozí kapitole nejrelevantnější zdroje informací o tom, jaké by mohl UBI mít ekonomické, sociální a společenské dopady. Ovšem je nutné i přesto upozornit na některé nedostatky, kterými programy trpí. Pro přehlednost jsou v Tab. 4 uvedeny jejich shody, resp. rozdílnosti, s definičními kritérii.

Tab. 4: Přehled rozdílností s definičními kritérii

	Finsko	B-MINCOME	Bolsa Família	Aljaška	kmen Cherokee	Indie	Írán	Keňa	Namibia
Periodičnost	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Individualita	✓	X	X	✓	✓	✓	X	✓	✓
Univerzálnost	X	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	X
Nepodmíněnost	✓	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	✓
Platba v hotovosti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dostatečná výše	X	X	X	X	✓	X	X	X	X

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

Všechny uvedené programy byly vypláceny v pravidelných intervalech, nejčastěji jedenkrát měsíčně a ve formě peněz, a to ať už prostřednictvím bankovních účtů, M-PESA nebo virtuální měny REC⁴⁰. Avšak v dalších kritériích již naprostá shoda končí. Ve španělském a brazilském projektu byla částka vyplácena za domácnost/rodinu pouze jednomu členovi domácnosti, u Bolsa Família v převážné většině ženám. V Íránu je částka vypočítávána za každého člena zvlášť, ovšem platbu obdrží pouze „hlava domácnosti“ za všechny. V případě Íránu tímto způsobem financování může docházet k ještě výraznějšímu posílení mužského postavení v domácnosti vůči ženám a dalším znevýhodněným členům. Lze tak předpokládat vzhledem ke stávajícímu postavení žen v íránské společnosti. Podle World Bank Group (2023) jsou v této zemi práva žen v porovnání s těmi mužskými pátá nejhorší na světě. Na stupnici od 0-100, kde 100 je naprostá rovnoprávnost, dosahuje Írán 31,3 bodů. V porovnání s ním například zmíněná Brazílie dosahuje 85 bodů a Španělsko 100 bodů.

⁴⁰ Virtuální měnou REC bylo vypláceno 25 % platby ve španělském programu B-MINCOME, zbylých 75 % pak bankovním převodem.

Univerzálnost je ve výše popsané tabulce brána tak, že všichni členové zvolené charakteristické skupiny jsou příjemci. Ve finském projektu bylo vybráno pouhých 2 000 nezaměstnaných z celkových 175 000, u Bolsa Família a B-MINCOMU obdržely platbu pouze některé z chudých rodin a v Namibii byli z plateb vyloučeni obyvatelé vesnic starší 60 let. Z tohoto důvodu nejsou dané projekty považované za univerzální. Kromě Aljašky, kde na platbu mají nárok všichni obyvatelé, byli u ostatních programů do vyplácení zahrnuti všichni jedinci vybraných skupin, ovšem již ne všichni obyvatelé státu, což znemožňuje získat reprezentativní vzorek dané populace. Další kritérium nepodmíněnosti nebylo dodrženo v Bolsa Família, kde příjemci mají předem určené podmínky z okruhu vzdělávání a zdraví, a na Aljašce, kde je zapotřebí nepobývat mimo stát déle než 180 dní bez udání relevantního důvodu a nebo nebýt odsouzen.

Poslední kritérium, tedy dostatečná výše, bylo dodrženo pouze jedenkrát, a to v případě dividend kmene Cherokee. Hranice dostatečné výše byla brána jako 50 % mediánového příjmu obyvatel dané země v období, kdy program probíhal. V případě, že stále probíhá, pak byl použit nejaktuálnější dostupný. Pro projekty, u kterých byla platba vyplácena celé domácnosti, byl brán 50 % mediánového příjmu domácnosti dané země. Konkrétně u kmene Cherokee v roce 2019 činil roční příjem z dividend 13 523 dolarů a mediánový příjem jedince byl v USA 23 725 dolarů, platba tak dosáhla 57 % úrovně. Z dalších programů byl nejbližší finský projekt, ve kterém roční garantovaný příjem odpovídal 40 %. Na opačné straně je v současné době íránská hotovostní dotace, která nedosahuje ani 1 % z mediánového příjmu. Ostatní programy se pohybovaly v rozmezí od 4 do 25 %.

Kromě nedostatků s nesplněním některých z definičních kritérií je možné u zmíněných experimentů nalézt i další. Jedním z nich je například předem stanovená doba trvání. Účastníci v lokálních experimentech, s výjimkou kmene Cherokee, totiž věděli, že doba, po kterou dostávají platby, je časově omezena. V důsledku toho mohlo být jejich chování jiné, než by tomu tak bylo v případě vědomí, že platby jsou na dobu neurčitou. V roce 2023 byly platby v průměru vypláceny po dobu 12,4 let, avšak u celkem čtyř z devíti projektů doba vyplácení nepřesáhla hranici dvou let. Krátký časový horizont vybraných programů nevyžadoval řešení zásadní otázky, tedy dlouhodobého financování. Finanční udržitelnost systému tak byla zajištěna u Alaska Permanent Fund a kmene Cherokee, majících přístup k jedinečným zdrojům financování.

U experimentů se základním příjmem je zapotřebí brát v potaz i obecné výzkumné problémy. V první řadě většina výzkumů vycházela z vlastních výpovědí respondentů, u kterých bývá obtížné určit, do jaké míry jsou pravdivé a do jaké ne. Každý z jedinců totiž může vnímat svou situaci odlišně, ať už lépe či hůře, než tomu tak ve skutečnosti je, což ovlivňuje objektivnost získaných dat. Za druhé je zapotřebí brát v potaz tzv. hawthornský efekt. Jedná se o efekt, kdy účastníci experimentu mohou reagovat odlišně, než by přirozeně reagovali, protože vědí, že jsou součástí experimentu (Oxford Reference, 2023b). Popsané problémy lze pozorovat nejen u devíti vybraných programů základního příjmu, ale i u dalších aktuálně probíhajících.

3.1 Obecné poznatky

První zkušenosti se základním příjmem přicházely ze Spojených států amerických ve 20. století, konkrétně ze státu Aljaška a kmene Cherokee v Severní Karolíně. Ty ovšem nebyly představeny za účelem vyzkoušení sociálního nástroje UBI, ale jakožto finanční kompenzace obyvatelům ze zisků získaných negativními externalitami. Od roku 2000 následovaly experimenty s nepodmíněným příjmem výhradně v rozvojových zemích, jako jsou Brazílie, Namibia, Írán či Indie, a další vlna experimentů přišla v letech 2017-18. Tehdy bylo celosvětově ohlášeno několik pilotních projektů, ať už v rozvojových zemích (Keňa), nebo i v zemích vyspělých (Finsko, Španělsko). Největší rozmach byl však zaznamenán v důsledku COVID-19 a UBI začal být testován na mnoha místech ve světě, především ve Spojených státech, kde je možné v současnosti pozorovat desítky krátkodobých regionálních programů.

Ve vyspělých státech, ve kterých probíhaly, resp. stále probíhají, popsané projekty, v průměru vychází, že bylo příjemcům vypláceno vyšší procento mediánového příjmu, než tomu tak bylo v zemích rozvojových. Rozdíl byl zřetelný, konkrétně 32,34 % oproti 13,18 %. Zároveň ve vyspělých zemích finance pocházely výhradně z veřejných zdrojů, jako jsou státní pokladna nebo veřejné programy. Naproti tomu v rozvojových zemích převažovalo financování od více soukromých subjektů najednou.

Vybraný vzorek zemí popsaný v této práci ukazuje, že základní příjem byl testován nebo zaveden v naprosto sociálně a politicky odlišných podmínkách. Objevují se zde totiž země, ve kterých indexy zaměřené na různé sociální aspekty dosahují celosvětově nejlepších výsledků nebo které vynakládají největší část svého HDP na sociální výdaje, ale i země, které se pohybují na opačných pólech. Pro přehlednost jsou některé ukazatele popsány v *Příloze A*.

Je možné pozorovat odlišné cíle jednotlivých projektů. U rozvojových zemí, pohybujících se na rozmezí demokracie a autokracie, převládá snaha prostřednictvím pilotních programů získat důkazy o tom, že je základní příjem vhodným sociálním nástrojem pro boj s chudobou na celostátní úrovni, případně dokonce na celosvětové. Vyspělé země se naopak více soustředí na cíle aktuálnější pouze pro danou oblast. Tím je myšleno, že například americké projekty jsou vypláceny za účelem participace obyvatel na příjmech z nerostných surovin nebo kasin. Vedle toho se v Fisku pokoušeli zjistit, zda by základní příjem mohl být vhodným sociálním systémem k zajištění aktivnější účasti občanů na trhu práce, než je tomu u stávajícího systému. Ve Španělsku, konkrétně v Barceloně, hledali vhodný způsob ke zmírnění sociálního vyloučení nejchudší skupiny tamního obyvatelstva. Rozdíl v tomto případě oproti rozvojovým zemím byl ovšem ten, že zde byl základní příjem jen jednou z mnoha možností (jedna skupina z celkových deseti), a namísto toho v Namibii, Indii nebo Keně byl brán UBI jakožto jediná volba. Výjimečným případem je Írán, země dlouhodobě autokratická, kde zavedení nepodmíněných plateb mělo zabránit potencionálním společenským nepokojům v důsledku zrušení do té doby dotované spotřeby.

3.2 Vliv na jednotlivé oblasti

Jednotlivé experimenty přinesly data, která se rozhodli výzkumníci analyzovat, ať už průběžně, nebo po skončení vyplácení příjmu. U některých zemí byly avizovány oficiální studie (například Finsko, Španělsko, Indie nebo Keňa), u jiných naopak docházelo k postupnému analyzování určitých oblastí nezávislými výzkumníky (například u Aljašky a Íránu). V Tab. 5 je možné pozorovat sumarizované výsledky z jednotlivých experimentů do dílčích oblastí. Šedivou barvou jsou zbarveny položky, které v uvedených výzkumech nebyly analyzovány nebo nebyly v literatuře nalezeny. Křížkem jsou označena pole, u kterých nebyl zaznamenán významný vliv na danou oblast. Znak šipky směřující dolů naznačuje pokles a šipka směřující nahoru naopak růst.

Tab. 5: Přehled vlivu základního příjmu na vybrané oblasti

	Finsko	Španělsko	Brazílie	Aljaška	Cherokee	Indie	Írán	Namibia	Keňa
Vliv na:									
Zaměstnanost a odpracované hodiny	X	↓	X	↓	X	↑	X	↑	↓
Částečné úvazky	X			↑	X				
Dobrovolnictví a domácí práce		X							
Podnikání		X				↑		↑	↑
Majetkové trestné činy				↓	↓			↓	
Násilné trestné činy				X	X			X	
Užívání návykových látek				↑		nelze určit			
Chudobu			↓	↓	↓			↓	
Finanční situaci	↑	↑				↑		↑	
Příjmovou nerovnost			↓	↑					
Hlad		↓	↓			↓		↓	↓
Fyzické zdraví	↑	X	↑			↑		↑	↑
Duševní zdraví	↑	X			↑				↑
Vzdělávání			↑		↑	↑		↑	
Migraci			↓					↑	
Postavení žen			↑			↑			

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

Ve všech popsaných programech došlo ke zkoumání vlivu plateb na zaměstnanost nebo alespoň počet odpracovaných hodin. Ve Finsku byl zaznamenán v prvním roce pouze mírný pozitivní růst ve srovnání s kontrolní skupinou (téměř bezvýznamný) a přestože ve druhém roce dosáhl výraznějšího nárůstu, nebylo možné určit, do jaké míry to bylo v důsledku nepodmíněných plateb a do jaké kvůli tzv. aktivačnímu modelu. Pokles odpracovaných hodin byl zaznamenán ve španělském B-MINCOME, na Aljašce⁴¹ a u skupiny mladistvých (ve věku kolem 20 let) v Íránu. Naopak v Indii došlo ve srovnání s kontrolní skupinou k vykonání většího množství práce, stejně tak se dělo u příjemců v Namibii a u některých skupin pracovníků v Íránu.

Již menší prostor byl v průzkumech věnován zaměstnání na částečný úvazek, kde pouze v případě Aljašky došlo ke zvýšení počtu pracujících tímto způsobem. Zbylým druhům práce, tedy dobrovolnictví a práci v domácnosti, byl věnován prostor pouze ve Španělsku a zde nebyl zaznamenán žádný významný vliv plateb. U zemí, ve kterých činil mediánový příjem jedince na den méně než 4 americké dolary (v Indii, Keně a Namibii), byl znatelný nárůst zájmu respondentů o vlastní podnikání, jenž vyvolal i významný růst příjmů s tím spojený.

Co se týče kriminality, byly zkoumány především dopady na majetkovou trestnou činnost a poté na násilné trestné činy. U první zmíněné skupiny zločinů došli výzkumníci na Aljašce ke zjištění, že v prvním týdnu po obdržení plateb dochází k 12 % poklesu majetkových trestných činů. V Namibii probíhalo vyplácení s vyšší frekvencí, tudíž byl vliv finančních obnosů všudypřítomný po celou dobu, a sami obyvatelé uváděli, že pocítovali v dané oblasti větší pocit bezpečí. U násilných trestných činů nebyl nikde zaznamenán žádný významný vliv. Na Aljašce společně s kriminalitou zkoumali i vliv na konzumaci návykových látek a došli k závěru, že v prvních dvou týdnech po vyplácení dochází ke zvýšené spotřebě. Avšak nijak výrazně ve srovnání například s oslavami Dne nezávislosti a dokonce méně než poslední den v roce. Rozporuplné výsledky přinesl indický výzkum, kde 3 % respondentů uvedlo, že svou konzumaci zvýšilo, ale naproti tomu 4 % snížilo.

⁴¹ Zde se ovšem pohybovala na podobné úrovni jako tomu bylo u „syntetické Aljašky“.

Ve všech sledovaných výzkumech poklesl výrazně počet osob nacházejících se pod hranicí chudoby a u dalších programů došlo ke zlepšení finanční situace respondentů. To se projevovalo především snížením zadluženosti, zvýšením schopnosti platit účty nebo tvorbou úspor. Sporné výsledky byly zjištěny v Brazílii a na Aljašce v oblasti příjmové nerovnosti, kdy se v Brazílii míra nerovnosti zmenšovala, ale na Aljašce tomu bylo právě naopak. Dle výzkumníků to může být dáno faktem, že vysokopříjmové skupiny nejsou na platbách do takové míry závislé, jak tomu může být u skupin nízkopříjmových, a mohou si proto dovolit dividendy dále investovat a přetvářet je do dalších příjmů (Kozminski & Baek, 2017).

Výzkumníci ve vyspělých zemích nezahrnovali do svých studií otázky týkající se pocitu hladu, tedy s výjimkou barcelonského programu, jehož příjemci byly pouze chudé domácnosti. Zde zkoumali, zda se snížila pravděpodobnost toho, že respondent půjde spát hladový. V rozvojových zemích se výzkumy zaměřovaly více než na pocit hladu na to, zda váha dětí odpovídá jejich věku a jak v průběhu experimentů klesala dětská podvýživa. To je dáno skutečností, že v rozvojových zemích je situace spojená s podvýživou a problémy s ní spojenými daleko tíživější, než je tomu ve vyspělých zemích. Největší mírou podvýživy totiž trpí obyvatelé jižní Asie a subsaharské Afriky (Action Against Hunger, n.d.), což jsou oblasti, ve kterých byly uvedené výzkumy prováděny. Není proto divu, že právě v těchto oblastech díky základnímu příjmu významně klesla dětská podvýživa a pocit hladu.

Napříč všemi zeměmi byl zaznamenán pozitivní vliv plateb na fyzické i duševní zdraví příjemců. A to ať už se jednalo o subjektivní pocity respondentů, či objektivní data získaná z lékařských klinik a nemocnic. Jedna výjimka se přeci jen našla. Navzdory očekávání výzkumníků totiž nebyl u příjemců B-MINCOME zaznamenán žádný významný vliv v této sféře.

Pozitivně se platby projevily i v oblasti vzdělávání dětí a mladistvých. To se projevovalo růstem docházky, snížením míry předčasného ukončení studia nebo zlepšením studijních výsledků žáků. Zbylým oblastem nebyla věnována taková pozornost, například vliv plateb na migraci byl zkoumán pouze u brazilské Bolsa Família a u namibijského BIG. U obou došlo k rozdílným vlivům, což je pravděpodobně dáno rozsahem programů. Bolsa Família totiž pokryla 13,2 milionů brazilských rodin (zhruba 50 milionů osob) z celé země, kdežto Basic Income Grant pouze 930 osob na území jedné malé oblasti. Tato skutečnost vedla k tomu, že se členové rodin stěhovali z okolí za příjemci, aby mohli

z grantů nepřímo těžit. V případě Brazílie se naopak vnitřní migrace snížila a občané se přestali z chudých oblastí stěhovat do vnitrozemí v takové míře. U Bolsa Família bylo také pomocí řady ukazatelů změřeno v důsledku plateb zlepšení postavení žen ve společnosti a podobně tomu tak bylo i v indickém projektu.

3.3 Srovnání teoretických předpokladů s empirickými daty

Výsledky vyplývající z provedených studií nasvědčují o pozitivním vlivu základního příjmu na řadu oblastí, především však na pokles hladu a podvýživy, zlepšení finanční situace domácností, fyzického a duševního zdraví jedinců a oblast vzdělávání. Zároveň docházelo v naprosté většině napříč experimenty ke shodným závěrům v daných oblastech, vyjma míry zaměstnanosti, počtu odpracovaných hodin, příjmové nerovnosti a vnitřní migraci. Příjmová nerovnost a migrace byly zkoumány pouze ve dvou z celkových devíti programů a došlo zde k rozporuplným vlivům, pro které však měli výzkumníci v daných lokalitách logické vysvětlení, viz předchozí podkapitola. Oblast zaměstnanosti a počtu odpracovaných hodin byla výjimečným faktem, že se jednalo o jedinou oblast, jež byla předmětem zkoumání ve všech zmíněných studiích, ostatní totiž byly popisovány pouze v omezené počtu (maximálně v šesti studiích).

Přestože byl zkoumán relativně vysoký počet oblastí, na které má základní příjem vliv, nedošlo k prozkoumání ani zdaleka všech potencionálních dopadů, ať už na jednotlivce nebo společnost, jež jsou zmiňovány v teorii. Ta popisuje velké množství sfér, na které by mohl mít UBI pozitivní, resp. negativní vliv, ale pro potvrzení chybí empirická data. Na níže uvedené Tab. 6 je možné pozorovat přehled dopadů základního příjmu uváděných v odborných pracích, které jsou zvýrazněné podle toho, zda, případně do jaké míry, jim byla věnována pozornost v provedených experimentech. Zeleně jsou zobrazeny dopady, které byly v teoretických pracích předpokládány a v praxi zkoumány. Oranžovou barvu mají ty, kterým byl věnován pouze nepatrný prostor, například pouze v jednom z celkových devíti projektů. Nakonec červeně jsou zbarveny oblasti, jež byly pouze popsány, ale již ne zkoumány.

Možnost zkoumat pouze některá data může být dána tím, jak jsou samotné projekty navrhovány. Například řada pilotních projektů je plánovaná pouze na krátké a omezené časové období s vědomím, že i v případě pozitivního zjištění budou zrušeny, což znemožňuje dlouhodobé pozorování. Časová omezenost zároveň neumožňuje zjistit, zda je koncept vzhledem k možné finanční náročnosti dlouhodobě udržitelný. Mimoto i další

mezery v nedodržování definičních kritérií zužují výzkumníkům možnosti zkoumání, ať už se jedná o malý počet příjemců, pouze regionální zacílení, nebo o vyplácení „hlavám domácností“ a další. Z těchto důvodů nelze některé sféry, především makroekonomického charakteru, zkoumat.

Tab. 6: Přehled dopadů UBI uváděných v teorii ve srovnání s empirickými šetřeními

Ekonomické a politické dopady	dopad na životní prostředí
	růst cen komodit a bydlení
	snížení byrokracie a korupce
	vnější migrace
	vnitřní migrace
	záchranný nástroj v nenadálých situacích (při neúrodě, ekonomické krizi, pandemii)
	zmírnění ekonomických potíží neúplných rodin
	zmírnění příjmové nerovnosti ve společnosti
	zvýšení zátěže veřejných financí
	Sociální dopady
eliminace nejnižšího patra Maslowovy pyramidy (např. hlad, žízeň)	
možnost snáze opustit partnera (snížení ekonomické závislosti)	
odstranění stigmatizace příjemců finančních podpor	
pomocť diskriminovaným osobám (např. LGBT komunita, transsexuálové)	
pomocť jedincům s fyzickým či mentálním znevýhodněním	
pozitivní dopad na vzdělávání	
pozitivní dopad na zdraví	
prohlubování mezilidských vztahů	
snížení deprivace	
snížení kriminality	
vyšší konzumace návykových látek	
zmírnění genderové nerovnosti	
Dopady na trh práce	eliminace pasti nezaměstnanosti
	nárůst dobrovolnické a domácí práce
	přijímání pracovních pozic na částečný úvazek
	přijímání pracovních pozic za nižší mzdu
	snížení motivace jedinců pracovat
	tlak na růst mezd u neatraktivních povolání
	úbytek "práce na černo"
	zlepšení pracovních podmínek
	zvýšení vyjednávací pozice zaměstnanců
	zvýšený zájem o podnikání

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

Závěr

Se základním nepodmíněným příjmem je možné se v posledních deseti letech téměř pravidelně setkávat v médiích nebo veřejném prostoru, a to ať už se jedná o zprávy popisující výsledky z provedených pilotních projektů, oznámení nových experimentů, ve veřejných debatách diskutujících potenciaální účinky či ve volebních programech některých politických stran. Čím více se fenomén UBI dostává do veřejného prostoru, v důsledku čehož roste i povědomí široké veřejnosti o něm, tím více příznivců získává z řad nejrůznějších zájmových skupin. To má za následek, že lze o jeho potenciaálních dopadech slyšet z úst technologických magnátů ze Silicon Valley a stejně tak od jedinců z chudých rodin v rozvojových zemích. Na druhou stranu větší mediální a veřejná pozornost s sebou přináší i vyšší počet oponentů myšlenky, že by všem jedincům měla být poskytována pravidelná finanční platba, nehledě na to, jaká je jejich životní nebo finanční situace.

Proponenti myšlenky upozorňují na možné pozitivní přínosy v sociálních aspektech života jednotlivce nebo na trhu práce. Základní nepodmíněný příjem by dle odborných předpokladů měl poskytovat příjemcům větší svobodu a možnost uspokojit své základní potřeby, jakými jsou například hlad, žízeň nebo přístřeší. S tím souvisí i eliminace (extrémní) chudoby a aspektů s ní spojenými. Tedy jeden z celosvětových problémů, jelikož v současné době totiž stále žije 8 % populace, tedy 648 milionů osob, pod hranicí extrémní chudoby (Schoch et al, 2022). Koncept UBI by také mohl vést k významným změnám na trhu práce, především pak na straně zaměstnanců. Ti by dostali možnost nepřijmout pro ně neatraktivní pracovní nabídky a na místo toho například začít podnikat, soustředit se na dobrovolnictví či věnovat více času svým nejbližším. Zároveň je o něm diskutováno jako o potenciaálním nástroji v boji s pastí nezaměstnanosti nebo obávanou budoucí technologickou nezaměstnaností, zapříčiněnou růstem automatizace a digitalizace. Rovněž je poukazováno na výhody oproti současným sociálním dávkám jakou je například eliminace stigmatizace příjemců nebo snížení byrokracie a korupce, jenž vyplácení doprovází.

Oponenti se opírají převážně o protiargumenty spojené se ztrátou motivace jedinců pracovat (dosavadní výzkumy ovšem neprokázaly signifikantní pokles participace na trhu práce) a s náročností dlouhodobého udržitelného financování. Opodstatněné obavy vzbuzuje otázka financování, a to i přestože do dnešního dne byly na řadě území vypracovány finanční návrhy a propočítány fiskální náklady spojené s implementací základního nepodmíněného příjmu, žádný z nich však nebyla v praxi vyzkoušen. Kromě toho kritici předpokládají, že s vyplácením plateb by došlo k růstu cen komodit a bydlení, zvýšila by se konzumace návykových látek nebo by došlo k stimulaci ekonomické migrace.

Přestože je samotná idea základního nepodmíněného příjmu známá již stovky let, k pokusům o její realizaci došlo teprve nedávno a od té doby počet experimentů a pilotních projektů stále výrazně roste. V předložené diplomové práci bylo podrobněji popsáno celkem devět výzkumů od roku 1982 až do současnosti, které se zabývaly vyplácením (ne)podmíněných plateb vybraným jedincům. V první řadě bylo prověřováno do jaké míry programy splňují definiční kritéria, tedy periodičnost, individualitu, univerzálnost, nepodmíněnost a dostatečnou hotovostní výši. Z výsledků vyplývá, že v žádném státě není v současné době plošně zaveden základní nepodmíněný příjem. Ovšem lze jej nalézt v komunitě kmene původních Američanů – Eastern Band of Cherokee Indians, kde jsou platby pravidelně vypláceny všem členům kmene (více než 15 tisícům osob).

Následné studie experimentů odhalují, že platby měly na životy příjemců převážně pozitivní vliv. Byl u nich prokázán zvýšený zájem o podnikání, snížila se majetková kriminalita ekonomického charakteru a také se podařilo značné procento osob vyvést nad hranici chudoby. Pozitivní dopad byl zaznamenán i v oblasti zdraví. navíc měli jedinci lepší přístup k potravinám a zdravotní péči. V důsledku čehož došlo k poklesu podvýživy, především u dětí a k výraznému zlepšení jak fyzického, tak duševního zdraví. U dětí a mladistvých se platby kladně projeví na zvýšení docházky a dosahování lepších studijních výsledků. Nejvíce sporné důsledky byly zaznamenány v oblasti zaměstnání a počtu odpracovaných hodin – v některých experimentech nedošlo k významnému vlivu, někde došlo k poklesu a v některých programech z rozvojových zemích, došlo naopak k nárůstu.

Nespočet předpokladů, které jsou v odborných publikacích uváděny jako pozitiva, resp. negativa, základního nepodmíněného příjmu, nebyla doposud vůbec zkoumána a ani nově navrhované projekty neumožňují analyzování řady faktorů, tento fakt potvrzují i poznatky ze studie Yang et al. (2021). Překážky je možné hledat na straně samotných návrhů, jež nesplňují veškerá definiční kritéria, bývají časově omezeny nebo financovány soukromými zdroji, případně mimořádnými veřejnými granty. Ovšem celkově lze za největší nedostatek experimentů považovat nedořešenou otázku dlouhodobého a udržitelného financování. Vzhledem k této skutečnosti není neobvyklé, že bývá pilotní projekt zrušen, i přestože dosahuje pozitivních výsledků a celkově je považován za úspěšný.

Přes všechny nedostatky a nedořešené otázky stále narůstá počet experimentů s nepodmíněným příjmem, zejména pak na území Spojených států amerických. Celkově v současné době probíhá 72 projektů po celém světě a další přibývají. Nově se připravují projekty například v Irsku pro 2 000 vybraných umělců (Clifford, 2023), v Tamil Nadu v Indii pro ženy ze znevýhodněných domácností (Anbuselvan, 2023) nebo v USA ve státech Oregonu, Iowa či městě Philadelphia. Většina z probíhajících, ale i plánovaných projektů se zaměřuje na určité skupiny obyvatel, ať už se jedná o lidi bez domova, nastávající matky, jedince z příjmově znevýhodněných rodin nebo umělce. Je tedy automaticky porušena zásada univerzálnosti, ovšem na tyto pilotní projekty lze pohlížen jakožto na krok směrem k univerzálnímu základnímu příjmu.

Ještě donedávna byla myšlenka vyplácení peněz každému bez splnění jakýkoliv podmínek považována za nemyslitelnou, postupem času však získávala čím, dál větší pozornost akademiků, médií, ale i široké veřejnosti. V dnešní době tedy není divu, že je možné se s základním příjmem setkat v programu politické strany na Novém Zélandu nebo národní kampani za zavedení ve Skotsku, či dokonce celostátním referendum, jež proběhlo v roce 2016 ve Švýcarsku. Referendum i přesto, že nebylo schváleno, bylo považováno za částečný úspěch vzhledem k tomu že 23 % občanů se vyjádřilo pro návrh, což by ještě dvacet let zpátky bylo nemyslitelné. Ukazuje to na fakt, že myšlenka základního nepodmíněného příjmu je evoluční, nikoli revoluční a přestože v současné době s největší pravděpodobností ještě nenašel čas na plošné zavedení, tak v budoucnu tomu může být jinak. Vzhledem k tomu jak se svět kolem nás rychle mění, dá se očekávat, že se bude měnit i sociální pomoc státu, a základní nepodmíněný příjem by se tak někdy mohl stát vhodným sociálním nástrojem.

Seznam použitých zdrojů

- Action Against Hunger (n.d.). *Who does Hunger affect?* Dostupné 10.04.2023 z <https://www.actionagainsthunger.org/the-hunger-crisis/world-hunger-facts/who-does-hunger-affect/>
- Ajuntament de Barcelona (n.d.a). *B-MINCOME: Budget*. Dostupné 17.03.2023 z <https://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/en/budget-aids-barcelona>
- Ajuntament de Barcelona (n.d.b). *B-MINCOME: Population Taking Part*. Dostupné 17.03.2023 z <https://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/en/requirements-financial-aid>
- Ajuntament de Barcelona (n.d.c). *B-MINCOME: FAQS*. Dostupné 17.03.2023 z <https://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/en/faqs>
- Akee, R. K. Q., Copeland, W. E., Keeler, G., Angold, A., & Costello, E. J. (2010). Parents' Incomes and Children's Outcomes: A Quasi-Experiment Using Transfer Payments from Casino Profits. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(1), 86-115. DOI: 10.1257/app.2.1.86
- Akee, R., Simeonova, E., Costello, E. J., & Copeland, W. (2018). How Does Household Income Affect Child Personality Traits and Behaviors? *American Economic Review*, 108(3), 775-827. DOI: 10.1257/aer.20160133
- Alaska Permanent Fund Corporation (n.d.a). *History*. Dostupné 14.03.2023 z <https://apfc.org/history/#history>
- Alaska Permanent Fund Corporation (n.d.b). *Investing for Alaska*. Dostupné 14.03.2023 z <https://apfc.org/diversification-framework-asset-allocation/>
- Allas, T., Maksimainen, J., Manyika, J., & Singh, N. (2020). *An experiment to inform universal basic income*. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/an-experiment-to-inform-universal-basic-income>
- Amorim, M. (2022). Socioeconomic Disparities in Parental Spending after Universal Cash Transfers: The Case of the Alaska Dividend. *Social Forces*, 101(1), 252-280. <https://doi.org/10.1093/sf/soab119>
- Anbuselvan, B. (2023). *Come Sept 15, Rs 1K incentive to reach 80 lakh women heads*. The New Indian Express. <https://www.newindianexpress.com/states/tamil-nadu/2023/mar/21/come-sept-15-rs-1k-incentive-to-reach80-lakh-women-heads-2558041.html>
- Banerjee, A., Faye, M., Krueger, A., Niehaus, P., & Suri, T. (2020). *Effects of a Universal Basic Income during the pandemic*. https://econweb.ucsd.edu/~pniehaus/papers/ubi_covid.pdf

- Basic Income Today (2020). *The Final Results of Finland's Basic Income Experiment*. <https://basicincometoday.com/the-final-results-of-finlands-basic-income-experiment/>
- Basu, M. (2017). *Seeing the new India through the eyes of an invisible woman*. CNN. <https://edition.cnn.com/interactive/2017/10/world/i-on-india-income-gap/>
- BBC (2016). *Switzerland's voters reject basic income plan*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36454060>
- Ben-Galim, D. (2011). *Asset-stripping: Child Trust Funds and the Demise of the Assets Agenda*. Institute for Public Policy Research. https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2011/10/asset-stripping_Oct2011_8135.pdf
- BIEN (2020a). *Housing prices are an obstacle to universal Income*. <https://basicincome.org/news/2020/01/housing-prices-are-an-obstacle-to-universal-income/>
- BIEN (2020b). *Namibia – UBI success and Institutional failure*. <https://basicincome.org/news/2020/07/namibia-ubi-success-and-institutional-failure/>
- BIEN (n.d.a). *About Basic Income*. Dostupné 26.01.2023 z <https://basicincome.org/about-basic-income/>
- BIEN (n.d.b). *A short history of the Basic Income idea*. Dostupné 26.01.2023 z <https://basicincome.org/history/>
- Big Coalition. (n.d.) *Pilot Project*. Dostupné 20.03.2023 z http://www.bignam.org/BIG_pilot.html
- Bivens, J., & Blair, H. (2016). *A financial transaction tax would help ensure Wall Street works for Main Street*. Economic Policy Institute. <https://www.epi.org/publication/a-financial-transaction-tax-would-help-ensure-wall-street-works-for-main-street/>
- Bohuslav, T. (2020). *Peníze pro všechny a zadarmo? Nepodmíněný příjem dělí ekonomy na dvě strany barikády*. Forbes. <https://forbes.cz/penize-pro-vsechny-a-zadarmo-nepodmineny-prijem-deli-ekonomy-na-dve-strany-barikady/>
- Brewer, K. (2015). *The day Iceland's women went on strike*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/magazine-34602822>
- Bruckner, T., Margerison, C. E., & Brown, R. A. (2011). Positive income shocks and accidental deaths among Cherokee natural experiment. *International Journal of Epidemiology*, 40(4), 1083-1090. DOI: 10.1093/ijeOdyr073
- Busta, D. (2017). *Základní příjem by nám měly platit západní země, říká jeho hlavní český propagátor Hrubec z Akademie věd*. Hospodářské noviny. <https://byznys.hn.cz/c1-65797380-jestli-nechcete-do-nekolika-let-revoluci-zavedte-zakladni-prijem-rika-jeho-hlavni-cesky-proponent-hrubec>
- Centre for Public Impact (2019). *Bolsa Família in Brazil*. <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/bolsa-familia-in-brazil>

- Citizen's Income Trust (2012). *OPINION: Iran's Citizen's Income Scheme and its Lessons*. BIEN. <https://basicincome.org/news/2012/05/opinion-irans-citizens-income-scheme-and-its-lessons/>
- Clifford, C. (2020). *Pope Francis: „This may be the time to consider a universal basic wage”*. CNBC. <https://www.cnbc.com/2020/04/13/pope-francis-it-may-be-the-time-to-consider-a-universal-basic-wage.html>
- Clifford, M. (2023). *Mick Clifford: Support for basic income not yet universal but getting there*. Irish Examiner. <https://www.irishexaminer.com/opinion/commentanalysis/arid-41071142.html>
- Costello, E. J., Compton, S. N., Keeler, G., & Angold, A. (2003). Relationships Between Poverty and Psychopathology: A Natural Experiment. *JAMA*, 290(15). doi:10.1001/jama.290.15.2023
- Costello, E. J., Erkanli, A., Copeland, W., & Angold, A. (2010). Association of family income supplements in adolescence with development of psychiatric and substance use disorders in adulthood among an American Indian population. *JAMA*, 303 (19), 1954-1960. <https://doi.org/10.1001/jama.2010.621>
- Coy, P. (2023). *Do Handouts Work?* The New York Times. <https://www.nytimes.com/2023/02/03/opinion/unconditional-cash-transfers.html>
- Český statistický úřad (2022). *Průměrné mzdy – 3. čtvrtletí 2022*. Dostupné 10.02.2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2022>
- De Giorgi, G., & Pellizzari, M. (2009). Welfare migration in Europe. *Labour Economics*, 16(4), 353-363. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2009.01.005>
- DeSilver, D. (2017). *What does the federal government spend your tax dollars on? Social insurance programs, mostly*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/04/what-does-the-federal-government-spend-your-tax-dollars-on-social-insurance-programs-mostly/>
- Domènech, A. & Raventós, D. (2008). Property and Republican Freedom: An Institutional Approach to Basic Income. *Basic Income Studies*, 2(2). <https://doi.org/10.2202/1932-0183.1090>
- Eastern Band of Cherokee Indians (2018). *Eastern Band of Cherokee Indians Comprehensive Economic Development Strategy 2018-2022*. <https://ebci.com/wp-content/uploads/2018/07/2018-CEDS-Document-Final.pdf>
- Erdbrink, T. (2016). *Iranian Parliament Cancels Cash Subsidies to 24 Million People*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2016/04/14/world/middleeast/iran-parliament-subsidies.html>
- Erreygers, G. & Cunliffe, J. (2006). Basic Income in 1848. *Basic Income Studies*, 1(2). <https://doi.org/10.2202/1932-0183.1025>

- Evans, D. K., & Popova, A. (2014). *Cash Transfers and Temptation Goods: A Review of Global Evidence*. The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/18802/WPS6886.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Evropská komise (2011). *Tisková zpráva – Daň z finančních transakcí: Finanční sektor bude platit spravedlivý díl*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/IP_11_1085
- European Citizens' Initiative for Unconditional Basic Income (2022). *UBI – European Initiative*. Dostupné 20.01.2023 z <https://eci-ubi.eu/>
- European Union (2022). *Start Unconditional Basic Incomes (UBI) throughout the EU*. Dostupné 14.04.2023 z https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2020/000003_en#:~:text=We%20request%20the%20EU%20Commission,territorial%20cohesion%20in%20the%20EU.
- Fajnzylber, P., Lederman, D., & Loayza, N. (2002). Inequality And Violent Crime*. *The Journal of Law and Economics*, 45(1). <https://doi.org/10.1086/338347>
- Feinberg, R. M. & Kuehn, D. (2018). Guaranteed Nonlabor Income and Labor Supply: The Effect of the Alaska Permanent Fund Dividend. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 18(3). <https://doi.org/10.1515/bejeap-2018-0042>
- Flassbeck, H. (2017). Universal Basic Income Financing and Income Distribution – The Questions Left Unanswered by Proponents. *Intereconomics*, 52, 80-83. DOI:10.1007/s10272-017-0650-2
- Ford, M. (2016). *Rise of the robots: technology and the threat of a jobless future*. Basic Books
- Foster, N. (2023). *Guaranteed Basic Income Programs Are Martin Luther King Jr. 's Legacy*. Basic Income Today. <https://basicincometoday.com/guaranteed-basic-income-programs-are-martin-luther-king-jr-s-legacy/>
- Friedman, M., & Friedman, R. D. (1980). *Free to choose: a personal statement*. New York, Harcourt Brace Jovanovich.
- Galuščák, K., & Pavel, J. (2006). Past nezaměstnanosti a nečinnosti. *Ekonom rubrika: Sonda – Ekonomové na trhu práce*, 44. <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/autorske-clanky-rozhovory-s-predstaviteli-cnb/Past-nezamestnanosti-a-necinnosti-00001>
- García, L. R. (2022). The policy and political consequences of B-Mincome pilot project. *European Journal of Social Security*, 24 (3), 213-229. <https://doi.org/10.1177/13882627221123347>
- GiveDirectly (n.d.). *UBI study*. Dostupné 19.03.2023 z <https://www.givedirectly.org/ubi-study/>
- Gharibnavaz, M. R., & Waschik, R. (2015). Food and energy subsidy reforms in Iran: A general equilibrium analysis. *Journal of Policy Modeling*, 37(5), 726-741. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2015.07.002>
- Google Trends (2023). *Basic income*. Dostupné 07.04.2023 z <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=basic%20income&hl=cs>

- Gola, P. (2005). *DPH nemusí platit všude*. Měšec.cz. <https://www.mesec.cz/clanky/dph-nemusi-platit-vsude/>
- Government Digital Service (n.d.). *Child Trust Fund*. GOV.UK. Dostupné 01.02.2023 z <https://www.gov.uk/child-trust-funds>
- Guillaume, D., Zyteck, R., & Farzin, M.R. (2011). *Iran – The Chronicles of the Subsidy Reform*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp11167.pdf>
- Gupta, S. (2019). *Alaska's free money for residents hints at how universal basic income may work*. ScienceNews. <https://www.sciencenews.org/article/alaska-free-money-residents-hints-how-universal-basic-income-may-work>
- Harford, T. (2016). *Could an Income for all provide the ultimate safety net?* Financial Times. <https://www.ft.com/content/d744965e-0c00-11e6-9456-444ab5211a2f>
- Haarmann, C., Haarmann, D., Jauch, H., Shindondola-Mote, H., Natrass, N., Van Niekerk, I., & Samson, M. (2009). *Making the difference! The BIG in Namibia*. Basic Income Grant Coalition. http://www.bignam.org/Publications/BIG_Assessment_report_08b.pdf
- Haarmann, C., Haarmann, D., Jauch, H., & Unaeb, E. (2019). *Basic Income Grant. Otjivero, Namibia – 10 years later*. http://www.bignam.org/Publications/BIG_ten_years_later_report_2019.pdf
- Henley, J. (2020). *Finnish basic income pilot improved wellbeing, study finds*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/society/2020/may/07/finnish-basic-income-pilot-improved-wellbeing-study-finds-coronavirus>
- Hiilamo, H. (2019). *Heikki Hiilamo: "Disappointing results from the Finnish basic income experiment."*. University of Helsinki. <https://www.helsinki.fi/en/news/good-society/heikki-hiilamo-disappointing-results-finnish-basic-income-experiment>
- Holtz, C. (2016). *The Panama Papers prove it: America can afford a universal basic income*. The Guardian. https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/07/panama-papers-taxes-universal-basic-income-public-services?fbclid=IwAR33fxYQg7a2Y18zSapnTxVQTFI-em_xvZXLQsqTxzRz6YqlTNf5IF5d_2k
- Hosseini, M. H., & Bilal, Ch. (2022). *Social protection in Iran: Recent advances and challenges ahead for a more child-sensitive system*. UNICEF. https://ipcig.org/sites/default/files/pub/en/PRB92_Social_protection_in_Iran.pdf
- Hrubec, M., Brabec, M., & Minářová, M. (2021). *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny*. Praha, Česko: Epoque.
- Hughes., R. A. (2023). *Universal Basic Income is a Bad Idea*. Bull Oak Capital. <https://bulloakcapital.com/blog/universal-basic-income-is-a-bad-idea/>

- International Labour Organization (2017). *World Social Protection Report 2017-19: Universal social protection to achieve the Sustainable Development Goals*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_604882.pdf
- International Labour Organization (2019). *The working poor or how job is no guarantee of decent living conditions*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_696387.pdf
- Jack, T., Ivanova, D., Gram-Hanssen, K., & Buchs, M. (2021). *Why more people than ever are living alone – and what this means for the environment*. The Conversation. <https://theconversation.com/why-more-people-than-ever-are-living-alone-and-what-this-means-for-the-environment-156328>
- Jauhiainen, A., & Mäkinen, J.H. (2017). *Why Finland's Basic Income Experiment Isn't Working*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2017/07/20/opinion/finland-universal-basic-income.html>
- Jensen, O. Ø. (2020). Universal Basic Income and the Morality of Work. *Japan Mission Journal*, 74(4), 251–258. https://www.academia.edu/92972784/Universal_Basic_Income_and_the_Morality_of_Work
- Jhabvala, R. (2019). *The UBI experiments in India show that it positively transforms the lives of women*. Basic Income Today. <https://basicincometoday.com/the-ubi-experiments-in-india-show-that-it-positively-transforms-the-lives-of-women-2/>
- Johnson, A. F., & Roberto, K. J. (2020). The COVID-19 pandemic: Time for a universal basic income? *Public administration and development: a journal of the Royal Institute of Public Administration*, 40(4), 232–235. <https://doi.org/10.1002/pad.1891>
- Jones, D., & Marinescu, I. (2018). *The Labor Market Impacts of Universal and Permanent Cash Transfers: Evidence from the Alaska Permanent Fund*. DOI: 10.3386/w24312
- J-Pal. (n.d.) *Universal Basic Income*. Dostupné 20.03.2023 z <https://www.povertyactionlab.org/evaluation/universal-basic-income>
- Lain, B. (2019). *Report on the preliminary results of the B-MINCOME project (2017-18). Combining a guaranteed minimum income and active social policies in deprived urban areas of Barcelona*. Barcelona City Council. https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxius-documents/results_bmincome_eng.pdf
- LaPonsie, M. (2022). *Alaskans Receive Record Dividends of \$3,284*. Forbes. <https://www.forbes.com/advisor/personal-finance/alaska-dividend-2022/>
- Lapowsky, I. (2017). *Free Money: The Surprising Effects of a Basic Income Supplied by Government*. WIRED. <https://www.wired.com/story/free-money-the-surprising-effects-of-a-basic-income-supplied-by-government/>
- Leff, B., Percy, A., Story, M., & Szlinder, M. (2019). Alternatives to Basic Income. In M. Torry (Ed.), *The Palgrave International Handbook of Basic Income* (s. 213-231). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23614-4_12

- Le Grand, J. (2020). A Springboard for New Citizens: Universal Basic Capital and a Citizen's Day. *LSE Public Policy Review*, 1(2), .5. <http://doi.org/10.31389/lseppr.8>
- Liang, A., & Kleinman, Z. (2023). *Amazon to axe 18,000 jobs as it cuts costs*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/business-64171008>
- Lowrey, A. (2017). *The Future of Not Working*. The New York Times Magazine. <https://www.nytimes.com/2017/02/23/magazine/universal-income-global-inequality.html>
- Lowreyová, A. (2020). *Dejte lidem peníze: jak by základní nepodmíněný příjem mohl skoncovat s chudobou, revolučně proměnit povahu práce a přetvořit svět*. Praha, Česko: Argo.
- Kangas, O., & Kalliomaa-Puha, L. (2019). *The "Activation Model" in the Finnish unemployment protection system*. ESPN Flash Report. <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VLjVKBxrx-IJ:https://ec.europa.eu/social/BlobServlet%3FdocId%3D20665%26langId%3Den&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>
- Kangas, O., Jauhiainen, S., Simanainen, M., & Ylikännö, M. (2019). *The basic income experiment 2017-2018 in Finland. Preliminary results*. Ministry of Social Affairs and Health. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161361/Report_The%20Basic%20Income%20Experiment%2020172018%20in%20Finland.pdf?fbclid=IwAR1HPGyZQYSyZ3txYzV6ZVwAVdkmHsuA3QXY8Tu9cn64DUA3fSQ_0c-A26o
- Kawagoe, T. (2009). *An Experimental Study of Basic Income Guarantee*. Far East and South Asia Meeting of the Econometric Society. https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=FEMES09&paper_id=272
- Kharpal, A. (2017). *Bill Gates wants to tax robots, but the EU says, „no way, no way“*. CNBC. <https://www.cnbc.com/2017/06/02/bill-gates-robot-tax-eu.html>
- Khosla, S. (2018). *India's Universal Basic Income*. Carnegie.
- Kohout, P. (2010). *Trest jménem bankovní daň*. Finmag. <https://finmag.penize.cz/penize/264853-trest-jmenem-bankovni-dan>
- Komanoff, Ch. (2008). *Hansen Lays It Out: „Yes, A Carbon Tax.“*. Carbon Tax Center. <https://www.carbontax.org/blog/2008/06/24/hansen-lays-it-out-yes-a-carbon-tax/>
- Kovanda, L. (2018). *KOMENTÁŘ: Peníze zdarma pro všechny? Toby znamenalo rozvrat systému*. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/zakladni-nepodmineny-prijem-komentar-lukas-kovanda.A180510_400363_ekonomika_rts
- Kovanda, L. (2020). *Základní nepodmíněný příjem vyzkouší v Německu*. <http://www.lukaskovanda.cz/zakladni-nepodmineny-prijem-vyzkousi-v-nemecku/>
- Kozminski, K., & Baek, J. (2017). Can an oil-rich economy reduce its income inequality? Empirical evidence from Alaska's Permanent Fund Dividend. *Energy Economics*, 65, 98-104. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2017.04.021>
- MacNeill, T., & Vibert, A. (2019). Universal Basic Income and the Natural Environment: Theory and Policy. *Basic Income Studies*, 14(1). <https://doi.org/10.1515/bis-2018-0026>
- Macrotrends (n.d.) *Namibia Poverty Rate 2003-2023*. Dostupné 15.03.2023 z <https://www.macrotrends.net/countries/NAM/namibia/poverty-rate>

- Mahler, D. G., Yonzan, N., & Lakner, Ch. (2023). *Most of the world's extreme poor live in middle income countries – but not for long*. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/opendata/most-worlds-extreme-poor-live-middle-income-countries-not-long>
- Marinescu, I. (2017). *What Happens When People Get Cash With No Strings Attached?* Roosevelt Institute. <https://rooseveltinstitute.org/2017/05/16/what-happens-when-people-get-cash-with-no-strings-attached/>
- Matheson, T. (2011). *Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp1154.pdf>
- Matthews, A. (2020). *Finland's answer to universal basic income*. DW. <https://www.dw.com/en/does-finland-show-the-way-to-universal-basic-income/a-53595886>
- McFarland, K. (2016). *IRAN: Parliament slashes cash subsidies to Citizens*. BIEN. <https://basicincome.org/news/2016/06/iran-parliament-slashes-cash-subsidies-to-citizens/>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2023). *Životní a existenční minimum*. Dostupné 10.02.2023 z <https://www.mpsv.cz/zivotni-a-existencni-minimum>
- Minogue, R. (2018). *Five Problems with Universal Basic Income*. Third Way. <https://www.thirdway.org/memo/five-problems-with-universal-basic-income>
- Moffitt, R. A. (2003). The Negative Income Tax and the Evolution of U.S. Welfare Policy. *Journal of Economic Perspectives*, 17(3), 119-140. DOI:10.1257/089533003769204380
- Národní vzdělávací fond (2016). *Iniciativa práce 4.0*. https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/studie_iniciativa_prace_4.0.pdf/62c5d975-d835-4399-e26b-d5fbb6dca948
- Neto, R. M. S. (2008). *Do Public Income Transfer to the Poorest affect Internal Inter-Regional Migration? Evidence for the case of Brazilian Bolsa Familia Program*. <https://www.anpec.org.br/encontro2008/artigos/200807111106330-.pdf>
- Nettle, D., Johnson, E., Johnson, M., & Saxe, R. (2021). Why has the COVID-19 pandemic increased support for Universal Basic Income?. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(79). <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00760-7>
- Niehaus, P., & Sukhtankar, S. (2013). Corruption Dynamics: The Golden Goose Effect. *American Economic Journal: Economic Policy*, 5(4), 230-269. DOI: 10.1257/pol.5.4.230
- O'Donnell, J. (2019). *Why Basic Income Failed in Finland*. Jacobin. <https://jacobin.com/2019/12/basic-income-finland-experiment-kela>
- Ortiz, I., Behrendt, Ch., Acuna-Ulate, A., & Nguyen, Q. A. (2018). *Universal Basic Income proposals in light of ILO standards: Key issues and global costing*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---soc_sec/documents/publication/wcms_648602.pdf
- Ortiz-Ospina, E. (2019). *The rise of living alone: how one-person households are becoming increasingly common around the world*. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/living-alone>

Oxford Reference (2023a). *Technological unemployment*. Dostupné 11.02.2023 z <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803102813279;jsessionid=E10F15D6BF9B5B347445054F960E466A?rskey=KuwfWM&result=2>

Oxford Reference (2023b). *Hawthorne effect*. Dostupné 08.04.2023 z https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095925255;jsessionid=DAC3A23DF90A2CB370E24D36B6913144?fbclid=IwAR328j9_vwz95xwuhGy6Rr4aidwCjoVXiV3Q83mfbMRoWhUOpRK2qO4njk4

Pánek, M. (Host). (2022). Základní nepodmíněný příjem jako „second best policy“ – Jitka Špeciánová (No. 52) [audio podcast epizoda]. In *Co je slyšet a co není slyšet*. Liberální institut. <https://open.spotify.com/episode/3spRnAJJcGm8G4sPoz4z6u>

Parekh, N. (2022). *Preparing for Shocks through Universal Basic Income: Evidence from Kenya*. African Arguments. <https://africanarguments.org/2022/01/preparing-for-shocks-through-universal-basic-income-evidence-from-kenya/>

Peterka, P. (2018). *Základní neufinancovatelný příjem*. Trade-off. <http://trade-off.cz/clanky/zakladni-neufinancovatelnny-prijem/>

Plumer, B., & Popovich, N. (2019). *These Countries Have Prices on Carbon. Are They Working?* The New York Times. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/04/02/climate/pricing-carbon-emissions.html?mtrref=ekolist.cz&gwh=DD608E03F5B10B0C7A1F4E0BDDA7A5F6&gwt=pay&assetType=PAYWALL>

Pound, J. (2023). *Robots could surpass workers at Amazon by 2030, Cathie Wood says*. Dostupné 04.02.2023 z CNBC. <https://www.cnbc.com/2023/02/01/cathie-wood-amazon-may-have-more-robots-than-humans-by-2030.html>

Pravec, J. (2021). *Státu chybí peníze, co vše lze ještě zdanit? Třeba roboty či informace*. Ekonom. <https://ekonom.cz/c1-67003970-statu-chybi-penize-co-vse-lze-jeste-zdanit-treba-roboty-ci-informace>

Quartz (2017). *The robot that takes your job should pay taxes, says Bill Gates*. <https://qz.com/911968/bill-gates-the-robot-that-takes-your-job-should-pay-taxes>

Raventós, D. (2015). *Materiální podmínky svobody*. Praha, Česko: RUBATO.

Riutort, S., Julià, A., Laín, B., & Torrens, L. (2021). *B-MINCOME pilot final results (2017-2019)*. Executive report, Barcelona: Area of Social Rights, Global Justice, Feminism and LGBTI Affairs, Barcelona City Council. https://ajuntament.barcelona.cat/dretsocials/sites/default/files/arxiu-documents/bmincome_executive_report.pdf

Riutort, S., Laín, B., & Julià, A. (2023). *Basic Income at Municipal Level: Insights from the Barcelona B-MINCOME Pilot*. *Basic Income Studies*. <https://doi.org/10.1515/bis-2021-0047>

Roberts, E. (2023). *The rebirth of Bolsa Família*. London Politica. <https://londonpolitica.com/latin-america-watch-blog-list/nc6b59t3gs8n9mxmm393s3z429hepn>

Rovenský, J. (2020). *Nepodmíněný základní příjem je klíčový pro demokracii, říká filozof Hrubec*. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-nepodminenyy-zakladni-prijem-je-klicovy-pro-demokracii-rika-filozof-hrubec-40336778>

- Salehi-Isfahani, D. (2014). *Iran's Subsidy Reform from Promise to Disappointment*. Economic Research Forum. <https://erf.org.eg/publications/irans-subsidy-reform-from-promise-to-disappointment/?tab=undefined&c=undefined>
- Salehi-Isfahani, D., & Mostafavi-Dehzoeei, M. H. (2017). *Cash transfers and Labor supply: Evidence from a large-scale program in Iran*. Economic Research Forum. <https://erf.org.eg/app/uploads/2017/05/1090.pdf>
- Samuels, A. (2020). *Millions of Americans Have Lost Jobs in the Pandemic – And Robots and AI Are Replacing Them Faster Than Ever*. Time. <https://time.com/5876604/machines-jobs-coronavirus/>
- Sheffey, A. (2021). *Elon Musk says we need universal basic income because “in the future, physical work will be a choice”*. Business Insider. <https://www.businessinsider.com/elon-musk-universal-basic-income-physical-work-choice-2021-8>
- Schjoedt, R. (2016). *India's Basic Income Experiment*. Pathways' Perspectives. <https://www.developmentpathways.co.uk/wp-content/uploads/2016/04/Indias-Basic-Income-Experiment-PP21-1.pdf>
- Schoch, M., Yonzan, N., Hill, R., & Lakner, Ch. (2022). *To end extreme poverty, getting back to pre-COVID-19 reduction rates is not enough*. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/end-extreme-poverty-getting-back-pre-covid-19-reduction-rates-not-enough>
- Schulmeister, S. (2010). A General Financial Transaction Tax: A Short Cut of the Pros, the Cons and a Proposal. *WIFO Working Paper No. 344*. DOI: 10.2139/ssrn.1714336.
- Schweighöfer, K. (2016). *Peníze pro všechny*. JÁDU. <https://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/the/uto/cs16218286.htm>
- Sinaee, M. (2022). *Iran To Pay Cash Compensation To Most Citizens As Prices Rise*. Iran International. <https://www.iranintl.com/en/202205106700>
- Smith, N. (2013). *The End of Labor: How to Protect Workers From the Rise of Robots*. The Atlantic. <https://www.theatlantic.com/business/archive/2013/01/the-end-of-labor-how-to-protect-workers-from-the-rise-of-robots/267135/>
- Standing, G. (2013a). *India's Experiment in Basic Income Grants*. Global Dialogue. <https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/indias-great-experiment-the-transformative-potential-of-basic-income-grants?fbclid=IwAR0IZpIfEyCSiHwEwwSpfZJSPNVYyaqK4FQ7ORHznvs3ZRS0aCFTzYnuthA>
- Standing, G. (2013b). *Unconditional Basic Income: Two pilots in Madhya Pradesh. A Background Note prepared for the Delhi Conference, May 30-31, 2013*. https://web.archive.org/web/20180910212532/http://www.guystanding.com/files/documents/Basic_Income_Pilots_in_India_note_for_inaugural.pdf
- Standing, G. (2017). *Basic Income: And How We Can Make it Happen*. London: Pelican Books.
- Stanford Basic Income Lab (2023). *Global Map of Basic Income Experiments*. Dostupné 06.04.2023 z <https://basicincome.stanford.edu/experiments-map/>
- State of Alaska (n.d.a). *Permanent Fund Dividend - About Us*. Dostupné 14.03.2023 z <https://pfd.alaska.gov/Division-Info/about-us>

State of Alaska (n.d.b). *Frequently Asked Questions*. Dostupné 14.03.2023 z <https://pfd.alaska.gov/FAQ#>

State of Alaska (n.d.c). *Summary of Dividend Applications & Payments*. Dostupné 14.03.2023 z <https://pfd.alaska.gov/Division-Info/summary-of-dividend-applications-payments>

Sutter, J. D. (2015). *The argument for a basic income*. CNN. <https://edition.cnn.com/2015/03/01/opinion/sutter-basic-income/>

Svoboda, J. (2023). *Situace domácností se loni zhoršila. Stát vyplatil 20 milionů dávek*. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/finance-situace-domacnosti-se-loni-zhorsila-stat-vyplatil-20-milionu-davek-40420234>

Šimůnková, P. (2020). *Uprchlík, nebo migrant? Jaké jsou rozdíly a legislativa*. Seznam Zprávy. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/uprchlik-nebo-migrant-jake-jsou-rozdily-a-legislativa-87475>

Špeciánová, J. (2018). *Základní nepodmíněný příjem v ekonomické teorii*. [Disertační práce, Vysoká škola ekonomická v Praze]. Archiv závěrečných prací VŠE. <https://vskp.vse.cz/72281>

Tabatabai, H. (2011). The Basic Income Road to Reforming Iran's Price Subsidies. *Basic Income Studies*, 6(1). <https://doi.org/10.2202/1932-0183.1172>

The Guardian (2017). *The Guardian view on basic income: a worthwhile debate, not yet a policy*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/feb/01/the-guardian-view-on-basic-income-a-worthwhile-debate-not-yet-a-policy>

The World Bank (2015). *The State of Social Safety Nets 2015*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22101/9781464805431.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

The World Bank (2022). *Poverty*. Dostupné 26.02.2023 z <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

The World Bank (n.d.a). *Bolsa Família: Changing the Lives of Millions*. Dostupné 26.03.2023 z <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2010/05/27/br-bolsa-familia>

The World Bank (n.d.b). *Poverty and Inequality Trends: Brasil*. Dostupné 26.03.2023 z <https://pip.worldbank.org/country-profiles/BRA>

The World Bank Group (2023). *Women, Business and the Law 2023*. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/105265e8-311a-4b39-a71b-e455a86dd0ba/content>

TNN (2022). *Four hundred fifteen million exited poverty in India in 15 years: UNDP*. The Times of India. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/415-million-exited-poverty-in-india-in-15-years-undp/articleshow/94927710.cms?fbclid=IwAR1czQQqOPkIldKnD8PIOMMxWfE0scFL6dk-91RjLabE2mYvt7nR2jSiffE>

Ummel, K. (2016). *Impact of CCLs proposed carbon fee and dividend policy: A high-resolution analysis of the financial effect on U.S. households*. International Institute for Applied Systems Analysis. <https://citizensclimatelobby.org/wp-content/uploads/2016/02/Household-Impact-Study-Ummel.pdf>

- UN WOMEN (2017). *Redistribute unpaid work*. Dostupné 09.02.2023 z <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/csw61/redistribute-unpaid-work>
- UN WOMEN (2021). *Universal basic income: Potential and limitations from a gender perspective*. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/04/policy-brief-universal-basic-income>
- Van Parijs, P. (1995). *Real Freedom for All: What (if Anything) Can Justify Capitalism?* Oxford University Press.
- Van Parijs, P. (1997). The Need for Basic Income: An Interview with Philippe Van Parijs. *Imprints*, 1(3). <https://seis.bristol.ac.uk/~plcdib/imprints/vanparijsinterview.html>
- Van Parijs, P., Hrubec, M., & Brabec, M. (2007). *Všeobecný základní příjem: Právo na lenost, nebo na přežití?* Praha, Česko: Filosofia
- Watson, B., Guettabi, M., & Reimer, M. (2020). Universal Cash and Crime. *The Review of Economics and Statistics*, 102(4), 678-689. https://doi.org/10.1162/rest_a_00834
- Weller, Ch. (2016). *Giving people a free monthly stipend actually leads them to drink and smoke less*. INSIDER. <https://www.businessinsider.com/basic-income-study-people-drink-smoke-less-2016-12>
- White, S. (2015). Basic Capital in the Egalitarian Toolkit?. *Journal of Applied Philosophy*, 32 (4), 417-431. <https://doi.org/10.1111/japp.12129>
- Williams, T. (2012). *\$ 1 Million Each Year for All, as Long as Tribe's Luck Holds*. New York Times. <https://www.nytimes.com/2012/08/09/us/more-casinos-and-internet-gambling-threaten-shakopee-tribe.html>
- World Economic Forum (2020a). *The Future of Jobs Report 2020*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf
- World Economic Forum (2020b). *Universal basic income is the answer to the inequalities exposed by COVID-19*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid-19-universal-basic-income-social-inequality/>
- World Without Poverty (2017a). *Bolsa Família Program (PBF)*. <https://wwp.org.br/wp-content/uploads/02.-BFP-Program-Sheet.pdf>
- World Without Poverty (2017b). *Impacts of the Bolsa Família Program (BFP)*. <http://wwp.org.br/wp-content/uploads/25.-Impacts-of-the-BFP.pdf>
- World Without Poverty (n.d.a). *Breach of Bolsa Família Program Conditionalities*. Dostupné 26.03.2023 z http://wwp.org.br/wp-content/uploads/2016/12/2-CONDICIONALIDADE_DO_PROGRAMA_BOLSA_FAMILIA_DESCUMPRIMENTO-InglEAs.pdf
- World Without Poverty (n.d.b). *Results and Impacts of the Bolsa Família Education Conditionalities Monitoring*. Dostupné 26.03.2023 z http://wwp.org.br/wp-content/uploads/2016/12/3-CONDICIONALIDADES_DO_PROGRAMA_BOLSA_FAMILIA_RESULTADOS_E DUCACAO-InglEAs.pdf
- World Without Poverty (n.d.c). *Results and Impacts of the Health Conditionalities of the Bolsa Família*. Dostupné 26.03.2023 z http://wwp.org.br/wp-content/uploads/2016/12/4-CONDICIONALIDADES_DO_PROGRAMA_BOLSA_FAMILIA_RESULTADOS_S ADADE-InglEAs.pdf

- Yang, J., Mohan, G., Pipil, S., & Fukushi, K. (2021). Review on basic income (BI): its theories and empirical cases. *Journal of Social and Economic Development*, 23, 203-239. <https://doi.org/10.1007/s40847-021-00151-3>
- Yee, V., & Fassihi, F. (2022). “Out-of-Reach Dreams” in a Sickly Economy Provoke the Rage in Iran. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/10/02/world/middleeast/iran-protests-economy.html>
- York, E. (2023). *Summary of the Latest Federal Income Tax Data, 2023 Update*. Tax Foundation. Dostupné 17.02.2023 z <https://taxfoundation.org/publications/latest-federal-income-tax-data/>
- Zarepour, Z., & Wagner, N. (2022). Cash instead of subsidy: Assessing the impact of the Iranian energy subsidy reform on households. *Energy Policy*, 168. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2022.113145>
- Zeballos-Roig, J. (2020). *Finland’s basic-income trial found people were happier, but weren’t more likely to get jobs*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/finlands-basic-income-trial-found-people-were-happier-but-werent-more-likely-to-get-jobs/>
- Zwolinski, M. (2012). Classical Liberalism and the Basic Income. *Basic Income Studies*, 6(2), <https://doi.org/10.1515/1932-0183.1221>

Seznam tabulek

Tab. 1: Přehled některých dalších experimentů a pilotních projektů UBI ve světě.....	37
Tab. 2: Přehled vyplácených dividend v jednotlivých letech	40
Tab. 3: Přehled skupin příjemců keňského experimentu	62
Tab. 4: Přehled rozdílností s definičními kritérii	69
Tab. 5: Přehled vlivu základního příjmu na vybrané oblasti	73
Tab. 6: Přehled dopadů UBI uváděných v teorii ve srovnání s empirickými šetřeními .	77

Seznam obrázků

Obr. 1: Vývoj míry zaměstnanosti na Aljašce v letech 1977 až 2014	21
Obr. 2: Vývoj částečných úvazků na Aljašce v letech 1977 až 2014	21
Obr. 3: Přehled experimentů a pilotních projektů ve světě.....	36
Obr. 4: Rozdělení skupin dle peněžních modalit a aktivní politiky.....	43

Seznam použitých zkratk a značek

APFC	Alaska Permanent Fund Corporation
BIEN	Basic Income European Network
BIG	Basic Income Grant
NIT	Negative Income Tax
UBC	Universal Basic Capital
UBI	Universal Basic Income

Seznam příloh

Příloha A: Přehled vybraných ukazatelů a politických režimů ve zkoumaných státech

Příloha A: Přehled vybraných ukazatelů a politických režimů ve zkoumaných státech

Stát	Finsko	Španělsko	Brazílie	USA		Indie	Írán	Namibia	Keňa
Oblast	celostátní	deset čtvrtí v Barceloně	celostátní	stát Aljaška	Severní Karolína	Madhya Pradesh a Dillí	celostátní	Otjivero – Omitara	Siaya a Bomet
Financování	veřejné	veřejné	veřejné	veřejné	veřejné	soukromé	veřejné	soukromé	soukromé
Rozvojová/vyspělá země	vyspělá země	vyspělá země	rozvojová země	vyspělá země		rozvojová země	rozvojová země	rozvojová země	rozvojová země
Politický režim	dlouhodobě liberální demokracie	dlouhodobě liberální demokracie	volební demokracie	dlouhodobě liberální demokracie		v době výzkumu demokracie, teď autokracie	dlouhodobá volební autokracie	volební demokracie	od roku 2013 se střídá demokracie a autokracie
Index demokracie	9,14	8,29	6,86	7,85		7,52	1,96	6,48	5,05
Social Progress Index	90,53	86,96	72,06	84,65		60,19	63,72	62	57,96
Podíl sociálních výdajů na HDP	29,1%	24,7%	17,0%	18,7%		3,0%		4,5%	
Umístění v žebříčku nejšťastnějších zemí	1.	32.	49.	15.		126.	101.	105.	111.
Rovnoprávnost žen a mužů	97,5	100	85	91,3		74,4	31,3	86,3	80,6

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

Vysvětlení uvedených ukazatelů

Oblast – odpovídá pokrytí oblastí, na které byl základní příjem vyplácen.

Financování – z jaké sféry přicházely finance na experimenty a pilotní projekty.

Rozvojová/vyspělá země – zda se dle UNICEFU jedná o vyspělou či rozvojovou zemi.

Politický režim – ukazuje, jaký je v dané zemi politický režim dle klasifikace Regimes of the World. Státy mohou být buď uzavřené autokracie (občané nemají právo volit si vrchní představitele), volební autokracie (mají právo si zvolit představitele, ale nejsou jim umožněny některé projevy svobody), volební demokracie (mají možnost svobodných a spravedlivých voleb s více stranami) nebo liberální demokracie (oproti volební demokracii jsou si všichni rovni před zákonem).

Index demokracie – zkoumá 60 ukazatelů z oblasti volebního procesu a pluralismu, fungování výkonné moci, politické participace a občanských svobod. Jednotlivé země mohou dosahovat bodů na stupnici od 0 (autoritářské) do 10 (demokratické). Země se dle skóre dělí na úplnou demokracii (8,01–10), demokracii s nedostatky (6,01–8), hybridní režim (4,01–6) a autoritativní (0–4).

Social Progress Index – ukazatel kombinuje 60 ukazatelů ze sociální a environmentální oblasti. Celkově země mohou dosáhnout skóre na stupnici od 0 (nejhorší) do 100 (nejlepší).

Podíl sociálních výdajů na HDP – udává, kolik procent HDP státy vydávají na sociální služby. Pro Írán a Keňu nebyly údaje nalezeny.

Umístění v žebříčku nejšťastnějších zemí – ukazatel vychází ze zprávy OSN hodnotící různé faktory, jako jsou například délka života, míra korupce, dostupnost zdravotní péče, bezpečnost aj.

Rovnoprávnost žen a mužů – kombinuje 8 ukazatelů interakce žen s právem v oblastech manželství, platu, podnikání, majetku, důchodu apod. Má za úkol identifikovat překážky a diskriminační zákony v jednotlivých zemích. Země dosahují skóre od 0 (vysoce diskriminační) do 100 (rovnoprávnost mezi ženou a mužem).

Abstrakt

Kyselová, D. (2023). *Nepodmíněný základní příjem – zkušenosti z vybraných zemí*. [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni].

Klíčová slova: základní nepodmíněný příjem, negativní daň z příjmu, univerzální základní kapitál, sociální systém

Předložená diplomová práce zkoumá zkušenosti a dopady zavedení základního nepodmíněného příjmu (UBI) ve vybraných zemích. Cílem této práce je vymezit společné znaky vybraných experimentů věnujících se základnímu nepodmíněnému příjmu a specifikovat dopady zavedení uvedeného konceptu do praxe. První část práce se věnuje samotnému pojmu, vývoji myšlenky v čase a potencionálním pozitivním, resp. negativním dopadům. Zároveň jsou zde zmíněné možné způsoby financování implementace a případné alternativní podoby diskutované napříč odbornou literaturou. V druhé části je podrobněji popsáno celkem devět experimentů a pilotních projektů od roku 1982 do současnosti s charakteristickými rysy základního nepodmíněného příjmu. Následně jsou u nich analyzovány společné znaky a dopady na vybrané oblasti. V závěru práce jsou identifikovány mezery mezi předpoklady uváděnými v teorii a těmi, které byly zkoumány v empirických šetření.

Abstract

Kyselová, D. (2023). *Unconditional basic income – experience from selected countries*. [Master's Thesis, University of West Bohemia].

Keywords: unconditional basic income, negative income tax, universal basic capital, social system

This Master's thesis examines the experience and impacts of the introduction of an unconditional basic income (UBI) in selected countries. The aim of this thesis is to define common features of experiments dedicated to unconditional basic income and specify the impacts of the concept in practice. The first part of the thesis deals with the concept itself, the evolution of the idea over time and the potential positive or negative impacts. It further includes possible ways of financing implementation and potential alternatives discussed across the literature. In the second part a total of nine experiments and pilot projects from 1982 to the present are described in more detail with the characteristics of unconditional basic income. Then, the common features and impacts on the selected areas are analysed. Finally, gaps between theoretical assumptions and those examined in empirical research are highlighted/identified.